

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduskond
Politoloogia osakond

Ene Kuusk

Kaasaegse suveräänsuse mõõdistamine ja kaardistamine

Magistritöö

Juhendaja: Ph.D Eiki Berg
Tartu 2004

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Suveräänsuse mõiste.....	7
1.1 Suveräänsuse mõiste eksistentsiaalsed probleemid.....	8
1.2 Suveräänsuse mõiste ajalooline kujunemine.....	11
1.2.1 Vestfaali rahuleping.....	12
1.2.2 Montevideo konventsioon.....	13
1.3 ÜRO ja juriidiline suveräänsus.....	14
1.4 Suveräänsuse kandjad läbi teooriate.....	16
1.4.1 Riik suveräänsuse kandjana.....	17
1.4.2 Territoorium suveräänsuse kandjana.....	18
1.4.3 Rahvas suveräänsuse kandjana.....	19
1.4.4 Regionaalne ja rahvusvaheline tasand suveräänsuse kandjatena.....	21
2. Suveräänsuse mõõdistamine.....	23
2.1 Mõõtmismeetod.....	24
2.1.1 Sisesuveräänsus.....	25
2.1.1.1 Sümboolsed tunnused.....	25
2.1.1.2 Sisepoliitiline sõltumatus.....	26
2.1.1.3 Rahasüsteem.....	27
2.1.1.4 Territoorium.....	28
2.1.1.5 Elanikkond.....	29
2.1.2 Välissuveräänsus.....	31
2.1.2.1 Välispoliitiline sõltumatus.....	31
2.1.2.2 Julgeolek.....	32
2.1.2.3 Diplomaatilised suhted.....	33
2.1.2.4 Liikmelisus organisatsioonides.....	34
2.1.3 Metodoloogilised tulemused.....	35
2.2. Mõõdetavad juhtumid.....	38
2.2.1 Sõltuvad territooriumid.....	38
2.2.2 Autonoomsed regioonid.....	40

2.2.3 <i>De facto</i> iseseisvad riigid.....	42
2.2.4 Eksiilvalitsused.....	44
2.2.5 <i>De jure</i> iseseisvad riigid.....	45
2.2.6 Rahvusvahelised organisatsioonid.....	48
2.3 Mõõdistamistulemused, suveräänsuse kaardistamine.....	50
Kokkuvõte.....	67
Allikad.....	72
Lisa 1: Töö empiiriline andmebaas.....	75
Lisa 2: Lühendid.....	88
Summary.....	90

Joonised:

Joonis 1: Empiirilise suveräänsuse tunnused <i>de jure</i> suveräänsuse taustal.....	35
Joonis 2: Suveräänsuse tunnuste jagatavus ja olemus.....	36
Joonis 3: Empiirilised suveräänid <i>de jure</i> suverääni taustal	48
Joonis 4: Suveräänsuse keskmised näitajad gruppide lõikes.....	56
Joonis 5: Suveräänide kaardistamine sise- ja välissuveräänsuse põhjal.....	57
Joonis 6: Sõltuvate territooriumite suveräänsus.....	59
Joonis 7: Regioonide suveräänsus.....	61
Joonis 8: <i>De facto</i> riikide ja eksilvalitsuste suveräänsus.....	62
Joonis 9: <i>De jure</i> riikide ja organisatsioonide suveräänsus.....	64

Tabelid:

Tabel 1: Kokkuvõtlik tabel analüüsi tulemustest.....	51
Tabel 2: Analüüsitulemused hierarhilises järjestuses.....	53
Tabel 3: Suveräänide tunnuste kirjeldused.....	75

Sissejuhatus

Suveräänsus on üks olulisemaid rahvusvahelisi mõisteid, kuid samas ka äärmiselt vastuoluline ja mitmetahuline. Ühelt poolt on suveräänsuse printsiip kaasaegse rahvusvahelise õiguse (ÜRO) nurgakiviks ning kannab endas küllaltki piiritletud ja konkreetset juriidilist tähendust – maailm koosneb suveräänidest ehk juriidiliselt iseseisvatest riikidest, suveräänid on võimult ja õigustelt võrdsed ning puutumatud. Teiselt poolt on suveräänsuse puhul tegemist abstraktse mõistega, mille reaalsel sisu ja tähendust on aja jooksul nii teoreetikute kui praktikute (riikide, poliitikute) poolt erinevalt defineeritud ja tõlgendatud. Mida aeg edasi, seda enam on tekkinud erinevaid tõlgendusi suveräänsuse kandja ehk suverääni osas. Samal ajal on kasvanud kahtlused, kas juriidiline suveräänsuse käsitlus ka reaalsele tegelikkusele vastab ehk kas *de jure* suveräänsus kehtib ka *de facto*? Kuna suveräänsuse juriidiline külg on liiga kitsas kirjeldamiseks adekvaatselt kõiki maailmas toimuvaid ja riike ümbritsevaid protsesse, on hakatud aina enam suveräänsuse mõistet kas eitama või selle kaasaegses maailmas kehtivuses kahtlema. Samas ei kahelda üldjuhul suveräänsuse mõiste juriidilises õigsuses rahvusvahelise õiguse põhinormina ehk riikide eksisteerimise vajalikkuses üldiselt ning nende võrdsete õiguste põhimõttes.

Pean oluliseks eristada üksteisest suveräänsuse juriidilist ning teoreetilist (politoloogilist) käsitlust. Kui juriidilist suveräänsust iseloomustab nominaalskaala (suveräänsus ei ole mõõdetav ega jagatav, riik kas on rahvusvahelise õiguse kohaselt suveräänne või mitte), siis teoreetiliselt saab suveräänsust (ja riiki kui suverääni) laiemalt defineerida ning mõõta. Minu töö eesmärgiks on defineerida kaasaegse riigi kui suverääni tunnuseid ning kirjeldada kaasaegset suveräänsust, mõõdistades ja kaardistades erinevaid suverääne. Riikide (suveräänide) mõõdistamiseks konstrueerin kahemõõtmelise erinevatel tunnustel põhineva metodoloogilise raamistiku. Oma suveräänsuse käsitluse väljatöötamisel võtan lähtepunktiks riigi kui suverääni (ja riiklikud tunnused kui suverääni tunnused), mõõtes riike erinevate tunnuste alusel nii üksteise kui ka teiste võimalike kaasaegsete suveräänide (võimukeskmete) suhtes. Kui suveräänsust on siiaani käsitletud peamiselt kui abstraktset ja/või mõõdetamatut

nähtust, siis mina käsitlen kaasaegset suveräänsust ühelt poolt konkreetse ning mõõdetavana, teiselt poolt mitte fikseerituna, vaid pidevas ajalises muutumises olevana.

Kuidas mõõta suveräänsust ning kus paikneb riigis suveräänsus? Millised on kaasaegsed riikluse tunnused? Kas riigid on suveräänsuselt võrdsed või on osad teistest suveräänsemad ning mis seda mõjutab? Kas demokraatlikud ja jõukad läänერიigid on suveräänsemad ebademokraatlikest arengumaadest? Kuidas mõjutab riigi suveräänsust föderalismiga kaasnev võimu detsentraliseerimine ning teiselt poolt globaliseerumine ja rahvusvaheline koostöö? Kas suveräänsus on jagatav või on see null-summa-mäng, kus on vaid võitjad ja kaotajad? Kas Euroopa Liitu saab käsitleda omaette suveräänina ning kas EL-iga liitumine vähendab riikide suveräänsust? Kõik need on tänapäeval olulised küsimused nii suveräänsuse teoorias kui ka maailmas laiemalt, millele üritan oma töö käigus vastuseid leida. Pean suveräänsust jätkuvalt oluliseks mõisteks, mida on vajalik täiustada ning mille abil on võimalik kaasaegses maailmas toimuvaid protsesse kirjeldada.

Minu töö jaguneb kaheks peamiseks osaks – teoreetiliseks ning empiiriliseks. Töö teoreetilises osas annan ülevaate suveräänsuse mõistest üldiselt, selle eksistentsiaalsetest probleemidest ning ajaloolisest kujunemisest. Seejärel jõuan juriidilise suveräänsuse käsituseni kaasaegse rahvusvahelise õiguse ja ÜRO raames ning sellega seonduvate probleemideni. Peale juriidilist käsitlust vaatlen suveräänsuse mõistet läbi erinevate teooriate, keskendudes võimalikele suveräänsuse kandjatele. Ühtlasi analüüsin suveräänsuse kandjate olulisuse ja omavahelise suhestatuse muutumist teooriates aja jooksul.

Teoreetilisele osale järgneb empiiriline analüüs, mis hõlmab enamiku töö mahust ning keskendub suveräänsuse mõõdistamisele ja kaardistamisele. Esmalt konstrueerin suveräänsuse mõõdistamise metodoloogilise raamistiku, lähtudes nii enda üldteadmistest riigist ja selle traditsioonilistest tunnustest kui ka teoreetilises osas käsitletud võimalikest suveräänsuse kandjatest. Suveräänide ehk riikide tunnused jaotan sisemisteks ja välisteks tunnusteks, mõõtes nende abil vastavalt sisesuveräänsust ja välissuveräänsust. Eristan viite sisemist tunnust – sümboolsed riiklikud tunnused (lipp,

rahvuspüha, pealinn), sisepoliitiline sõltumatus (riigipea, valitsus, põhiseadus), rahasüsteem, territoriaalne kontroll ning elanikkonna- ja kodakondsuspoliitika. Sisemised tunnused võrdsustan kaalult nelja välise tunnusega – välispoliitiline sõltumatus, julgeolekustruktuurid, diplomaatilised suhted ning liikmelisus rahvusvahelistes organisatsioonides. Igat üksikut tunnust hindan skaalal 0...2, sisesuveräänsust ja välissuveräänsust kumbagi eraldi 5-palli ning kogu suveräänsust 10-palli skaalal.

Metoodika peatüki lõpus esitan mõõdetavad tunnused graafiliselt (joonis 2) , mõõtes nende puhul omakorda jagatavust (kas on tegemist null-summal või mitte null-summal põhineva tunnusega) ning olemust (kas on tegemist võimul või sümbolitel põhineva tunnusega). Sellele järgnevas peatükis tutvustan mõõdetavaid juhtumeid (kokku 40), mille hulka olen valinud võrdselt nii juriidiliselt suveräänseid riike kui ka juriidiliselt mitte-suverääne. Lisaks juriidilistele suveräänidele analüüsin (vaadeldes ühtlasi nende võrreldavust riikidega) omaette võimalike suveräänidena sõltuvaid territooriume, riikide siseseid autonoomseid regioone, *de facto* iseseisvunud riike, eksiilvalitsusi ning rahvusvahelisi organisatsioone. Igasse gruppi olen valinud võrdselt näiteid ning jaotanud need omakorda omaduste põhjal alagruppideks.

Mõõtmistulemusi koondav andmebaas paikneb töö lisas 1. Kokkuvõtlik hindetabel (tabel 1) asub koos teiste analüüsi tulemuste kirjelduste ja illustratsioonidega töö viimases (mõõdistamistulemuste ja kaardistamise) peatükis. Analüüsi tulemused esitan nii hierarhiliselt (esitades eraldi nii sise- ja välissuveräänsuse kui kogu suveräänsuse tulemuste järjestused (tabel 2)) kui ka graafiliselt, mõõdetavaid juhtumeid nende sise- ja välissuveräänsuse suhte põhjal kaardistades (joonis 5). Juhtumeid järjestades ja kaardistades selgitan välja, kas ja kuidas algsed grupid ka tulemuste lõikes koonduvad või uusi kooslusi moodustavad. Analüüsin ka juriidiliste suveräänide ja nende siseste mitte-juriidiliste suveräänide (regioonid, *de facto* iseseisvunud riigid) ning teisalt rahvusvaheliste organisatsioonide ja nende liikmesriikide omavahelist suhestatust ja mõjutatavust võimalike konkureerivate võimukeskmete ja suveräänidena.

1. Suveräänsuse mõiste

Suveräänsus (ladina keeles *superanus*, millest kasvas välja prantsuskeelne *souveraineté* (Britannica)) on rahvusvaheliste suhete ja rahvusvahelise õiguse üks olulisemaid, kuid samas ka vastuolulisemaid mõisteid. Tegemist on interdistsiplinaarse mõistega, mis ühendab, kuid samas ka lahutab erinevaid teadusvaldkondi ning suundi. Suveräänsusel puudub üks ja kindel definitsioon, seda mõistet on läbi ajaloo ning erinevate kontekstide erinevalt defineeritud. Kui mõiste tekkimisel keskajal nimetati suverääniks ainuvalitsejast monarhi, siis tänapäeval seostatakse suveräänsuse mõistet eelkõige riigi mõistega. Kaasaegse rahvusvahelise õiguse kohaselt on suveräänideks ja seega rahvusvahelise õiguse subjektideks juriidiliselt iseseisvad riigid. Samas on teoreetikud läbi aegade vaieldnud selle üle, milles suveräänsus kui abstraktne mõiste täpselt seisneb ning kes on (või peaks olema) suveräänsuse kandja. Hoolimata erinevatest tõlgendustest on suveräänsuse mõistet üldjuhul defineeritud läbi võimu mõiste – suveräänina käsitletakse traditsiooniliselt (kõrgeima) võimu omajat (Britannica). Tulenevalt juriidilise (*de jure*) suveräänsuse mõiste igas kontekstis mitte kehtivusest, on suveräänsuse puhul hakatud eristama ka tegelikku (*de facto*) suveräänsust. Kui “*de jure* suveräänsus” tähistab riigi seaduslikku õigust võimu teostada, siis “*de facto* suveräänsus” tähendab tema tegelikku võimet seda teha (Wikipedia). Ehkki üldjuhul defineeritakse suveräänsust läbi võimu mõiste, lisaksin siia omalt poolt juurde veel vabaduse mõiste – suveräänsust seostatakse üldjuhul ka vabadusega ehk suverään on vaba, iseseisev, sõltumatu oma otsustes ja tegudes teistest omasugustest suveräänidest. Arusaam võimu ja vabaduse omavahelisest suhtest ning selle kandjast on aga erinevatel teoreetikutel ning praktikutel (riikidel ja režiimidel) erinev. Järgnevalt analüüsin suveräänsuse mõistega seonduvaid eksistentsiaalseid probleeme ning vaatlen, kas tegemist on üldse enam aktuaalse või hoopis oma tähtsuse minetanud arhailise ja kaasaega sobimatu mõistega.

1.1 Suveräänsuse mõiste eksistentsiaalsed probleemid

Suveräänsus on olemuselt äärmiselt vastuoluline mõiste, millele leidub palju vastaseid ning selles kahtlejaid. “Suveräänsust enam ei ole, suveräänsus oli kelmus”, on Eero Loone (2004) kohaselt hetkel läänemaailma liberaalsete mõtlejate tavaseisukohaks. Kas suveräänsus on siis kadunud või siiski veel eksisteerib? Loone (2004) enda hinnangul ei ole suveräänsus oma aega veel ära elanud ning on jätkuvalt oluliseks ja õigustatud juriidiliseks mõisteks.

Suveräänsuse kadumise väidete kontekstis pean oluliseks täpsustada, mida täpselt mõeldakse suveräänsuse kadumise all (ning keda kadumisohus suveräänina), kuna tõlgendamisviise ja definitsioone on erinevaid. Jäädes suveräänsusest rääkides abstraktsele pinnale, võidakse rääkida erinevatest mõistetest ning arusaamadest lähtuvalt. Minu hinnangul ei mõelda suveräänsuse kadumise all enamasti mitte riikide või nende eksistentsi mõtte kadumist. Enamasti mõeldakse suveräänsuse kadumise ning selle mõiste devalveerumise all riigi kui absoluutse suverääni mõiste kehtimatust (kaasaegses) maailmas. Kui üldise kaasaegse arvamuse kohaselt on suverääniks riik, siis sama üldlevinud seisukohaks võib pidada riigi kui *de facto* absoluutse suverääni kontseptsiooni aegumist (või üldse mitte kunagi kehtimist). Riigid ei ole (enam) absoluutseteks suveräänideks ja võimukeskusteks, kes suudaksid kõiki maailmas toimuvaid protsesse kontrollida ning suunata. Suveräänse riigi kadumise all ei mõelda mitte konstitutsiooniliste struktuuride kadumist, vaid seda, et tehnoloogiliste muutuste tõttu ei suuda riigid enam kõiki protsesse kontrollida (Krasner 2001).

Ennekõike kaheldakse seega selles, et riik on oma territooriumi raames absoluutne *de facto* suverään ning riigid on maailma mastaabis absoluutsed suveräänid ja võimukeskused. Suveräänsuse juriidiline, üldine ja lihtsustatud kontseptsioon ei pruugi tegelikkuses alati paika pidada ning maailmas toimuvaid protsesse adekvaatselt kirjeldada. Eksisteerib nähtav ja kasvav vastuolu suveräänsuse kui küllaltki konkreetse juriidilise mõiste ning kaasaegses maailmas toimuvate protsesside, erinevate võimuhete- ja keskuste vahel. See toobki ühelt poolt kaasa suveräänsuses kahtlemise

või selle eitamise (kas üldiselt või suveräänsuse kui riigi eritunnusena) ning teiselt poolt mõiste jaatamise läbi teistsuguste tõlgenduste ja definitsioonide.

Kuna suveräänsus on iseenesest niivõrd mitmeti defineeritav mõiste, siis on selles kahtlejaid või selle eitajaid juba mõiste tekkimisest saati eksisteerinud. Seega ei ole suveräänsuse vaidlustamine iseloomulik vaid kaasaegsetele suveräänsuse käsitlustele. Suveräänsuse suuremat vaidlustamist ning selle üle diskuteerimist võib näha erinevatel ajaloolistel etappidel, mil on muutunud oluliseks maailmasüsteemi ja võimuhete (ümber)defineerimine. Robert Latham'i (2000) kohaselt ennustati suveräänsuse väljasuremist juba 20. sajandi esimestel kümnenditel. "Sarnased täheldused ilmusid ka 1920-tel, 1930-tel, 1940-tel, 1960-tel ning 1970-tel, mil rahvusvaheline vastastikune sõltuvus ning usk selle tulemuslikkusesse jõudis uutele tasanditele" (Latham 2000). Siiski on suveräänsuse mõiste rahvusvahelisel tasandil püsima jäänud ning oma olulisust säilitanud. Luges Artur Mägi 1937. aastal Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas kaitstud magistritööd "Suveräänsuse probleem", võib tõdeda, et kõik nn kaasaegsed suveräänsusega tõstatatud probleemid ning vaidlused iseloomustasid samamoodi ka II maailmasõja (ning ÜRO ja tänapäevase rahvusvahelise õiguse) eelset maailma ning mõtlemist.

Suveräänsuses ning eelkõige riikide kui suveräänide õiguste tegelikus kehtimises kahtlemist on soodustanud ka ajaloolised sündmused, maailmas valitsev ebaõiglus, vallutusretked ning sõjad. Stephen Krasner (1999) nimetab suveräänsust "organiseeritud silmakirjalikkuseks" (*organised hypocrisy*), kuid peab seda siiski jätkuvalt oluliseks mõisteks. Silmakirjalikkuseks või illusiooniks võib pidada kogu rahvusvahelist õigust ning õiglust. Ehkki riigid on rahvusvahelise õiguse kohaselt võrdsed ja puutumatud, on suuremad riigid traditsiooniliselt võtnud endale suuremaid õigusi väiksemate ja nõrgemate arvelt. Seda on soodustanud ka kõrgeima ja järelevaatava suverääni ehk maailmavalitsuse puudumine. Kuna erinevatel riikidel ja huvigruppidel on omad huvid, on ajalooliselt toimunud pidev võitlus võimu ja positsioonide pärast maailmas. Samas ei pea Loone (2004) suveräänsuse rikkumist veel piisavaks põhjuseks väita selle kehtimatust, tuues näiteks seaduste rikkumise, mille tulemusena need ei kaota veel automaatselt oma kehtivust.

Suveräänsuse mõiste tõuseb esile ja muutub riikide jaoks oluliseks peamiselt probleem-diskursustes, kas suveräänsuse kadumise või selle poole püüdlamise kontekstis, mil muutuvad ühtäkki oluliseks riiklikud huvid ja rahvuslik ühtsus. Suveräänsuse konstrueerimisele läbi poliitiliste diskursuste keskendub nt konstruktivistliku koolkonna esindaja Cynthia Weber (eelkõige oma 1995. a. teoses "*Simulating sovereignty*"). Ka Eestis tuli suveräänsuse ning selle kadumise (vähenemise) temaatika poliitilises diskursuses taas esile EL-iga liitumise kontekstis. Tekkisid erinevad seisukohad selles suhtes, kas ja mil määral EL-iga liitumine mõjutab riikide suveräänsust. Tsiteerides ELi uusliikmest Küprose presidenti: "Suveräänsus ei kao, kui suveräänne riik otsustab suveräänselt anda ära osa oma suveräänsusest". Riikide suveräänsuse ja rahvusvahelise koostöö vahelist seost analüüsin põhjalikumalt oma töö empiirilises osas.

Oma töös lähtun eeldusest, et suveräänsus on jätkuvalt oluline ning kaasajastatav mõiste, millel on võimalik ametliku ja juriidilise definitsiooni kõrval näha ka tegelikku ja kaasaegset sisu. Pooldan seisukohta, et nii riik kui suveräänsus on abstraktsed mõisted, mille sisu ning omavaheline seos on aja jooksul muutunud ning järjest uusi tähendusi omandanud. Mõistete tähendused võivad ajas ja kontekstis pidevalt muutuda, ilma et nad veel kaoksid. Ka käsitlus (kaasaegsest) riigist on läbi ajaloo pidevalt muutunud ega ole püsinud ühtse ja selgepiirilisena. Ei saa välistada, et tulevikus kaovad sellised mõisted nagu suveräänsus või riik üldse ära, kuid siamaani ei ole neile paremaid ja kaasaegsemaid alternatiive leitud ning pigem on neid pidevalt ümber defineeritud. Järgnevalt vaatlen lühidalt suveräänsuse mõiste tekkimist ning ajaloolist kujunemist enne kaasaegse rahvusvahelise õiguse ja süsteemi tekkimist.

1.2 Suveräänsuse mõiste ajalooline kujunemine

Suveräänsuse mõiste tekkis keskaegses Euroopas ning seda kasutas esimesena 16. sajandil Prantsuse õigusteadlane Jean Bodin, kes lõi teooria monarhi suveräänsusest (EE). Suveräänina mõistis Bodin ainuvalitsejast monarhi ning ta kasutas suveräänsuse mõistet Prantsuse kuninga võimu kindlustamiseks mässuliste feodaalide üle (Britannica). Kaasaegses kirjanduses on võetud kasutusele ka mõiste “bodääni-suveräänsus”, Loone (2004) vastandab seda nn “vestfaalia-suveräänsuse” mõistele.

Bodin'i atraktiivseks muutunud suveräänsuse ja suverääni ideed hakati erinevate teoreetikute poolt läbi erinevate tõlgenduste edasi arendama. Ühelt poolt haaras suveräänsuse mõistest kinni tekkiv realismi koolkond, kes seostas suveräänsust sisepoliitilise absolutismi ja rahvusvahelise anarhiaga (Britannica). Suveräänsuse mõistet arendas nt 17. sajandil Thomas Hobbes oma teoses “Leviaatan”, käsitledes selles maailmasüsteemi anarhilisust ja pidevat sõjaohtu rivaalitsevate suveräänide ja maailmavalitsuse puudumise taustal. Kui realistid seostasid suveräänsuse ideed eelkõige jõu ja võimu mõistetega, siis liberalistlik koolkond nägi omakorda Bodin'i suveräänsuse idees rahvusvahelise korra tekkimise alget (Britannica). 18. sajandi liberalistid Jean-Jacques Rousseau ja John Locke tõlgendasid suveräänsust ennekõike läbi ühiskondliku kokkuleppe, mille kohaselt võim delegeeritakse rahva poolt valitsusele. Valitsus omakorda täidab seadusi järgides talle usaldatud suverääni kohuseid. Liberalistid ei näinud seega suveräänsuses absoluutset ja piiramatut võimutäiust, vaid pigem jagatud ja kokkuleppel (seadustel) põhinevat võimukorraldust, mille peakeskmes on rahvas kõrgeima võimu kandjana.

Kaasaegsetes suveräänsuse ja riigi käsitlustes viidatakse nende mõistete defineerimisel peamiselt kahele ajaloolisele sündmusele: 1648. aasta Vestfaali rahulepingule ning 1933. aastal allkirjastatud Montevideo konventsioonile. Kui neist esimest peetakse oluliseks kaasaegse rahvusvahelise õiguse ja maailmasüsteemi loomise kontekstis, siis viimasele viidatakse peamiselt kui ainsale seaduslikule ja riiklike tunnuseid

defineerivale riigi definitsioonile. Alljärgnevalt käsitlen põgusalt neid sündmusi ning nende olulisust suveräänsuse ja riigi mõistete kujunemisel.

1.2.1 Vestfaali rahuleping

Kaasaegse rahvusvahelise süsteemi ja suveräänsuse kirjeldamisel kasutatakse tihti peale mõisteid “vestfaali süsteem” ja “vestfaali suveräänsus”. Vestfaali suveräänsuse mõiste põhineb 1648. aastal Püha Saksa Rooma Keisririigis sõlmitud rahulepingu(te)l. Neist üks sõlmiti Münsteris ja see lõpetas Hispaania-Hollandi vahelise 80-aastase sõja, teine (üldiselt peetakse just seda Vestfaali rahulepingu all silmas) sõlmiti Osnabrück’is ja see lõpetas keisririigi 30-aastase sõja. Rahulepinguga pandi paika keisri ja Saksa vürstide vahelised võimusuhted, suurendades viimaste volitusi ning vähendades samal ajal keisri võimutäiust. Rahulepingu põhjal ei saanud vürstid veel ainusuveräänideks, kehtima jäi hierarhiline (ehkki senisest märksa korrastatum) võimu ja suveräänsuse süsteem.

Suveräänsust puudutavas kirjanduses võib täheldada Vestfaali rahulepingu liigset ajaloolist tähtsustamist ja n.ö moderniseerimist: “Alates Vestfaali rahust muutus suveräänsus maailmasüsteemi korrastavaks põhimõtteks ning suveräänne territoriaalliik ainsaks kujuteldavaks poliitilise elu korralduse vormiks” (Weber&Biersteker 1996). Vestfaali rahulepingu liigse tähtsustamise suhtes on kriitiline Krasner (2001): “Vestfaali rahuleping oli esmajoones keisririigi uus konstitutsioon ning selle peamine uudsus - sätted, mis nõrgendasid vürstide religioosset võimu - on vastandlik rahvusliku suveräänsuse ideedele, mida hiljem on hakatud seostama nn Vestfaali süsteemiga”.

Tänapäevane käsitus riigist ning suveräänsusest erineb märkimisväärselt keskaegsest arusaamast ning võimukorraldusest. Seega on kaasaegsel “vestfaali suveräänsuse” mõistel (ja ka sellel on erinevaid definitsioone) Vestfaali rahulepinguga reaalselt vähesel määral ühist. Vestfaali sündmusi saab vaadelda eelkõige kui tõukejõudu territoriaalliigi kujunemisel. “Olulisimad muutused, mis Vestfaali rahulepinguga riigi mõiste kujunemisel aset leidsid, olid riigi ehk valitseja seostamine territooriumiga (kinnitati vürstiriikide territoriaalsed piirid) ning ühiskonna ja riigi piiride kattumine

(Osiander 2001). Ehkki Vestfaali sündmusi võib vaadelda territoriaalriigi kujunemise protsessi algusena, ei tekkinud Krasner'i (2001) ja Osiander'i (2001) kohaselt kaasaegne riik ja suveräänsuse idee enne 18.-19. sajandit, mil suveräänsust hakati seostama (rahvus)riigiga laiemalt, mitte kitsalt valitseja isikuga. Seega võib Vestfaali ajajärku vaadelda kui vaid algelist sammu kaasaegse riigi, rahvusvahelise süsteemi ja suveräänsuse mõistete kujunemisel.

1.2.2 Montevideo konventsioon

Kaasaegse suverääni ehk riigi tunnuste nimetamisel viidatakse teoreetilises kirjanduses peamiselt Montevideo konventsioonile, kuna rahvusvahelises õiguses/suhetes puudub ühtne riigi (ja riiklike tunnuseid loetlev) definitsioon. Kuid vajadus riiklike (suverääni) tunnuste juriidilise defineerimise järele on ilmselgelt olemas, selgitamaks välja riikide vastavust põhilistele riiklikele kriteeriumitele ning välistamaks viimaste subjektiivset tõlgendamist. Jacques deLisle (2002) nimetab Montevideo konventsiooni "klassikaliseks, rahvusvaheliseks, juriidiliseks riikluse definitsiooniks", ehkki tegemist ei ole laiemalt kehtiva rahvusvahelise juriidilise dokumendiga. Kuigi ei kasutata mõistet "Montevideo suveräänsus", mõeldakse "Vestfaali suveräänsuse" all tihtipeale kaasaegset riiki just läbi Montevideo konventsiooni sõnastuse.

Montevideo konventsioon (ehk "Riikide õiguste ja kohustuste leping") kinnitati 1933. aastal 33 riigi osavõtul Ameerika Riikide Kongressi poolt Uruguai pealinnas Montevideos (Montevideo 1933). Enim tsiteeritumaks konventsiooni osaks (ja ühtlasi kaasaegse riigi definitsiooniks nii teoreetikute kui praktikute hulgas) on selle esimene artikkel, mille kohaselt riik kui rahvusvahelise õiguse subjekt peab omama nelja peamist tunnust:

- püsielanikkond;
- defineeritav territoorium;
- valitsus;
- võime omada suhteid teiste riikidega.

Antud riiklikud tunnused on selgelt ebapiisavad, liiga üldised ning mõnevõrra aegunud, mistõttu eksisteerib vajadus kaasaegseid riiklike tunnuseid konkretiseerida ja täiendada. Minu hinnangul vajab just riiklike tunnuste osas suveräänsuse ja riigi teooria metodoloogilist täiendamist, mistõttu pakun töö empiirilises osas välja riiklike tunnuste ja mõõtmise raamistiku, võttes aluseks Montevideo konventsioonis loetletud põhitunnused.

1.3 ÜRO ja juriidiline suveräänsus

Tagamaks maailmas rahu asutati peale II maailmasõda ja Rahvaste Liidu läbikukkumist uus rahvusvaheline organisatsioon – Ühinenud Rahvaste Organisatsioon. ÜRO asutamine pani aluse hierarhilise ja ebavõrdse suveräänsuse (süseräänide ja nendele alluvate riikide) süsteemi kaotamisele maailmas. ÜRO põhikirja kohaselt on organisatsiooni peamisteks põhimõteteks riikide kui suveräänide võrdsus ja õigused, samuti rahvaste enesemääramisõigus ning universaalsed inimõigused. Riikide võrdsete õiguste põhimõtet järgides hakkas ÜRO tegelema kolonialismi likvideerimisega, aidates kaasa endiste kolooniate ja sõltuvate territooriumite iseseisvumisele nende emamaadest. Paljud endised kolooniad on praeguseks iseseisvunud. Praeguseks on ÜRO-l 191 liikmesriiki. ÜRO liikmelisus ei ole küll kohustuslik, kuid sinna kuulumine teeb riigist maailmasüsteemi ja rahvusvahelise õiguse osa, mistõttu kõik riigid on praeguseks organisatsiooniga ka liitunud.

ÜRO-l puuduvad ametlikud riigi ja riikluse hindamise kriteeriumid. Riikide iseseisvumine (rahvusvaheline tunnustamine, ÜRO liikmeks saamine) sõltub pigem muudest asjaoludest kui riikide endi võimekusest riigina tegutseda. Ühelt poolt sõltub see iseseisvuda sooviva riigi juriidilise isanda või emamaa nõusolekust, teiselt poolt sõltub ÜRO kontekstis palju Julgeolekunõukogust ja sinna kuuluvate alaliste liikmete huvidest. Tulenevalt ÜRO kui pigem järelevaatava kui suveräänide õigustesse sekkuda võiva organi ebaefektiivsusest on viimasel ajal muutunud aktuaalseks ÜRO reformimise ja kaas-ajastamise temaatika. Samas erinevad seisukohad selles suhtes, kui põhjalikult

peaks reforme ellu viima – kas ainult institutsionaalsel (Julgeolekunõukogu) pinnal või peaks kaas-ajastama kogu rahvusvahelise õiguse süsteemi ja aluspõhimõtteid.

Kaasaegse rahvusvahelise õiguse probleemiks võib pidada riigi käsitlemist absoluutse ja piiramatu suveräänina, kellel on asjaoludest sõltumatud võõrandamatud õigused oma territooriumi piires. Kuna ÜRO-l endal ei ole juriidiliselt suverääni õiguseid, vaid tema võimu-ja tegutsemispiirid on suhteliselt kitsad, siis ei ole ÜRO-l õigust sekkuda ilma riigi enda loa või mõjuva põhjuseta oma liikmesriigi tegevusse ehk suverääni võimupiiridesse. ÜRO küll käsitleb inimõigusi universaalsetena ning justkui eraldatult riikide kui suveräänide õigustest, kuid reaalselt mängivad ÜRO praktikas just riiklikud õigused dominantset rolli. Rahvusvahelise õiguse kohaselt on suveräänideks riigid (valitsused), mitte rahvas ja inimesed, ehkki need väärtushinnangud võiksid olla teisiti.

Suverääni õigused saanud riikidelt eeldab ÜRO tsiviliseeritud käitumist, kuid selle täitmise nõudmiseks tal reaalselt võimu ei ole. Ehkki suverääni (rahvusvahelise õiguse subjekti) õigused antakse riigile üldiselt, võtab need automaatselt üle riigis võimu omav valitsus/režiim. Seega ei suuda ÜRO ja rahvusvaheline õigus midagi ette võtta näiteks riikidega, kus tuleb võimule sõjaline hunta (militaar-diktatuur) ja hakkab oma äranägemise ja reeglite järgi riiki valitsema, sageli vägivalla toel ning rahvusvahelist sekkumist vältides.

Teiselt poolt võib probleemseks pidada ÜRO püüdeid luua Aafrikas efektiivne riiklik kord ja süsteem. Kuna Aafrikas on riikide piirid märgistatud tihtipeale kunstlikult ning riigid võivad hõlmata sadu erinevaid hõime, toimuvad seal regulaarselt riigipöörded või nende läbiviimise katsed. Kuna iga võimule tulev hõim üritab saadud võimu enda huvide kohaselt ära kasutada, toob see kaasa teiste hõimude meelepaha ning vastupanu. Aafrika nn kaose-riike iseloomustavad kestvad territoriaalsed ja etnilised vaidlused ning konfliktid. Selliseid riike nimetavad teoreetikud läbikukkunud (*failed, collapsed*) riikideks. Robert Jackson (1990) nimetab selliseid riike negatiivselt suveräänseteks, eristades neid positiivselt suveräänsetest normaalriikidest. Jackson'i kohaselt on sellised riigid saanud küll kõik riikide õigused ja vabadused, kuid nad ei suuda täita võetud kohustusi. Jackson (1990) ütleb selliste riikide ning antikolonialismi poliitika kohta

sarkastiliselt: “põhiline, mis iseseisvumiseks vaja, on olla endine koloonia”. Ehkki sellised riigid väliselt vastavad mitmetele riiklikele tunnustele, on nad nõrgad ning ei suuda ilma rahvusvahelise abi ja sekkumiseta toime tulla.

Samal ajal puudub ÜRO-l ja rahvusvahelisel õigusel voli lahendada ise ennast iseseisvaks kuulutanud, kuid rahvusvahelise tunnustusega nn *de facto* iseseisvate riikide probleemistikku. *De facto* riikide näol on tegemist juriidiliste “mustade aukudega” (*black holes*)” (Pegg 1998). Kui keskvalitsus (või emamaa) keeldub nende riikide (rahvaste) iseseisvumist tunnistamast, siis ei ole rahvusvahelisel üldsusel sõnaõigust selles küsimuses, kuna tegemist oleks suverääni õigustesse sekkumisega. See tekitab olukorra, kus riigid eksisteerivad taolises ajutises ja juriidiliselt olematus staatuses aastakümneid või rohkemgi. *De facto* riikide jaoks puudub igasugune õiguslik regulatsioon, mida võib samuti pidada kaasaegse rahvusvahelise õiguse probleemiks.

Seega võib rahvusvahelist õigust ja juriidilist suveräänsuse käsitlust näha oluliste väljakutsete ja probleemide ees. Antud töö eesmärgiks ei ole aga pakkuda lahendusi suveräänsuse õiguslikust aspektist lähtuvalt, vaid eelkõige liikuda kaasaegset maailma paremini defineeriva ja kirjeldava suveräänsuse teoreetilise ja metodoloogilise käsitluse suunas. Järgnevas peatükis analüüsin erinevaid suveräänsuse teooriaid ja käsitlusi, keskendudes nende puhul võimalikele suveräänsuse kandjatele ja suveräänidele.

1.4 Suveräänsuse kandjad läbi teooriate

Kui rahvusvahelise õiguse kohaselt on suverääniks juriidiliselt iseseisev riik, siis teoreetiliselt saab suveräänsust ja võimalikke suveräänsuse kandjaid laiemalt defineerida. Käesolevas peatükis analüüsin erinevate teoreetikute suveräänsuse käsitlusi ja definitsioone, keskendudes nende nägemustele võimalike suveräänsuse kandja(te) ja suveräänide osas. Nendest lähtuvalt ehitan üles oma töö empiirilise raamistiku, käsitledes võimalikke kandjaid kas eraldi suveräänidena või alasuveräänidena ehk riigi kui suverääni tunnustena.

Lisaks riigile on suveräänsuse kandjana käsitletud traditsiooniliselt ka rahvast, keda võib vaadelda nii põhilise suveräänsuse kandjana kui ka riigi suhtes alasuveräänina (riigi tunnusena). Riigi traditsiooniliseks ja eksisteerimiseks hädavajalikuks tunnuseks on elanikkonna kõrval ka territoorium. Kuna kaasaegsele maailmale ja riigile on iseloomulik võimu hajumine ja jagunemine erinevate (regionaalsete, rahvusvaheliste) võimukeskuste vahel, siis võib ka alarahvuslikku ja ülarahvuslikku tasandit käsitleda võimalike kaasaegsete suveräänsuse kandjatena riigi (kui juriidilise suverääni) kõrval.

1.4.1 Riik suveräänsuse kandjana

Tänapäeval defineeritakse suveräänsust peamiselt läbi riigi mõiste ning kui teatavat just riigile omast eritunnust. Barry Buzan'i (1991:67) kohaselt on "suveräänsus otsustav nähtus, mis eristab riike kõikidest teistest sotsiaalsetest üksustest ning teeb riigist inimühiskonna kõrgeima vormi. See on kui liim, mis ühendab territoriaal-poliitilis-ühiskondliku kompleksi ühtseks tervikuks". Samas tunnistab Buzan ebaselgust suveräänsuse täpse asupaiga suhtes riigi siseselt. Riigi kui suveräänsuse kandja puhul võib eristada kitsast ja laiemat lähenemist.

Suveräänsuse kitsa käsitluse kohaselt omab suverääni õiguseid võimukeskus ehk valitsus (seda võib vaadelda kui laiendatud Bodain'i suveräänsuse käsitlust, kes samuti defineeris suverääni kui võimukeskust). "Suveräänsuse subjektina esineb kas riik, üksikisik riigipeana või isikute kogu, kes teostavad riigis kõrgeimat võimu" (Mägi 1937). Kitsas lähenemine iseloomustab suveräänsuse juriidilist käsitlust ning sellega seondub ka suveräänsuse jagamatuse ja absoluutsuse põhimõte. Nii on realistliku rahvusvaheliste suhete koolkonna ühe peaesindaja Kenneth Waltz'i (1979) nägemuses suverääniks "riik, mis otsustab ise, kuidas oma sisemiste ja väliste probleemidega hakkama saada, s.h. kas otsida abi teistelt või mitte ning seda tehes piirata kohustuste võtmise läbi oma vabadust". Kaasaegsemate lähenemiste kohaselt aga vaidlustatakse suveräänsuse absoluutsuse põhimõtet: "suveräänsus kui olukord/seisund, kus riik omab lõplikku ja absoluutset poliitilist võimu teatud poliitilise ühiskonna/koosluse üle, ei pea enam paika (Latham 2000).

Kitsale ja absoluutsele käsitlusele vastandub seega suveräänsuse laiem käsitlus, mille kohaselt riik ei tähista vaid võimukeskust ning riik ei ole reaalselt (*de facto*) absoluutseks suverääniks. Kaasaegset riiki võib vaadelda kui mitmekesist kooslust, mis hõlmab erinevaid suveräänsuse kandjaid. Nagu on laienenud ja mitmekesistunud (hajunud) suveräänsuse mõiste, nii on see toimunud paralleelselt ka riigi mõistega. “Riik on pigem teatud inimeste hulga poolt jagatud ühine idee kui füüsiline organism” (Buzan 1991).

Riigi puhul eristatakse sisemist ja välimist külge. Ühelt poolt peab riik ennast tõestama sisemise auditooriumi (rahvas) ees, teisalt välise auditooriumi (rahvusvaheline üldsus, teised riigid ja organisatsioonid) ees. Riik peab olema nii sisemiselt (sisepoliitiliselt) kui ka väliselt (välispoliitiliselt) efektiivseks ja sõltumatuks toimeks. “Suveräänsust käsitletakse kui peegeldust reaalsest (*de facto*) sisemisest kontrollist ja välisest sõltumatuses” (Werner&Wilde 2001). Franceschet (2000) defineerib sisemise suveräänsuse kandjana rahvast (*popular sovereignty*) ning see eristub tema hinnangul välisest suveräänsusest, mida seostatakse riigiga. Töö empiirilises osas eristan samuti sisemisi ja väliseid riikluse (suveräänsuse) tunnuseid, pakkudes selles suhtes välja omapoolse lähenemise.

1.4.2 Territoorium suveräänsuse kandjana

Riigi, suveräänsuse ja territooriumi mõisted on olnud omavahel traditsiooniliselt tihedalt seotud. Sellest tulenevalt on kasutusel ka mõisted “territoriaalriik” ning “territoriaalne suveräänsus”. Riik vajab eksisteerimiseks territooriumi ning ilma territooriumita ei ole riigi olemasolu mõeldav (vähemalt praeguses maailma- ja mõtteruumis). “Territoorium on kui platvorm osalemaks rahvusvahelistes suhetes, millele suveräänsus annab legitiimsuse” (Taylor 1993:159). Alates feodalismist on territooriumit ning riigi kontrolli selle üle (territoriaalsust) peetud oluliseks riigi tugevuse ja suveräänsuse tunnuseks, mis on andnud alust sõdadeks ja vallutusteks. Teiste riikide vallutamist on ajalooliselt põhjendatud ka riigi kui inimorganismi

kasvamise ja eluruumi vajadusega (taoline mõtlemine iseloomustas nt 20. sajandi keskel Saksamaad ja Saksa geopoliitilist mõtlemist).

Kui ajalooliselt on riigi/impeeriumi suurus tähistanud ühtlasi tema võimekust, siis tänapäeval see üldjuhul enam ei kehti. Territoriaalse absolutismi ajastu on möödas (Newman 1998:3). Territooriumi omamine on riigile jätkuvalt oluline, kuid enam ei määra riigi tugevust niivõrd territooriumi suurus, kuivõrd võimu ja valitsemise efektiivsus ning muutustele kohandumine. Riigid ei suuda enam kõiki enda territooriumil toimuvaid (eelkõige globaliseerumisega kaasnevaid) protsesse täielikult kontrollida ning info liikumisel ei loe enam territoriaalsed vahemaad. On tekkinud ohud, mis ei ole ilmtingimata territoriaalsed ning teisalt ohud, mis on pigem globaalsed (O'Tuathail 1999:18). Vanu territoriaalsuse printsiipe järgivad (territooriumi maksimaalset suurus ning selle üle absoluutset kontrolli saavutada või säilitada üritades) riigid jäävad arengus pigem maha neist, kes reageerivad paindlikult regionaliseerumisest ja globaliseerumisest tingitud protsessidele ja muutustele.

1.4.3 Rahvas suveräänsuse kandjana

Nagu ei ole riiki ilma territooriumita, on veelgi mõeldamatum riik ilma rahvata. Vaid valitseja üksi riigi mõõtu välja ei anna, vaja on ka valitsetavaid. Samas eksisteerivad erinevad seisukohad selles suhtes, kes omab (või peaks omama) peasuverääni staatust – kas rahvas või riik (kui võimuorgan)? Kui suveräänsuse mõistet saab laiendada monarhilt kui võimuesindajalt riigile (kui võimuorganile), siis võib seda põhimõtteliselt samamoodi laiendada monarhilt kui isikult edasi rahvale kui suuremale inimeste gruppide. Rahva suveräänsuse (*popular sovereignty*) käsitus vastandub absoluutsele ja riigi(võimu)-kesksele suveräänsuse käsitlusele. Rahva suveräänsuse mõiste sisaldub nt 18. sajandi Prantsuse konstitutsioonis: “suveräänsus on jagamatu, võõrandamatu ning aegumatu ja see kuulub rahvale (*nation*); ei inimeste rühm ega indiviid saa suveräänsust omastada” (Britannica).

Rahva-keskse suveräänsuse käsitlemise kohaselt on põhiväärtusteks inimõigused, mitte niivõrd riigi kui võimuorgani võõrandamatud õigused. Vastavat käsitlust on arendanud eelkõige liberalistlik koolkond ning see on hakanud absoluutse suveräänsuse käsitlemises kahtlemise taustal ka viimasel ajal enam levima. Indiviide, mitte riiki rõhutavad suveräänsuse kandjana näiteks liberaal-internatsionalistid (Gathii 2000). Juba USA II maailmasõja järgsed rahvusvahelise õiguse teoreetikud pidasid indiviidi rahvusvahelise õiguse subjektiks ning väljendasid skeptilisust riikliku suveräänsuse ületähtsustamise suhtes (Roth, Gathii 2000). Brad Roth'i kohaselt "iseloomustab kaasaegsest maailma ühelt poolt rahva suveräänsus, mis toetub rahvaste enesemääramisprintsipiile. Teiselt poolt on tegemist piiratud (*qualified*) suveräänsusega, mis tuleneb aina suurematest rahvusvahelistest kohustustest indiviidide kohtlemise vallas" (Gathii 2000). Franceschet (2000) omakorda kritiseerib klassikalise liberaal-internatsionalismi rahva-keskset suveräänsuse käsitlust, leides, et suveräänsuse (kui kõrgeima poliitilise võimu) kandjaks ei ole mitte lihtsalt rahvas, vaid territooriumiga seotud kodanikkond.

Kodakondsuspoliitika abil loovad riigid endale lojaalset (poliitilist) elanikkonda, eristades oma kodanikke teiste riikide kodanikest (paljudel juhtudel välistades ka topeltkodakondsuse võimaluse). Kodanike ehk poliitilisi õigusi omavate inimeste ringi on viimaste sajandite jooksul järjest laiendatud. Tänapäeval ei ole see enam piiratud grupi inimeste privileeg, kuid riikidele on jätkuvalt omane kodakondsuspoliitikas teatav (olenevalt riigist suuremal või vähemal määral) etniline diskrimineerimine ja kodanikkonna loomine kitsalt rahvuslikul pinnal (läheldes rahvusriigi põhimõttest).

Erinevate riikide lõikes on erinev rahvale kuuluv võimu ja vabaduste (ning nende vahelise suhte) määr. Rahvas võib peamine suveräänsuse ja võimu kandja olla ka vaid deklaratiivselt. Nii näiteks on demokraatlikes riikides ametlikult kõrgeima võimu kandjaks rahvas, ehkki see tegelikult ei pruugi nii olla. Rahvas saab küll osaleda valimistel (delegeerides oma esindajaid), kuid võimu teostajana võivad tema võimalused olla siiski piiratud (nt kõiki võimuorganeid ei saa valida, kõikides küsimustes rahva referendumeid ei korraldata).

Kui 19.-19. sajandil hakati kujundama ja looma riike rahvuslikul pinnal, pannes aluse mõiste “rahvusriik” (samuti mõiste “rahvus-vahelised suhted”) tekkele, siis kaasaegsed riigid on reaalselt (eelkõige etniliselt koosseisult) aina eemaldumas rahvusriigi mõistest. Puhtaid rahvusriike eksisteerib aina vähem (osad riigid pole sellele mõistele ka kunagi vastanud), kui nn tõupuhtust just vägivaldsel moel ei üritata saavutada/säilitada. Tulenevalt globaliseerumisest, avatud piiridest ning info ja inimeste aina suuremast liikumisest toimub minu hinnangul aegamööda rahvuste segunemine. Samuti on kaasaegsele maailmale iseloomulik riigi kõrval erinevate regionaalsete ja rahvusvaheliste võimukeskmete ja koosluste teke, mis ei tugine enam rahvuslikule identiteedile, vaid muudele huvidele ja eesmärkidele.

1.4.4 Regionaalne ja rahvusvaheline tasand suveräänsuse kandjatena

Seondult riigi ja territoriaalsuse mõistete muutumise ning nende reaalse absolutismi kehtimatusena tänapäeval on efektiivselt funktsioneerida soovivad riigid sunnitud alluma ühelt poolt regionaalsetele ning teiselt poolt rahvusvahelistele väljakutsetele võimu jagamise ja delegeerimise suhtes (vastavalt alarahvuslikule ja ülarahvuslikule tasandile). Uued tekkivad võimutasandid ja kooslused ei pruugi vaidlustada riikide olemasolu ning olemasolevat suveräänsust (eksisteerides paralleelselt ning koos riikidega), kuid võivad seda teatud juhtudel ka teha (näiteks uute riikide väljakuulutamise ja tekke läbi).

Regionaliseerumine ja globaliseerumine on pealtnäha vastandlikud, kuid samas üksteist täiendavad ning üheaegselt toimuvad protsessid. Tulenevalt riigi (kui teatud juhtudel kunstlike piiridega moodustise) rolli muutumisest maailmas võivad inimesed hakata enam tähtsustama oma loomulikke etnilist kuuluvust. Sellisel etnilise eneseteadvuse kasvul ei pruugi olla poliitilisi ambitsioone, kuid paljudel juhtudel on ning need võivad olla kestnud juba pikemat aega. Seega toob globaliseerumine kaasa ühelt poolt maailma ühtlustumise ja koondumise, teisalt uute piiride tõmbamise ja tekkimise.

Lisaks traditsioonilistele riigipiiridele (*borders*) tekivad konstruktivistliku lähenemise kohaselt erinevad uued sotsiaalsed piirid (*boundaries, frontiers*). “Traditsiooniline territoriaalsus on kujunemas territoriaalsusteks, mis kujutavad endast märksa ähmasemaid, üksteisega kattuvaid ruume ning võimukeskuseid” (Paasi 1999:86). “Uus territoriaalsus on olemuselt dialektiline, kuna koosneb ühelt poolt de-territorialiseerumisprotsessidest ning teiselt poolt re-territorialiseerumisprotsessidest” (O’Tuathail 1999:61), kus neist esimene tähendab piiride hägustumist ning teine vastavalt uute piiride teket. “Globaliseerumine ei seisne mitte piiride minema pühkimises, vaid nende konstrueerimises” (Latham 2000). “Vanad eristavad jooned, mida seni peideti riikide piiride taha, hakkavad nüüd taas esile kerkima” (Ansell&Weber 1999).

See võib kaasa tuua ka erinevate regionaalsete/globaalsete uus-regioonide tekke, mis ei pruugi seisneda enam rahvuslikul identiteedil, vaid teistel põhimõtetel. Uus-regioonide ja nende sotsiaalse konstrueerimise teemat käsitlesin oma bakalaureusetöös (Must 2001). Näiteks võib välja tuua edukate ja autonoomsete majandusregioonide tekke, mis on andnud alust rääkida Regioonide Euroopa visioonist, senise riikidel põhineva Euroopa asemel. Taoliste uute koosluste ja võimukeskmete eesmärgiks ei pruugi olla iseseisvumine ja juriidiline staatus, vaid lihtsalt efektiivsem toimimine ja areng.

Lisaks regionaalsele tasandile mängivad rahvusvahelisel areenil aina olulisemat rolli erinevad rahvusvahelised organisatsioonid. Ehkki traditsiooniliselt on nendes osalemine olnud (juriidiliselt iseseisvate riikide) valitsuste pädevus, hakkab maailma aina enam tekkima rahvusvahelisi valitsus-väliseid või sega-organisatsioone, mis ei põhine enam kitsalt juriidilistel suveräänidel. Lisaks organisatsioonidele mängivad olulist rolli ka erinevad rahvusvahelised (majandus-) korporatsioonid. Tulenevalt majandussuhete elavnemisest ning nende toimimisest vabaturumajanduse tingimustes kasvab järk-järgult erinevate rahvusvaheliste majandusühenduste roll maailmas. Krasner (1999) nimetab rahvusvahelise koostöö käigus tekkivat uut suveräänsust “vastastikuse sõltuvuse suveräänsuseks” (*interdependence sovereignty*). Rahvusvahelise õiguse aspektist vaadatuna on huvitavaks nähtuseks Euroopa Liit kui organisatsioon, mis hakkab peale

põhiseadusliku lepingu jõustumist omama sarnaselt juriidiliste riikidega rahvusvahelise õiguse subjekti staatust.

Seega riik jääb hetkel veel maailmasüsteemi peamiseks osaks (ja peamiseks suverääniks), kuid paralleelselt riigiga võib eristada erinevaid uusi ja erinevatel tasanditel tekkivaid võimukeskmeid. Töö empiirilises osas vaatlen, kas selliseid paralleelseid võimutasandeid saab käsitleda eraldi suveräänidena ning võrrelda juriidiliste suveräänidega ning kuidas nad üksteise suveräänsust võivad mõjutada. Nii territooriumit kui rahvast käsitlen oma töö empiirilises osas riigi kui suverääni tunnustena, mitte eraldi suveräänidena.

2. Suveräänsuse mõõdistamine

Minu töö järgnev empiiriline osa seisneb suveräänsuse mõõdistamise raamistiku ehk riiklike tunnuste väljatöötamises ning tunnuste hindamises. Seejärel kaardistan erinevad suveräänsusjuhtumid konstrueeritud raamistiku põhjal ning teen järeldusi kaasaegse suveräänsuse olemuse ja tekkivate koosluste kohta. Samuti uurin, mis mõjutab riikide suveräänsusastet ning kuidas erinevad suveräänid üksteist mõjutavad.

Mõõtmismeetodi ja riiklike kriteeriumite väljatöötamisel lähtusin nii suveräänsust puudutavast teoreetilisest kirjandusest (töö teoreetilisest osast) kui ka enda üldteadmistest riigist ning riiklikest tunnustest. Meetodi väljatöötamise vajalikkuse tingis asjaolu, et suveräänsust puudutavas teoreetilises kirjanduses (nagu töö teoreetilisest osast nähtub) puudub ühelt poolt kaasaegne riiklike tunnuste loetelu ning teiselt poolt ka riikluse määra mõõtmise metoodika. Suveräänina käsitlen oma töös nii juriidilisi suverääne (iseseisvaid riike) kui ka mitte-juriidilisi võimukeskmeid ja riike.

Töös kasutatud andmeid juhtumite kohta olen kogunud peamiselt elektroonsetest Interneti andmebaasidest, mida võib pidada usaldusväärseteks ning operatiivseteks info hankimise kanaliteks. Suveräänide tunnuste andmebaasi (vt lisa 1) loomisel olen kasutanud erinevaid elektroonilisi entsüklopeediaid (*Britannica*, *Wikipedia*,

Nationmaster), riike koondavaid üldtuntud andmebaase (USA riiklikud andmebaasid: *CIA Factbook*, Riigidepartemangu riikide andmebaas), uudisteagentuuride andmebaase (nt *BBC* riikide andmebaas), spetsiifilistele riiklikele tunnustele spetsialiseerunud andmebaase (nt rahatähtede andmebaas *Banknotes*). Samuti olen kogunud andmeid riikide kohta nende ametlikelt kodulehekülgedelt Internetis. Järgnevalt tutvustan täpsemalt töös kasutatavat meetodit ja tunnuseid, seejärel analüüsitavaid juhtumeid ning kõige lõpuks analüüsi teel saadud tulemusi.

2.1 Mõõtmismeetod

Töö mõõtmismeetod põhineb erinevate riiklike tunnuste hindamisel, mis on omakorda jaotatud sisemisteks (kokku viis: sümboolsed tunnused, sisepoliitiline sõltumatus, rahasüsteem, territoorium, elanikkond) ja välisteks (kokku neli: välispoliitiline sõltumatus, julgeolekustruktuurid, diplomaatilised suhted, liikmelisus rahvusvahelistes organisatsioonides) tunnusteks. Nagu töö teoreetilises osas mainitud, saab riigi puhul eristada sisemist ja välist külge (auditooriumit). Töös mõõdan eraldi nii juhtumite sisemist ja välist suveräänsust kui ka kogu suveräänsusastet. Mõõtmismeetodit võib pidada olemuselt segavariandiks, kuna see sisaldab nii kvantitatiivseid (tunnuste arvuline loendamine) kui ka kvalitatiivseid (tunnuste subjektiivne hindamine) omadusi.

Üheksast tunnusest viis on kvalitatiivselt hinnatavad, kaks (sümboolsed tunnused ja sisepoliitika) on osaliselt kvantitatiivselt loendatavad/osaliselt kvalitatiivselt hinnatavad ning kaks (diplomaatilised suhted ja liikmelisus rahvusvahelistes organisatsioonides) täielikult kvantitatiivselt loendatavad. Tunnuste mõõtmisel kasutan skaalat 0...2, eristades sellel üldjuhul (0,5 punkti kaupa) viite väärtust. Seega väärtus 1 on keskmiseks, 0 minimaalseks (tunnus puudub) ning 2 maksimaalseks (tunnus täielikult olemas) väärtuseks. 0,5 puhul võib täheldada tunnuse teatavat (kuid mitte piisavat) eksisteerimist ning 1,5 puhul tunnuse enam-vähem olemasolu. Kahe esimese sisemise tunnuse puhul jaotan 2- punkti skaala kolme alatunnuse vahel ära (hinnates igaüksikut tunnust vastavalt 0,7 punktiga ning poolt tunnust vastavalt 0,3 punktiga).

Kuna pean oluliseks tunnused omavahel võrdsustada, on kõik üheksa tunnust võrdse kaaluga, samuti on omavahel võrdsed sisemised ja välised tunnused. Ühtlustamaks välissuveräänsuse näitajat sisesuveräänsuse omaga (ning viies nad mõlemad 5- punkti skaalale), jagan sisetunnuste viis liidetud hinnangut läbi arvuga “2” ($10/2=5$) ning välistunnuste neli hinnangut arvuga “1,6” ($8/1,6=5$). Üldsuveräänsusskaala moodustub sise-ja välissuveräänsuse väärtuste liitmisel ning on seega 10- punktiline. Järgnevalt tutvustan igat tunnust ning antud hinnanguid. Meetodi peatüki lõpus esitan kokkuvõtlikult metodoloogilised tulemused, hinnates tunnuseid vastavalt sellele, kas nende puhul on tegemist null-summa (või mitte null-summa) tunnuste või võimul (või sümbolitel) baseeruvate suveräänsuse tunnustega.

2.1.1 Sisesuveräänsus (SS)

Sisemised tunnused olen jaotanud viieks kategooriaks: sümboolsed tunnused (mõõdetavateks alatunnusteks on: lipp, pealinn, rahvuspüha), sisepoliitiline sõltumatus (alatunnusteks on: riigipea, võimustruktuurid/valitsus, põhiseadus), rahasüsteem, territoriaalne kontroll ning elanikkond/kodanikkond.

2.1.1.1 Sümboolsed tunnused (ST)

Sümboolsete tunnuste all käsitlen kolme peamist tunnust (lipp, rahvuspüha, pealinn), omistades neile võrdsed väärtused ($3*0,7$ punkti). Kui tunnus eksisteerib poolikult, hindan seda vastavalt 0,3 punktiga. Sümboolsed tunnused ei ole üldjuhul seotud võimuga ning on olemas peaaegu kõikidel normaalsetel riikidel. Nimetatud tunnused ei ole loomulikult ainsad sümboolsed riiklikud tunnused (lisaks lipule võib välja tuua ka näiteks vapi ja hümnid), kuid antud töös piirdun nende kui kolme peamise tunnusega.

Lipp kui sümbol iseloomustab mitte ainult riike, vaid ka igasugu muid sotsiaalseid/poliitilisi/majanduslikke kooslusi. Lipud võivad koos eksisteerida ning nad ei välista üksteist, ühe riigi siseselt võib eksisteerida palju erinevaid lippe. Rahvuspüha

ei ole ka iseenesest välistav nähtus, erinevad inimkooslused võivad pühaks pidada erinevaid päevi ning sündmusi. Riikidel võib olla erinevaid riiklikke pühaid, mil antakse rahvale puhkepäevi ning heisatakse lippe. Ometi on riikidel üks peamine rahvuspüha, mis üldjuhul seondub iseseisvumisega (nt iseseisvuspäev), kuid mõnedel riikidel ka lihtsalt mõne olulise ajaloolise sündmuse või rahva jaoks olulise (täht)päevaga. Riike iseloomustab ka üldjuhul pealinna olemasolu. Riigid koosnevad linnadest, millest üks mängib reeglina juht- ning esindusrolli. Pealinn puudub üldjuhul miniriikidel, millel üldse linnad puuduvad (vahel samastub nende puhul riik ise pealinnaga, moodustades justkui linnriigi). Osaliselt on pealinna näol tegemist sümboolse nähtusega, teisalt esindab pealinn halduskeskuse funktsiooni, kuhu koonduvad olulisemad riigi (esindus)asutused. Samuti loovad pealinna oma välisesindusi teised riigid.

2.1.1.2 Sisepoliitiline sõltumatus (SP)

Sisepoliitiline sõltumatus on üks peamisi otseselt võimuga seotud riiklikke tunnuseid ning seda võib vaadelda kui keskset tunnust, mis avaldab mõju nii teistele sisemistele kui ka välistele tunnustele. Sisepoliitilise sõltumatuse all vaatlen kolme tunnust – kellele kuulub riigipea ametikoht, kas on olemas sisepoliitiline sõltumatus valitsuse/autonoomia näol ning põhiseadus. Kõiki kolme tunnust hindan võrdsete väärtuste ($3 \cdot 0,7$ punkti) alusel, andes jällegi pooliku tunnuse puhul 0,3 punkti.

Igal riigil on olemas riigipea, ehkki selle ametikoha nimetus võib riigiti ning režiimiti erineda. Osades riikides on riigipeal oluline poliitiline roll, teistes riikides pigem sümboolne esindusroll. Viimase variandi puhul ei pruugi oma riigipea puudumine (nt selle positsiooni täitmine mõne teise riigi esindaja poolt) reaalselt sisepoliitilisi protsesse ja autonoomiat mõjutada, kuid siiski on riikidele oluline omada riigi eesotsas enda rahva poolt määratud (kas otse või kaudselt valitud) juhti.

Enamikul riikidel on olemas erinevaid funktsioone täitvad võimustruktuurid: seadusandlik, täidesaatev, kohtuvõim. Demokraatlikud riigid peavad oluliseks järgida

võimude lahususe ning nende üksteisest sõltumatuse printsiipi. Neist võimudest olulisimaks peetakse täidesaatvat võimu ehk valitsust. Mitte-demokraatlikel riikidel (nt diktatuuridel) võib olla täiesti erinev võimustruktuur, kuid teatud valitsuse-laadne organ (mis aitab juhul otsuseid ellu viia) on neil üldjuhul olemas (ehkki seadusandlikku organit ei pruugi eksisteerida).

Enamasti funktsioneerivad riigid teatud seaduste alusel, millest ülimuslikuks peetakse neist ühte ehk põhiseadust. Põhiseadus on tihedalt seotud võimustruktuuridega ning on aluseks üldise võimu teostamisele riigis (enne võetakse vastu põhiseadus ning alles seejärel ning sellest tulenevalt asutatakse võimustruktuurid). Põhiseaduses on üldjuhul kirjas riigi toimimise alused ning tunnused. Samas ei ole kõikidel riikidel (kirjalikku ja ühtset) põhiseadust, selliseid riike võib leida nii arenenud demokraatiate kui ka mitte-demokraatiate hulgas. Sellised riigid ei pea vajalikuks põhiseaduse omamist ning rajavad oma võimumehhanismid muudele alustele.

2.1.1.3 Rahasüsteem (R)

Oma raha olemasolu on riikidele oluline nii sümboolselt kui ka majanduslikult, kuna see näitab majanduslikku sõltumatust ning tugevust. Rahakurss teiste maailma rahakursside taustal on oluliseks majandusliku arengu näitajaks ning rahakursi kõikumine näitab majanduslikke probleeme. Paljud väikeriigid kasutavad suurriikide rahasüsteeme, kuna nad ise ei ole suutelised (või ei pea vajalikuks) seda iseseisvalt omama. Üldjuhul riigid aga omavad iseseisvat keskpanka ning ainulaadseid rahatähti (ehkki see ei pruugi majanduslikult otstarbekas olla), kuna see on riigile sümboolselt oluline kui iseseisvuse ja sõltumatuse tähis. Rahakupüüridele/müntidele pannakse riigi jaoks olulisi illustratsioone ning sümboolseid tunnuseid. Oma töös vaatlen raha eelkõige sümbolina, mitte kursi ja tugevuse seisukohalt.

Antud tunnuse puhul eristan järgmisi väärtusi:

- 0 punkti: oma rahasüsteem ja keskpang puuduvad, allutakse mõne teise riigi rahasüsteemile ja keskpangale.
- 0,5 punkti: riik on välja kuulutanud oma rahasüsteemi (omades ka visiooni selle kujundusest ning nimetusest ehk oma raha on sümboli kujul olemas), kuid ametlikult see (veel) ei kehti, kuna puudub funktsioneeriv keskpang (eelkõige võib ette tulla *de facto* iseseisvate riikide või eksiilvalitsuste puhul, kellel reaalne võim puudub) või on paralleelselt käibel mitmeid konkureerivaid kohalikke rahasüsteeme ning puudub üksmeel neist ülimusliku suhtes.
- 1 punkt: riik on loobunud omaette rahasüsteemist ja keskpangast, ühinedes regionaalse rahasüsteemi ja keskpangaga (teatud organisatsiooni, nt EL-i, liikmestaatuse kaudu).
- 1,5 punkti: riigil on olemas oma rahasüsteem ning see on ka ülimuslik ja ametlikult (rahvusvaheliselt) tunnustatud, kuid riigi teatud osas on käibel oma alternatiivne rahasüsteem (toimub riigi keskpanga volituste vaidlustamine).
- 2 punkti: riigil on olemas oma rahasüsteem ja keskpang, see kehtib kogu riigis ning keegi ei vaidlusta selle olemasolu.

2.1.1.4 Territoorium (T)

Antud tunnusega mõõdan ühelt poolt defineeritud/fikseeritud territooriumi olemasolu ning teiselt poolt riigi võimekust oma territooriumi kontrollida. Territoriaalse kontrolli all mõtlen eelkõige välispiire ning sisemist terviklikkust ehk kas antud territoriaalset kontrolli ning olemasolevaid piire sise- või välisriiklikult vaidlustatakse või mitte. Territooriumi suurus ei oma antud juhul tähtsust, ehkki olen selle andmebaasis välja toonud.

Territoriaalsus ei tähenda tänapäeval ilmtingimata ühtse ja kompaktse territooriumi olemasolu. Maailmas eksisteerib palju saarestik-riike, mille puhul ühtne maismaa-territoorium puudub. Samuti võib ühe riigi territooriumil asuda teise riigi osa/enklaav või eksisteerib mõni riik täielikult teise riigi piirides (näiteks Itaalia territooriumil

asuvad miniriigid San Marino ja Vatikan). Samas ei vähenda taoline territoriaalne hakitus iseenesest vastava riigi territoriaalsust.

Territooriumi ja territoriaalsuse olemasolu olen hinnanud järgmiste väärtuste alusel:

- 0 punkti: selgelt defineeritav ja fikseeritav territoorium riigil puudub.
- 0,5 punkti: defineeritav ja eristatav (potentsiaalne) territoorium on riigil olemas, kuid reaalne kontroll antud riigil selle üle puudub.
- 1 punkt: riigil on teatav kontroll oma territooriumi üle olemas, kuid see kontroll on problemaatiline. Strateegiliselt oluline osa territooriumist on eraldumas keskvoimust või riik ei suuda kogu territooriumit (oma (julgeoleku)jõududega) kontrollida. Vastava punktisumma võib saada nii eralduv või iseseisvusele pretendeeriv regioon kui ka selle (kui territoriaalselt olulise) regiooni üle mõju kaotav keskvoim. Ühe punkti vääriliseks võib pidada ka (emamaast) sõltuvaid territooriume, mille territoriaalseid piire ning kontrolli mõni välisriik vaidlustab või sellele ise pretendeerib.
- 1,5 punkti: territoorium on riigi kontrolli all, kuid eksisteerivad piirivaidlused või mõni välisjõud/naaberriik vaidlustab olemasolevaid territoriaalseid piire ning territoriaalsust. Lisaks on antud punktisumma väärilised sõltuvad territooriumid, mida ametlikult ei loeta emamaa territooriumi osaks (nende iseseisvumine ei mõjuta emamaa territoriaalsust), kuid mis siiski kuuluvad emamaa võimu-ja mõjusfääri (nende puhul eksisteerib teatav jagatud territoriaalne kontroll).
- 2 punkti: territoriaalsed probleemid puuduvad, riik omab täielikku kontrolli oma territooriumi üle ning ükski sise- ega välisjõud ei vaidlusta seda.

2.1.1.5 Elanikkond (EK)

Antud tunnuse puhul vaatlen riigi elanikkonda ning eelkõige riigi suhtumist, käitumist ja poliitikat oma elanikkonna suhtes. Analüüsin oma kodakondsuspoliitika (kodakondsusameti, isikuttõendavate dokumentide) olemasolu, samuti inimõiguste alast (etnilist) olukorda riigis ning rahva rahuolu ja suhtumist valitsevasse režiimi. Viimase põhjal saab järeldada eelkõige valitseva režiimi legitiimsust rahva kui olulise

suveräänsuse kandja jaoks. Antud juhul ei mõõda ma sarnaselt territooriumile konkreetset elanikkonna suurust, samuti jätan vaatluse alt välja kultuurilised ja identiteeti puudutavad aspektid, kuna nende puhul on tegemist vaieldavate ning omavahel reastamatute nähtustega. Kuna maailmas hakkab hajuma rahvusriigi mõiste, ei mõõda ma rahvastiku rahvuslikku aspekti, vaid tuginen riigi ja selle elanikkonna vahelistele suhetele.

Antud tunnust olen hinnanud järgmiste kriteeriumite alusel:

- 0 punkti: püsielanikkond territooriumil puudub.
- 0,5 punkti: püsielanikkond on territooriumil olemas, kuid selle seotus antud riigiga on nõrk. Riigil puudub oma kodakondsuspoliitika ja isikuttõendavad dokumendid, elanikkond kuulub mõne teise riigi kodakondsete hulka. Siia alla kuuluvad ka sõltuvad territooriumid, mille elanikkond ei pruugi omada emamaa täiskodakondsust (koos sellega kaasnevate õigustega), kuid mille kodakondsuspoliitika on siiski emamaa poolt paika pandud ja reguleeritud.
- 1 punkt: riigil on olemas oma kodakondsuspoliitika ja isikuttõendavad dokumendid, kuid neil on piiratud kasutusvõimalused (ei kehti väljaspool riiki). Siia paigutuvad eelkõige *de facto* iseseisvate riikide poolt välja antud dokumendid, mida teised riigid juriidiliselt ei pruugi tunnustada.
Samuti olen ühe punktiga hinnanud (probleem)riike, mis omavad üldaktsepteeritud kodakondsuspoliitikat, kuid rakendavad seda diskrimineerivalt ja vägivaldselt ehk läbi etnilise puhastuse ja vaid teatud etnilisi grappe oma kodanikena aktsepteerides. Selliseid probleemriike (üldjuhul Aafrikas) iseloomustavad tõsised etnilised probleemid ja konfliktid, pidevad kodusõjad, põgenikeprobleem ning inimõiguste mõiste praktiline tundmatus.
- 1,5 punkti: riigil on olemas oma rahvusvaheliselt tunnustatud kodakondsuspoliitika, kuid kodanikkond on muu rahvastikuga võrreldes vähemuses ning enamus rahvast kuulub mõne teise riigi kodakondsete hulka (või ei oma üldse kodakondsust). Selline olukord võib eksisteerida nii riigi poliitikast kui ka inimeste enda valikutest tulenevalt.
Sama punktiarvuga hindan ka riike, kus osa rahvast ei ole riigi kontrolli all, omades enda alternatiivset kodakondsuspoliitikat (nt *de facto* iseseisvate riikide

puhul). Antud kategooria alla paigutaksin ka riigid, kus on probleemiks inimõigused ning iseloomulikuks rahva rahulolematuse valitseva režiimiga, usalduse (legitiimsuse) kriis riigi ja rahva vahel.

Mitte päris maksimaalse punktide arvuga hindaksin ka EL-i liikmesriikide osalist kodakondsuspoliitikat (omatakse EL-i passe, kuid samas säilitatakse mitmeid vabadusi kodakondsuspoliitika rakendamisel ning liikmesriikide kodakondsus on eelduseks EL-i kodanikuks saamisel).

- 2 punkti: riigil on oma kodakondsuspoliitika ja kõik sellega kaasnev. Riigi moodustab valdavalt selle riigi kodanikkond, olukord on etniliselt ja sisepoliitiliselt rahulik ning stabiilne. Rahvas omab kõrgeimat võimu, väljendades regulaarselt (ennekõike läbi valimiste) oma suhtumist ja usaldust võimustruktuuridesse.

2.1.2 Välissuveräänsus (VS)

Riigi väliste tunnustena analüüsin nelja riigi välispoliitika ja välissuhtlusega seotud aspekti, mis demonstreerivad riigi rolli ja kohta rahvusvahelises süsteemis. Esmalt iseloomustab suveräänseid riike sarnaselt sisepoliitikale ka välispoliitiline sõltumatus. Selle tagamisel on olulisel kohal julgeolekustruktuuride olemasolu. Kui rahvusvaheline tunnustus ja liikmelisus ÜRO-s näitab riigi kui rahvusvahelise õiguse subjekti tunnustamist laiemalt, siis diplomaatilised suhted demonstreerivad eelkõige riikide kui režiimide (valitsuste) tunnustamist. Väliste tunnuste mõjutajana ei arvesta ma riikide kuulumist rahvusvahelistesse (välis- ja julgeoleku) organisatsioonidesse.

2.1.2.1 Välispoliitiline sõltumatus (VP)

Välispoliitiline sõltumatus on üheks peamiseks riigi välise suveräänsuse näitajaks ning demonstreerib riiki kui välispoliitilist toimet. Välispoliitiline sõltumatus on tihedalt seotud sisepoliitilise sõltumatusega ning viimase juures nimetatud institutsioonidega (nt valitsus ja riigipea kui riigi esindajad välispoliitilisel areenil).

Antud tunnuse puhul eristan järgmisi kategooriaid:

- 0 punkti: riik ei oma rahvusvahelisel areenil toimuri rolli ning välispoliitilist vastutust ega pretendeeri ka sellele.
- 0,5 punkti: riik ametlikult ei oma välispoliitilist vastutust, kuid pretendeerib sellele ning oma senise staatuse muutmisele. Võib otsida rahvusvahelist tunnustust teistelt juriidilistelt riikidelt, saavutamaks iseseisva riigi staatust.
- 1 punkt: riik vastutab teatud määral (kokkuleppe alustel) oma välispoliitika eest, kuid mitte ametlikul tasandil. Iseloomulik silmapaistev välispoliitiline aktiivsus ning välissuhtlus.
- 1,5 punkti: riik omab ametlikku välispoliitilist vastutust, kuid sõltub selle teostamisel reaalselt arvestataval määral mõnest teisest riigist või on mõnel muul põhjusel nõrgaks välispoliitiliseks toimeks.
- 2 punkti: riik vastutab ise täielikult oma välispoliitika ja sellega seonduvate otsuste eest, ei sõltu selles suhtes ühestki teisest riigist.

2.1.2.2 Julgeolek (J)

Julgeoleku alla pean silmas riigi elementaarset kaitsevõimet ning armee olemasolu. Kuigi sellest ei pruugi täielikult piisata välisvaenlase tõrjumisel, on esmaste enda kaitsestruktuuride olemasolu üldjuhul eelduseks ka rahvusvaheliste abivägede saabumiseks (ning julgeoleku-alases rahvusvahelises koostöös osalemiseks). Armee olemasolu on primaarseks vajalikuks julgeoleku garantiiks. Ehkki riigid ei pruugi sõjaks valmistuda ega välisvaenlaselt ohtu karta, ei loobuta oma kaitsevõimest ning armeest (ehkki rahuajal võib toimuda relvastuse vähendamine). Armee ülalpidamine on aga kulukas ning seetõttu on mitmed väikeriigid sellest loobunud, toetudes võimaliku ohu korral suuremate riikide kaitsestruktuuridele.

Tunnuse puhul toon välja järgmised väärtused:

- 0 punkti: riik ei vastuta enda kaitse eest, kaitsestruktuurid puuduvad.
- 0,5 punkti: riik ametlikult (legaalselt) enda kaitse eest ei vastuta, kuid teatud ebaseaduslik (rahvusvahelise üldsuse silmis illegaalne või terroristlik) relvastatud armeeüksus on olemas.
- 1 punkt: riik vastutab ametlikult oma kaitse eest ning omab armeed, kuid sellest ei piisa riigi julgeoleku tagamiseks. Riigi julgeolekut aitavad (enamasti riigi nõusolekul) täiendavalt tagada kas mõne teise riigi või rahvusvahelise organisatsiooni relva- või rahuvalvejõud.
- 1,5 punkti: riik vastutab täielikult oma kaitse eest ning ilma välisabita, kuid paralleelselt keskvõimu kaitsestruktuuridega paikneb riigis ka alternatiivne (keskvõimu kontrollile mitte alluv ning seda vaidlustav) armeeüksus.
- 2 punkti: riik vastutab ise ja probleemideta oma kaitse eest.

2.1.2.3 Diplomaatilised suhted (DS)

Riigi diplomaatiliste suhete arv näitab ühelt poolt tema enda välispoliitilist aktiivsust teiste riikidega suhete loomisel ning teiselt poolt teiste riikide huvi (või huvi puudumist, võimalikku isoleeritust) antud riigi suhtes. Diplomaatiliste suhete sisseseadmine seisneb kas diplomaatilise esindaja saatmises teise riigi territooriumile (ei ole tingimata vajalik) või lihtsalt kirjalikus tunnustamisaktis (kehtib ka *de facto* iseseisvate riikide tunnustamise puhul). Diplomaatiliste suhete hindamisel võtan aluseks ümmarguselt 200 riigi olemasolu (ehkki ÜRO-s on 191 liikmesriiki), kuna erinevates riikide nimekirjades käsitletakse tihtipeale iseseisvate riikidena ka mitmeid *de facto* iseseisvaid (kuid ÜRO-sse mitte kuuluvaid) riike. Diplomaatiliste suhete arvu hindamisel lähtun riikide võrdsuse printsiibist ega erista riike (ja suhteid) olulisuse pinnal. Alljärgnevas skaalas eristan ka 0,25 punkti, kuna see võimaldab väikese suhete arvuga riike paremini hinnata.

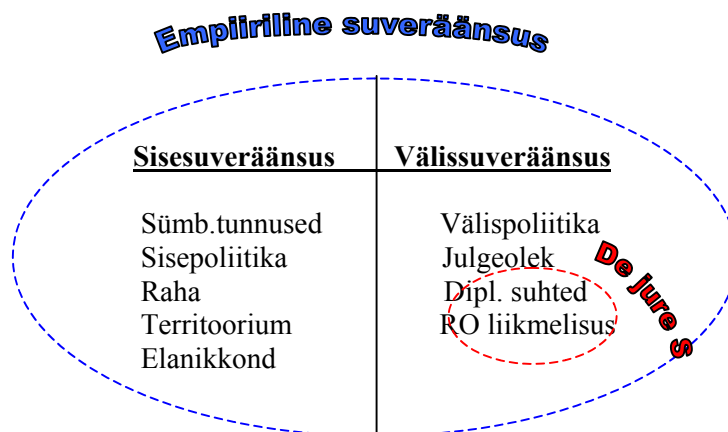
- 0 punkti: riigil diplomaatilised suhted puuduvad. Diplomaatiliste suhete puudumisena võtan arvesse ka suhted vaid ühe riigiga (nt marionetist *de facto* iseseisvunud riigi tunnustamine teda reaalselt juhtiva välisriigi poolt).
- 0,25 punkti: diplomaatilised suhted (alates kahest) kuni 25 riigiga.
- 0,5 punkti: suhted kuni veerandi maailma riikidega (26-50).
- 1 punkt: suhted kuni poolte riikidega (51-100).
- 1,5 punkti: suhted kuni kolmveerandi riikidega (101-150).
- 2 punkti: suhted rohkem kui 151 riigiga.

2.1.2.4 Liikmelisus rahvusvahelistes organisatsioonides (RO)

Ka liikmelisus rahvusvahelistes organisatsioonides on oluline indikaator riigi välispoliitilise staatuse hindamisel. Rahvusvaheliste organisatsioonide puhul eristan teistest ÜRO-d kui olulisemat ja erilist staatust omavat (rahvusvahelist õigust kehastavat) organisatsiooni. Rahvusvaheliste organisatsioonide liikmelisuse hindamisel toetun *CIA* riikide ja organisatsioonide andmebaasile (*CIA Factbook*). Tegemist on üldjoontes valitsuste põhiste rahvusvaheliste organisatsioonide ja kooslustega. Liikmelisuse puhul ei ole ma arvesse võtnud vaatleja-liikme staatust, vaid täisliikme ning ka assotsieerunud liikme staatust. Assotsieerunud liikme staatuse olen omakorda hinnanud pooliku liikmelisusena (ehk assotsieerunud liikme staatus kahes organisatsioonis võrdub ühe täisliikme staatusega). Ka antud tunnuse põhjal eristan skaalal 0,25 punkti, hindamaks vähestesse organisatsioonidesse kuuluvaid riike.

- 0 punkti: riik ei kuulu ühessegi rahvusvahelisse organisatsiooni (või omab ainult ühes organisatsioonis assotsieerunud liikme staatust).
- 0,25 punkti: liikmelisus kuni viies (1-5) organisatsioonis (kuid mitte ÜRO-s).
- 0,5 punkti: liikmelisus kuni kümnes (6-10) organisatsioonis (kuid mitte ÜRO-s).
- 1 punkt: liikmelisus kuni 20-s (11-20) organisatsioonis (kuid mitte ÜRO-s).
- 1,5 punkti: liikmelisus kuni 30-s (21-30) rahvusvahelises organisatsioonis (kuid mitte ÜRO-s).
- 2 punkti: liikmelisus ÜRO-s või üle 31-s rahvusvahelises organisatsioonis.

2.1.3 Metodoloogilised tulemused

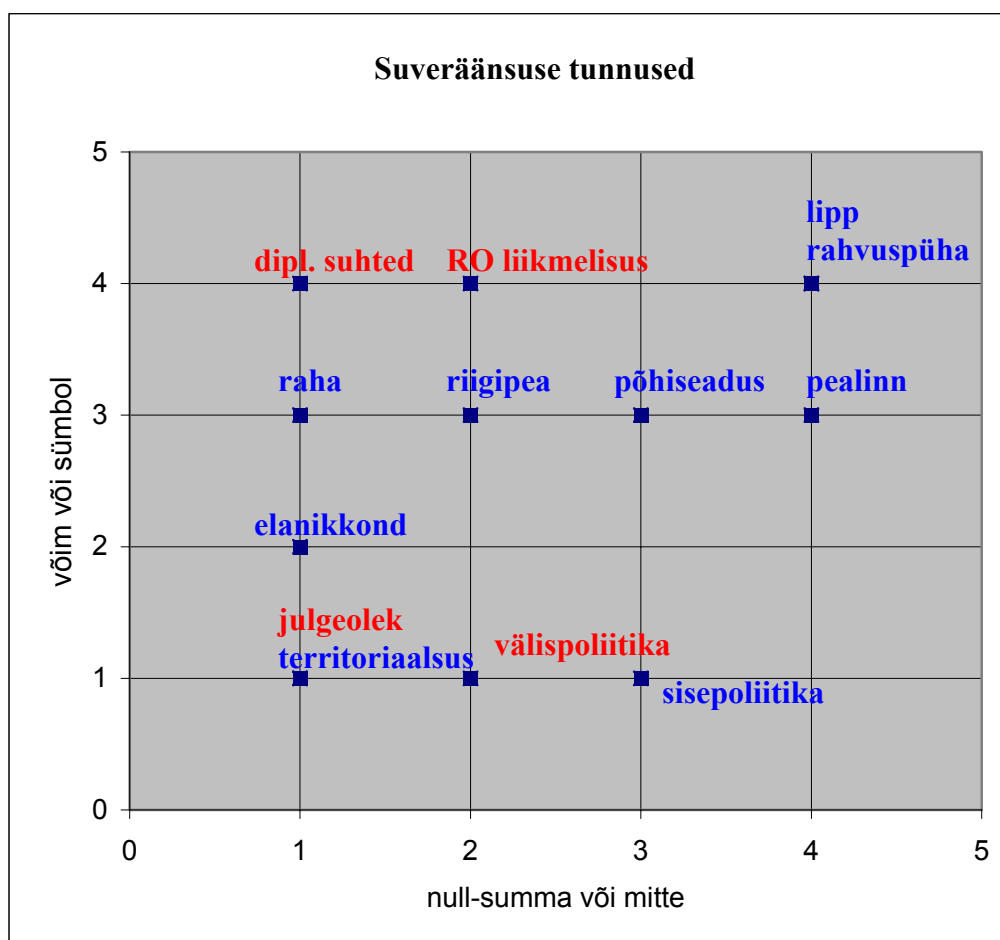
Joonis 1: Empiirilise suveräänsuse tunnused *de jure* suveräänsuse taustal

Joonisel 1 olen kujutanud koondatult mõõdetavad suveräänsuse tunnused ning kõrvutanud neid juriidilise suveräänsuse käsitlusega. Minu hinnangul katab juriidiline suveräänsuse käsitlus joonisel 1 vaid osaliselt välissuveräänsuse lahtri (väljendudes põhiliselt diplomaatilistes suhetes ning osaliselt organisatsioonide (ÜRO) liikmelisuses). Seega on *de jure* suveräänsuse puhul tegemist kitsa ja peamiselt riikide välist külge ja suveräänsust käsitleva mõistega. Samuti ei piisa suveräänsuse puhul ka vaid riikide tegeliku (*de facto*) võimu hindamisest, kuna minu hinnangul on paljud riikluse ja suveräänsuse tunnused seotud mitte võimu, vaid sümbolitega.

Joonisel 2 olen analüüsivad tunnused jaotanud vastavalt kas võimul (valitsemise efektiivsusel) või sümbolitel põhinevateks tunnusteks. Teise mõõtmena olen tunnuste puhul hinnanud, kuivõrd nende puhul on tegemist null-summa-mänguga (tunnus ei ole jagatav, kuulub keskvalitsuse pädevusse, selle vaidlustamine toob kaasa suveräänsuse vähenemise) või mitte null-summa-mänguga (tunnus on delegeeritav ja jagatav erinevate võimukeskuste vahel, ei ole vaid keskvalitsuse ainupädevus). Tunnuste ning edaspidi juhtumite (erinevate suveräänide) hindamisel olen vastavaid kategooriaid arvesse võtnud.

Jaotasin tunnused nende kahe mõõtme suhtes 4-punkti skaalal järgnevalt:

- 1- võim/null-summa mäng
- 2- pigem võim/pigem null-summa mäng
- 3- pigem sümbol/pigem mitte null-summa mäng
- 4- sümbol/mitte null-summa mäng

Joonis 2: Suveräänsuse tunnuste jagatavus ja olemus

Selgitus: punased tähistavad väliseid tunnuseid, sinised sisemisi tunnuseid. Kahe sisesuveräänsuse tunnuse puhul eristan ka alatunnuseid.

Sümboolsete suveräänsuse tunnustena näen joonisel 2 sisemistest tunnustest lippu ja rahvuspüha ning välistest tunnustest diplomaatilisi suhteid ja liikmelisust rahvusvahelistes organisatsioonides. Pigem sümboolseteks (kui mitte täielikult) tunnusteks pean nelja sisemist (ala)tunnust: raha, riigipead, põhiseadust ja pealinna. Pigem võimul (kuid mitte ainult) põhineva tunnusena defineeriksin elanikkonna-ja kodakondsuspoliitikat. Puhtalt võimuga (valitsemise efektiivsusega) seotud tunnused on minu hinnangul sisemistest tunnustest territoriaalsus ja sisepoliitika ning välistest tunnustest välispoliitika ja julgeolek. Jagamatud ja null-summal põhinevad tunnused on sisemistest tunnustest elanikkonna-ja kodakondsuspoliitika, territoriaalne kontroll ning rahasüsteem. Pigem null-summa tunnusteks pean liikmelisust rahvusvahelistes organisatsioonides, välispoliitikat ning riigipea olemasolu. Pigem mitte-null-summa tunnustena eristan põhiseadust ja sisepoliitikat ning jagatavate ja täielikult mitte-null-summal baseeruvate tunnustena näen kolme sisemist (ala)tunnust – lippu, rahvuspüha ja pealinna. Tõenäoliselt on see vaieldav, kas joonise alumine ja ülemine rida (sümboolsed ja võimuga seotud tunnused) on ja peaksid olema võrdsustatud, kuid mina käsitlen neid oma töös võrdsetena, kuna minu eesmärgiks ei ole analüüsida suveräänsust kitsalt läbi võimu mõiste.

Seega on kaasaegne suveräänsus nii võimu ja sümboolite kui ka jagamatute ja jagatavate tunnuste sümbioos. Tunnused võivad aja jooksul graafikul ka nihkuda. Minu hinnangul on nihkunud nt mitmed endised null-summa tunnused juba mitte null-summa tunnuste suunas (ehk iseloomustavad aina rohkem ka mitte-juriidilisi suverääne, nt välispoliitika, liikmelisus rahvusvahelistes organisatsioonides). Null-summa tunnused on üldjuhul võimuga seotud tunnused, kuid mitte ainult (nt eranditeks on diplomaatilised suhted, rahasüsteem). Samas on juhtumite hindamisel (üalaloodud tunnuste liigituse põhjal) oluline arvestada nende individuaalsust ning sellest tulenevaid erandeid (nt kuivõrd null-summa tunnuse vaidlustamine reaalselt üldpilti arvestades riigi suveräänsusele mõju avaldab ja seda vähendab).

2.2 Mõõdetavad juhtumid

Töös analüüsin ülaltoodud tunnuste ja kriteeriumite põhjal kokku 40- t erinevat juhtumit. Eristades juhtumeid juriidilise staatuse põhjal, on juriidiliselt iseseisvaid ning mitte-iseseisvaid riike enam-vähem pooleks (40-st analüüsitavast 18 on juriidiliselt iseseisvad ÜRO liikmesriigid). Juhtumite valikul püüdsin haarata võimalikult erinevaid, kuid kaasaegseid näiteid, mis oleksid ajaliselt omavahel võrreldavad ning ühte skeemi paigutatavad. Hinnangute andmisel olen võtnud ajalisteks piirideks käimasoleva 21. sajandi ehk aastad 2000-2004. Nelja aasta lõikes on võimalik juba teatud üldistusi juhtumite tunnuste kirjelduste osas teha.

Mitte-juriidilistest juhtumitest mõõdan sõltuvaid territooriume, riigi siseseid autonoomseid regioone, *de facto* ennast iseseisvaks kuulutanud riike, eksiilvalitsusi ning rahvusvahelisi organisatsioone. *De jure* riikidest vaatlen ühelt poolt teistest riikidest teatud tunnuste poolest eristuvaid juhtumeid ning teisalt kaasan analüüsi ka nn normaalriike, mille suveräänsuses üldjuhul ei kahelda. Iga suurema analüüsitava grupi lõikes olen teatud tunnuste põhjal loonud ka omaette allstruktuure.

2.2.1 Sõltuvad territooriumid

Sõltuvaid territooriume iseloomustab erilaadne side nende juriidilise isanda ehk emamaaga. Otseselt nad emamaa põhiterritooriumi koosseisu ei kuulu, kuid iseseisvad territoriaalsed üksused nad samuti ei ole. Üldiseks trendiks ja ÜRO eesmärgiks on sõltuvate territooriumite liikumine sõltumatuse suunas, kas siis iseseisvuse saavutamise või täieliku sisemise autonoomia osas. Suur hulk sõltuvaid territooriume on juba iseseisvunud ning paljud on autonoomsed. Neil, kes iseseisvunud veel ei ole, on selleks erinevaid põhjuseid. See võib olla tingitud nii territooriumi väiksusest kui ka emamaa või elanikkonna vastuseisust. Iseseisvumisel on üldiselt määravaks rahvahääletuse tulemus, mille läbikukkumisel staatuse muutmine mõeldav ei ole. Seega on selles aspektis oluline eristada poliitiliste parteide soove ja sihte rahva tahtest. Kui

iseseisvusreferendum läbi kukub, võidakse mõne aasta pärast seda korrata. Põhjuseid, miks sõltuvad territooriumid (või rahvas) ei pruugi iseseisvumisest huvitatud olla, võib olla mitmeid. Ühelt poolt on see kulukas ning võtab ära emamaalt laekuvad abirahad, teisalt võidakse ametlikku juriidilist staatust pidada ebaotstarbekaks täiendavaks kohustuseks. Iseseisvumissoov (või selle puudumine) sõltub palju ka suhetest ja läbisaamisest (rahulolust) emamaaga. Alljärgnevalt eristan järgmisi sõltuvate territooriumite kategooriaid ning tutvustan analüüsitavaid riike:

- Tulenevalt emamaa vastuseisust hetkel iseseisvumisvõimaluseta sõltuvad territooriumid: **Gröönimaa, Prantsuse Guajaana.**

Taani alla kuuluva Gröönimaa ning Prantsusmaa koosseisu kuuluva Prantsuse Guajaana näol on tegemist küllaltki erinevate juhtumitega. Gröönimaa on võtnud eesmärgiks iseseisvumise, ta on välja astunud EL-ist ning aina suurema autonoomia taotlemise käigus liigub iseseisvumise suunas. Ehkki rahvas toetab küsitluste kohaselt iseseisvumist, ei ole Taani selleks veel luba andnud. Ameerika mandril asuv Prantsuse Guajaana aga kuulub (tulenevalt Prantsusmaa departemangu staatusest) EL-i ning on ühtlasi selle organisatsiooni kõige kaugem ja eraldatum osa. Prantsuse Guajaana sõltub paljuski Prantsusmaast (nii poliitiliselt kui ka majanduslikult) ning hetkel iseseisvumise suunas ei kulge. Eelkõige võib siin näha Prantsusmaa vastuseisu ning soovi endale alluvaid sõltuvaid territooriume pigem endaga liita kui neist eralduda.

- Rahvusvahelisel tasandil vaidlusalused sõltuvad territooriumid, mille iseseisvumine on seetõttu raskendatud: **Gibraltar, Hong Kong.**

Ka tänapäeval ei ole välistatud sõltuvate territooriumite iseseisvumise asemel sattumine hoopis ühe koloniaalvõimu alt teise alla. Ühelt poolt sarnasteks, kuid teisalt erinevateks juhtumiteks on Hispaania ja Suurbritannia alla kuuluv Gibraltar ning enne Suurbritannia alla ja nüüd Hiina koosseisu (kui erihalduspiirkond, *special administrative region*) kuuluv Hong Kong. Kui Gibralteri peamiseks lootuseks on jääda Suurbritannia (et mitte sattuda Hispaania) koosseisu, siis Hong Kong ei suutnud ära hoida vastumeelset minekut Hiina võimu alla (vastavalt Hiina ja Suurbritannia vahel sõlmitud kokkuleppele). Hong Kongi võib pidada omamoodi sõltuva territooriumi ja regiooni vahepealseks juhtumiks. Ehkki Hong Kong üritab funktsioneerida võimalikult

autonoomselt (olles üks kiiremini arenevaid majanduskeskusi maailmas), ei pääse ta sellest hoolimata Hiina poliitilisest mõjust.

- Põhimõtteliselt iseseisvumisvõimalusega, kuid sellest vähe huvitatud sõltuvad territooriumid: **Aruba, Puerto Rico.**

Mitte kõik sõltuvad territooriumid ei soovi iseseisvuda, ehkki erilisi takistusi selleks (emamaa poolt) ei ole. Hollandi alla kuuluv Aruba ja USA-ga seotud Puerto Rico on sellisteks, kuid siiski olemuselt erinevateks näideteks. Kui Arubas on Hollandi kuningriigi alluvusse jäämise poolt üksmeelselt nii poliitiline juhtkond kui ka rahvas ning ametlik iseseisvumine ei ole enam aktuaalne, siis Puerto Rico puhul see nii ei ole. Ehkki mitu iseseisvusreferendumit on Puerto Ricos läbi kukkunud, ei ole iseseisvust taotlevad parteid veel kadunud ning tõenäoline on referendumi taas kordamine.

2.2.2 Autonoomsed regioonid

Teise suurema võimalike suveräänide grupina eristaksin riikide siseseid autonoomseid regioone. Regioonide staatuses võivad olla ka kunagised *de facto* end iseseisvaks kuulutanud piirkonnad või regiooniks muutunud sõltuvad territooriumid. Osad regioonid rahulduvad piisava autonoomia saavutamisega ega pürgi ametliku iseseisvumise suunas. Teistele jällegi on iseseisvumine põhimõtteliseks ja taganematuks eesmärgiks. Vahendid ja meetodid selle saavutamiseks võivad aga olla erinevad. Kuna nende näol on tegemist juriidilise riigi territoriaalse osaga, on nende lahkulöömine küllaltki problemaatiline ning keskvalitsus sellega üldjuhul heameelega ei nõustu. Kõik töös analüüsitavad regioonid on teatud määral autonoomsed ning vastavalt kas iseseisvust taotlevad, seda kaaluvad või iseseisvumisplaane kunagi teinud piirkonnad.

- Ekstremistlikud iseseisvumist taotlevad regioonid: **Baskimaa, Põhja-Iirimaa.**

Oma pikas iseseisvusvõitluses on ekstremismi kaldunud nii Hispaania koosseisu kuuluv Baskimaa kui ka Suurbritannia (ametlikult Suurbritannia ja Põhja-Iirimaa Ühendkuningriik) koosseisu kuuluva Põhja-Iirimaa. Tegemist on kahe peamise EL-i sisese konfliktse piirkonnaga, kus tegutsevad ka terroristlikud rühmitused. Nii Baskimaa

(ja terroristliku rühmituse ETA) kui ka Põhja-Iirimaa (ja terroristliku rühmituse IRA) puhul võib täheldada elanikkonna toetuse vähenemist neile ning ekstremistlikele meetoditele üldiselt, kuna äärmuslike meetoditega on võimalik üsna kiiresti rahva usaldust kaotada. Sellele on kaasa aidanud ka neile territooriumitele suurema autonoomia võimaldamine keskvõimude poolt. Nii ETA kui IRA puhul on toimunud järk-järguline nõrgenemine ning nende mõjuvõimu vähenemine, samas ei ole nad veel kadunud ning jätkavad tegutsemist. Kui Baskimaa puhul võib täheldada üsnagi ühtset iseseisvumissoovi, siis Põhja-Iirimaa puhul eksisteerib etnilisel pinnal erinevaid nägemusi piirkonna tulevase staatuse osas: kas peaks iseseisvuma, kuuluma Iirimaa või jätkuvalt Suurbritannia koosseisu. Põhja-Iirimaa elanikkond ei ole selles küsimuses ühtne ning seetõttu on edasise staatuse üle otsustamine keeruline.

- Rahumeelsed iseseisvust taotlevad regioonid: **Kataloonia, Flandria.**

Hispaania koosseisu kuuluva teise autonoomse regiooni – Kataloonia - ja Belgia koosseisus eksisteeriva Flandria jaoks on iseseisvumine samuti üsnagi põhimõtteliseks küsimuseks ning elanikkonna toetus sellele on arvestatav (eriti Kataloonia puhul). Mõlemale on iseloomulik selge eristumine keskvõimust, kuid samas keskvõimu poolne rahumeelne ja paindlik suhtumine neile suurema autonoomia andmisesse (iseasi on muidugi iseseisvumise lubamine). Kui Flandria on alles kujunemas ja autonoomiat saavutamas, siis Kataloonia omab seda juba täiel määral. Samuti ei ole Flandrias veel ühtset arvamust täpse edasise staatuse sihi osas (lisaks iseseisvumise pooldajatele leidub ka Hollandiga liitumise pooldajaid või täiendava autonoomiaga rahulduvaid inimesi). Nii Kataloonia kui ka Flandria puhul on keskvõimudel keeruline nende iseseisvumist lubada, kuna tegemist on olulise osaga riigi territooriumist ning nende eraldumine tooks kaasa riigi edasise jagunemise, pooldumise või üldse kadumise.

- Ametlikust iseseisvusest enam mitte väga huvitatud autonoomsed regioonid: **Ahvenamaa, Quebec.**

Keskvõimu poolt võimaldatud ulatuslik autonoomia võib rahuldada paljusid varem iseseisvust taotlenud piirkondi. Selliste autonoomsete regioonide näideteks olen valinud Soome koosseisu kuuluva Ahvenamaa ning Kanada koosseisu kuuluva Quebeci provintsi. Quebeci näol on (sarnaselt Puerto Ricoga) tegemist erijuhtumiga, kuna

ametlikul tasandil iseseisvumisplaanist loobunud ei ole. Rahvas on iseseisvumise korduvalt tagasi lükanud, kuid viimane referendum kukkus juba väga napilt läbi. Erinevalt Quebecist on Ahvenamaa oma algsest iseseisvumisplaanist loobunud ega pea seda enam vajalikuks, kuna Soome võimaldab regioonil küllaltki autonoomselt tegutseda. Ahvenamaa on ka EL-iga sõlminud erilepped oma autonoomia osas. Ahvenamaa näol on tegemist endisest sõltuvast territooriumist regiooniks kujunenud juhtumiga.

2.2.3 *De facto* iseseisvad riigid

De facto iseseisvate riikide all vaatlen ise ennast iseseisvaks kuulutanud, kuid rahvusvahelist juriidilist tunnustust oma staatusele mitte leidnud riike. Antud juhul ei oma tähtsust nende tegelik riikluse tase, vaid eelkõige nende iseseisvumise (juriidilisest riigist eraldumise) väide. Samuti kasutatakse *de facto* iseseisva riigi mõistet üldjuhul piirkondade puhul, mis ei kuulu juriidiliselt ühegi teise riigi koosseisu ning mille ametlik rahvusvaheline staatus on lahtine ja otsustamata. *De facto* iseseisvad riigid on keerulised nähtused, millega tegelemiseks puudub rahvusvaheline õiguslik normistik. Kui keskvalitsus on nende iseseisvumise vastu, puudub neil selleks seaduslik alus ja õigus. Lahtise juriidilise staatusega *de facto*'de probleemidega üritab ÜRO küll tegeleda, kuid mitte väga efektiivselt ning olukord võib ajutisena pikalt kesta. Kuna *de facto* riikide tekkel on erinevaid põhjuseid, on nad olemuselt väga erinevad juhtumid. Tulenevalt kas piiratud rahvusvahelisest tunnustusest (aktsepteerimisest) või selle puudumisest üldse, on *de facto* riigina tegutsemine kulukas ja tülikas ning rahvas võib sellest aja jooksul tüdida. Enamasti on *de facto* iseseisvunud riikide puhul tegemist püsivate ja lihtsate lahendusteta konfliktikolletega.

- Rahvusvahelise tunnustuse ja toetuseta marionettidest *de facto* riigid: **Põhja Kõprose Türgi Vabariik, Transnistria.**

Kõikidele *de facto* riikidele iseseisvumise võimaldamine ei pruugi olla õiguslikult põhjendatud, kuna osad sellised riigid funktsioneerivad reaalselt mõne suurema riigi marionetina ning on loodud teise riigi (suverääni) lõhestamise või poliitilise

survestamise eesmärgil. Seetõttu ei pruugigi selliste *de facto* riikide eesmärgiks olla ametliku riigi staatus, vaid võidakse nõuda ka senise riigi valitsemist (kon)föderatiivsetel alustel. Marionettidest *de facto* riikide näideteks on tänapäeval Venemaa toetusel 1990. aastal Moldovast lahkulöönud Transnistria ning Türgi poolt 1983. aastal Küprose põhjaossa rajatud Põhja Küprose Türgi Vabariik (PKTV). Marionett-riikide puhul võib täheldada elanikkonna tühimust ning rahvusvahelise üldsuse poolset ühtset ignoreerimist ja tunnustuse puudumist. Elanikkonna suhtumist näitas nt põhja-küproslaste 2004.a. kevadel toimunud (ehkki saare kreeklaste kogukonna vastuseisu tõttu läbikukkunud) referendum Küprose taasühendamise ja EL-i astumise poolt. Taoliste riikide ideeline eksistentsi põhjendus ei tulene mitte rahva algatuse tulemusena, vaid tegemist on eelkõige (välisriigi) poliitilise otsusega. Selliste riikide puhul on keerukas defineerida ka nende isand-riiki. Juriidiliselt on selleks vastavalt Moldova ja Küpros, kuid reaalselt Venemaa ja Türgi. Oma töös mõõdan neid riike seoses nende juriidiliste isandatega, mistõttu reaalne sõltuvus tegelikest isandatest jääb antud juhul käsitlemata.

- Ilma rahvusvahelise tunnustusest, kuid teatud rahvusvahelist toetust omavad *de facto* riigid: **Somaalimaa, Kosovo.**

Selliste riikide näideteks võib tuua Aafrika mandrilt juriidiliselt Somaalia koosseisu kuuluva (endise Suurbritannia koloonia) Somaalimaa Vabariigi ning Euroopa ühe peamise viimase kümnendi konfliktikolde – Serbia ja Montenegro koosseisu kuuluva Kosovo (ametlikult Kosovo ja Metohija autonoomne piirkond). Kui Somaalimaale on iseloomulik kõrgem riikluse määr kui lõhestunud ning praktiliselt (alates 1990. aastate algusest) eksisteerimatule Somaaliale endale, siis Kosovot iseloomustab eelkõige lahtine ja otsustamata edasine juriidiline staatus. Samuti on probleemiks Kosovo enda elanikkonna arvamuste lahkvus selles küsimuses – kas liituda Albaaniaga, iseseisvuda või säilitada senine kuuluvus Serbia koosseisus (viimast pooldavad eelkõige Kosovos elavad serblased). Kosovo kui riigi ülesehitamise ja valitsemisega tegeleb hetkel peamiselt sealne ÜRO missioon.

- Osalise rahvusvahelise tunnustusega *de facto* riigid: **Palestiina, Taiwan.**

Erinevalt enamikust teistest (ja pigem probleemiks peetavatest) *de facto* riikidest on Palestiina ja Taiwan soov iseseisvuda laiemalt tunnustatud ja rahvusvahelise üldsuse silmis aktsepteeritud. Neid riike võib kohata ka mitmetes iseseisvate riikide nimekirjades. Kui Taiwan annab iseseisva riigi mõõdu välja, siis Palestiina riik on alles loomisprotsessis (juba 50 aastat on olukord ajutine ja ebastabiilne). Iisraeli ei saa pidada Palestiina juriidiliseks isandaks (ehkki ta vastutab “ajutiselt” kuni üleminekuprotsessi lõpuni Palestiina välispoliitika ja julgeoleku eest), kuna rahvusvahelise üldsuse silmis on Palestiina riigil õigus eksistentsile, iseseisvusele ning talle eraldatud territooriumile. Keegi ei vaidlusta ka Taiwan sellekohast põhimõtetist õigust, kuid juriidiliselt (ehkki mitte tegelikult) omab Taiwan (kui oma 23. provintsi) üle kontrolli Hiina. Taiwan tunnustamine tähendab automaatselt Hiina mitte-tunnustamist, mistõttu on Taiwanil väiksem rahvusvaheline tunnustus kui Palestiinal.

2.2.4. Eksiilvalitsused

Neljanda juhtumite grupina käsitlen eksilvalitsusi, mis on olemuselt sarnased *de facto* iseseisvatele riikidele (võivad ka aja jooksul üksteiseks üle minna). Nende puhul on huvitav asjaolu, et nad võivad olla toimumid rahvusvahelisel areenil ja välispoliitiliselt (nt omades rahvusvahelist tunnustust ja toetust), kuid nad ei oma riigis (sisepoliitiliselt) võimu ega kontrolli territooriumi üle. Enamasti on eksilvalitsuste näol tegemist okupatsiooni tagajärjel välismaale pagenud valitsusega, mis üritab oma juriidilisi õigusi oma territooriumi ja rahva üle (taas)kehtestada. Samas on rahvusvaheline üldsus tihtipeale võimetu eksilvalitsuste (ja toimunud okupatsiooni) suhtes midagi ette võtma. Kui valitsus on riigist lahkunud ning võim teise riigi käes, siis ei pruugi rahvusvaheline üldsus seda (juriidiliselt) heaks kiita, kuid okupatsiooni lõpetamiseks pole samuti kas ressursse või piisavat (ühist) tahet. Ajapikku võib rahvusvaheline üldsus tekkinud olukorraga (uue võimuga antud territooriumi ja rahva üle) leppida ning eksilvalitsuse pretensioonid toimu suhtes sootuks unustada. Samuti võib rahvusvahelisel tasandil eksisteerida eriarvamusi, kellele (millisele valitsusele) kuulub antud riigi (territooriumi, elanikkonna) suhtes primaarne õigus. Eksilvalitsuste puhul on oluline, kuivõrd neil on

elanikkonna toetus ning millist võimu/valitsust toetab rahvas. Samas on okupeerivate riikide tavaks oma (lojaalsete) kodanike okupeeritud aladele elama suunamine, mis muudab keeruliseks elanikkonna tahte hindamise.

Oma töös analüüsin kahte peamist tänapäeval eksisteerivat eksiilvalitsust: Maroko poolt okupeeritud **Lääne-Sahara** üle võimu taotlevat Polisario Frondi (ametlikult Sahara Araabia Demokraatliku Vabariigi) eksiilvalitsust ning Hiina poolt okupeeritud **Tiibeti** juba pool sajandit Indias resideerunud eksiilvalitsust. Nii Lääne-Sahara kui Tiibeti puhul on elanikkonna toetus iseseisvumisele ning okupatsiooni alt vabanemisele märkimisväärne. Samas on seda keeruline täpselt hinnata, kuna referendumitest okupatsioonivõimud keelduvad. Kui Lääne-Sahara okupeerimise fakti rahvusvaheliselt üldjuhul tunnustatakse ning Polisario Frondil on arvestatav rahvusvaheline toetus, siis Tiibetit (ning alade okupeerimist Hiina poolt) ametlikult rahvusvaheliselt (enam) ei tunnustata. Lääne-Sahara staatuse üle otsustamine venib juba alates 1990. aastate algusest, mil konflikti sekkus ÜRO, kuid lahenduse ning referendumini ei ole siiani veel jõutud.

2.2.5 *De jure* iseseisvad riigid

Kui kõik eelnevad juhtumid ja riigid on juriidiliselt mitte suveräänsed, siis viimase riikide kategooriana võtan analüüsi alla juriidiliselt iseseisvad ja rahvusvahelise õiguse mõistes (seaduslikud) suveräänid. Ehkki riigid on rahvusvahelise õiguse kohaselt võrdsed, erinevad nad riiklike tunnuste (ning eelkõige nende olemasolu ja määra) poolest üksteisest. Juriidiline iseseisvumine toob üldjuhul automaatselt kaasa riigi välispoliitilise rolli ja välise suveräänsuse suurenemise (või tekke üldse). Analüüsin kolme riiklike tunnuste poolest eristuvat *de jure* riikide gruppi: sõltuvaid väikeriike, kaose-riike ning militaar-diktatuure. Peale nende võtan vaatluse alla ülalpool nimetatud regioonide ja *de facto* iseseisvate riikide isandad (uurimaks nende omavahelist mõjutamist suveräänsuse pinnal). Samuti lisan skeemi täiendavalt mõned olulisemad riigid, nii Eesti seisukohalt (s.h. Eesti enda) kui ka maailma mastaabis.

- Mõnest suuremast riigist sõltuvad väikeriigid: **Andorra, Vatikan.**

Maailmas on palju riike, mis oma väiksuse tõttu sõltuvad mõnest suuremast (enamasti naabruses olevast) riigist, kas sise-või välispoliitiliselt või julgeoleku-alaselt. Selliseid riike leidub maailmas nii ajalooliste riikide kui ka 20. sajandil tekkinud riikide hulgas. Nii on paljud endised kolooniad (väikeriigid/saared) saanud iseseisvaks, kuid jäänud oma nõrkusest tulenevalt ikkagi emamaaga tihedalt seotuks. Tähelepanu väärib näiteks kümnenäendi eest iseseisvunud väikeriik Nauru, mida reaalselt ohustab pankrotioht, kuna riigil napib ressursse efektiivseks funktsioneerimiseks.

Oma töös analüüsin kahte ajaloolist ja eripärast Euroopa miniriiki – Itaalia (täpsemalt Rooma) enklaavist linnriiki Vatikani (Püha Tooli) ning Prantsusmaa ja Hispaania vahel asuvat ajaloolist vürstiriiki Andorrat. Vatikan on maailmas ainulaadse korralduse ja riikliku tunnustega kooslus. Ehkki tegemist on iseseisva riigiga, sõltub ta paljuski Itaaliast ega kuulu ka ametlikult ÜRO liikmesriikide hulka. Samamoodi võib käsitleda Andorrat kui mitte täielikult iseseisvat riiki, mida on ajalooliselt valitsenud Prantsusmaa ja Hispaania vürstid ning mille põhiseadus kaas-ajastati alles 1993. aastal, millele järgnes suurem rahvusvaheline tunnustus teiste riikide poolt.

- Rahvusvahelise järelevalve all olevad kaose-riigid: **Kongo, Sierra Leone.**

Kongo Demokraatlikku Vabariiki (endise nimega Zaire) ning Sierra Leone Vabariiki võib nimetada Aafrika peamisteks konflikti-keskusteks, aeg-ajalt stabiilsust lubavateks, kuid seejärel taas korratusse laskuvateks kaose-riikideks. Kaosega toimetulekul abistavad neid pidevalt rahvusvahelised (ÜRO, NATO) rahuvalvejõud. Mõlemad riigid iseseisvusid 1960. aastate alguses koos kolooniate vabanemise suurema lainega. Neile riikidele on läbi ajaloo olnud iseloomulikud riigipöördeksed, etnilised konfliktid ja vägivald, mis kandub edasi ka naaberriikidesse. Ehkki neil riikidel on juriidilise suverääni staatus, kaheldakse nende riikluses ning riigina tegutsemise toimetulekus. Nad omavad mitmeid iseseisvate riikide õiguseid, kuid kohustusi tihtipeale täita ei suuda. Selliseid riike on ka raske rahvusvaheliselt finantsiliselt toetada, kuna rahasummad võivad valitsejate taskutesse kaduma minna. Nii sellel riikide grupil kui ka järgmisel on suveräänsusest ja riigist erisugune arusaam ja väärtushinnangud kui lääne tsivilisatsiooni kuuluvatel riikidel. Ehkki väliselt üritavad nad demokraatlikku kurssi

hoida (nagu ka Kongo ametlikust nimetusest nähtub), kindlustamaks endale rahvusvahelist abi ja toetust, ei ole korra ja õigussüsteemi rakendamine seal lihtne (kui mitte võimatu). Sierra Leone kodusõja lahendamist peetakse üheks olulisimaks ÜRO võiduks Aafrikas, kuid olukord ei ole sellest hoolimata stabiliseerunud ning ÜRO töötajatel on nendes riikides viibimine tihti eluohtlik.

- **Militaar-diktatuurid: Myanmar, Liibüa.**

Kolooniate vabanemisel ja iseseisvumisel (ja sellele järgnenud võimuvõitluses) on riigipöörete tulemusena kehtestatud ka mitmeid militaar-diktatuure. Selliseid riike eristab eelmistest kaose-riikidest eelkõige suletus välismaailma ees. Tegemist on kinniste riikidega, mille tegevusse (võimupiiridesse, suverääni õigustesse) välismaailmal sekkuda ei lubata. Militaar-diktatuuridele on üldjuhul iseloomulikud tavariikidest erinevad riiklikud tunnused ja valitsemisreeglid. Nende puhul võib peamiseks probleemiks pidada inimõiguste rikkumist, valimistest hoidumist või nende tulemuste ignoreerimist ning valitseva režiimi suhtes opositsionääride tagakiusamist ja represseerimist. Oma töös analüüsin kahte tänapäevast militaar-diktatuuri: Myanmar (ametlikult Myanmar Liit, endine Birma) ning Liibüat (ametlikult Suur Liibüa Araabia Sotsialistlik Rahvadžamahirija). Liibüat iseloomustab ka pidev sõjaline sekkumine teiste Aafrika riikide konfliktidesse, sealsete riigipöörete toetamine ning riigi laiendamise ja Suur-Liibüa loomise idee.

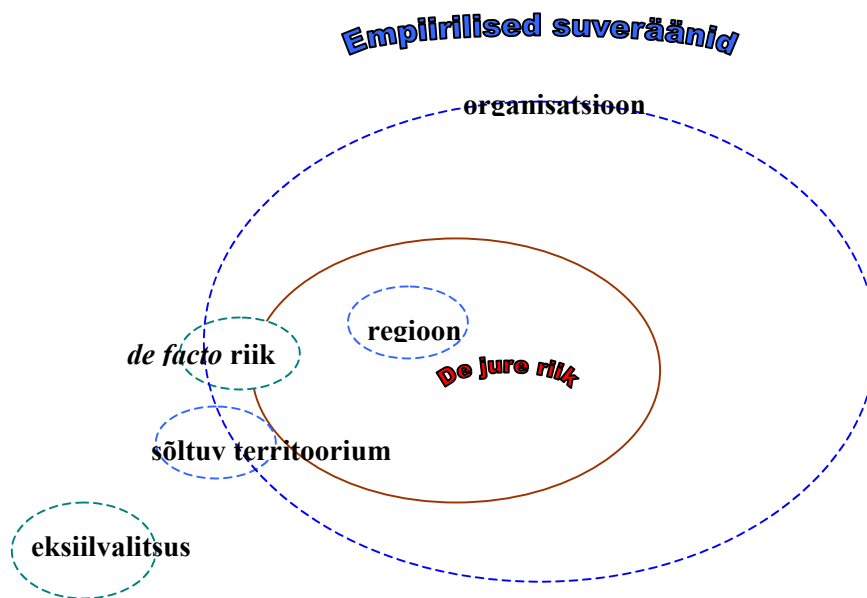
- **Lõhestunud riigid, föderaalriigid ja muud riigid:**

Täiendavalt võtan vaatluse alla ühelt poolt juriidilised (nimetatud regioone, *de facto* iseseisvaid riike hõlmavad) nn isand-riigid. Lõhestunud ja nõrkadest isand-riikidest analüüsin **Somaaliat** ning **Serbia ja Montenegrot**. Samuti käsitlen marionett *de facto* riike hõlmavaid **Küprost** ja **Moldovat**. Föderaalriikidest või autonoomseid regioone hõlmavatest riikidest analüüsin kahte maailma mõjukamat suurriiki: **Suurbritanniat** ning **USA-d**. Samuti kaasan suurriikidest analüüsi **Venemaa, Hiina, Hispaania, Kanada**. Lisaks mõõdan ühe rahvusvaheliselt neutraalseima iseseisva riigi **Šveitsi** ning viimasena võrdluseks ka **Eesti** paigutumist üldises suveräänsuse skeemis.

2.2.6 Rahvusvahelised organisatsioonid

Lisaks erinevatele riikidele analüüsin võimalike suveräänidena ka kahte maailma olulisemat riike koondavat organisatsiooni – Euroopa riike koondavat **Euroopa Liitu** (mis hakkab sarnaselt riikidele omama rahvusvahelise õiguse subjekti staatust) ning kogu maailma riike koondavat **Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni** (kui rahvusvahelise õiguse kehastajat maailmas).

Alljärgnevalt esitan joonisel 3 koondatult oma töös analüüsitavad ja mõõdetavad suveräänid, eristades nende hulgast juriidilise riigi (suverääni).

Joonis 3: Empiirilised suveräänid *de jure* suverääni taustal

Nagu jooniselt 3 nähtub, ei hõlma juriidiline suverääni käsitlus mitmeid kaasaegseid võimukeskmeid ja riike. Kui regioon eraldi suveräänina jääb riigi kui juriidilise suverääni (ühtlasi ka organisatsiooni) piiride sisse, siis *de facto* riigi tegelik kuuluvus ja alluvus on lahtine. Samuti ei pruugi *de facto* iseseisev riik kuuluda samasse organisatsiooni, kuhu kuulub tema juriidiline isand (nt Küprose lõunaosa liitumine EL-iga). Sõltuv territoorium on emamaaga seotud, kuid ei jää tema põhiterritooriumi piiridesse. Sõltuvad territooriumid võivad, kuid ei pruugi kuuluda koos oma isandaga samasse rahvusvahelisse organisatsiooni. Eksiilvalitsused seisavad antud skeemis kõige eraldatumalt ning ei kuulu praktiliselt ühegi teise suverääni alla. *De facto* riigid ja eksiilvalitsused vaidlustavad olemasolevat süsteemi (on nõ võrgustiku-välised, pretendeerides ise juriidilise riigi staatusele). Sama võivad teha ka regioon ja sõltuv territoorium, kuid ei pruugi. Seega võib ülaltoodud skeemi ja võimukeskmete võrgustikku näha pidevas muutumises ja liikumises. Erinevad empiirilised suveräänid võivad muuta oma olekut ning staatust.

2.3 Mõõdistamistulemused, suveräänsuse kaardistamine

Suveräänsuse mõõdistamisel võtsin ühelt poolt aluseks metodoloogia peatükis loetletud riiklikud (suveräänsuse) tunnused ja väärtused ning teiselt poolt juhtumite peatükis loetletud riigid (suveräänid). Mõõdistamistulemused koos mõõdetavate juhtumite, tunnuste ning neile pandud hinnangutega asuvad andmebaasis töö lisa (lisa 1, tabel 3). Kokkuvõtlik tabel (tabel 1) analüüsitulemustest ning juhtumite sise- ja välissuveräänsuse ning kogusuveräänsuse näitajatest on toodud käesolevas peatükis. Nagu selgus, on erinevaid (nii juriidilisi kui mitte-juriidilisi) suverääne võimalik loodud metodoloogilise raamistiku ja riiklike kriteeriumite alusel mõõta ning üksteisega võrrelda.

Kõiki andmeid oli üldjuhul võimalik erinevatest allikatest leida, probleeme tekkis vaid mõne riigi (Kongo, Sierra Leone, Somaalia, Liibüa) diplomaatiliste suhete täpse arvu leidmisel. Sel juhul hindasin seda arvu üldiselt ja teiste sarnaste juhtumitega võrdselt (andes neile skaalal keskmise väärtuse). Kõiki analüüsitud gruppe iseloomustavad omad erilised tunnused ning nende gruppide siseseid ja väliseid (võrrelduna teiste gruppidega) sarnasusi ja erinevusi ka käesolevas peatükis tutvustan. Esitan mitmeid töö tulemuste põhjal konstrueeritud illustratsioone. Mõõdan ja analüüsin eraldi nii juhtumite sisesuveräänsust, välissuveräänsust kui ka kogu suveräänsust. Analüüsi tulemusi peegeldavad hierarhilised juhtumite järjestused asuvad tabelis 2. Üheks olulisemaks illustratsiooniks pean suveräänsust kaardistavat joonist 5, mis demonstreerib juhtumite sise- ja välissuveräänsuse suhet ja võimalikku tasakaalu ning sarnaste juhtumite koondumist, nii algsete gruppide kui ka uute tekkivate konfiguratsioonide taustal.

Tabel 1: Kokkuvõtlik tabel analüüsi tulemustest

	ST	SP	R	T	EK	SS 5 p	VP	J	DS	RO	VS 5 p	S 10 p
Sõltuvad t.						2,5					0,7	3,2
1.Pr.Guajaana	0,7	0	0	0,5	0,5	0,9	0	0	0	0,25	0,2	1,1
2.Gröönimaa	2	0,7	0	1,5	0,5	2,4	1	0	0	0,25	0,8	3,2
3.Gibraltar	1	1,3	1	1	0,5	2,4	0	0	0	0,25	0,2	2,6
4.Hong Kong	1	1,3	2	1	0,5	2,9	1	0	0	1	1,3	4,2
5.Aruba	2	1,3	2	1,5	0,5	3,7	1	0	0	0,5	0,9	4,6
6.Puerto Rico	2	1,3	0	1,5	0,5	2,7	1	0	0	0,5	0,9	3,6
Regioonid						2					0,6	2,6
7.Baskimaa	2	1,7	0	0,5	0,5	2,4	0,5	0,5	0	0	0,6	3
8.Põhja-Iirimaa	1	0	0,5	0,5	0,5	1,3	0,5	0,5	0	0	0,6	1,9
9.Kataloonia	2	1,7	0	0,5	0,5	2,4	0,5	0	0	0	0,3	2,7
10.Flandria	1,7	0,3	0	0,5	0,5	1,5	1	0	0	0	0,6	2,1
11.Quebec	2	0,7	0	0,5	0,5	1,9	1	0	0	0,25	0,8	2,7
12.Ahvenamaa	2	1,3	0	0,5	1	2,4	1	0	0	0,25	0,8	3,2
De facto'd						3					1,6	4,6
13.Transnistria	2	2	2	1	1	4	1	1	0	0	1,3	5,3
14.PKTV	1,7	2	0	1	1	2,9	1	1	0	0	1,3	4,2
15.Somaalimaa	2	2	2	1	1	4	1	1	0	0	1,3	5,3
16.Kosovo	0,7	0,7	0	0,5	0,5	1,2	0,5	0,5	0	0	0,6	1,8
17.Palestiina	1,3	0,7	0	0,5	0,5	1,5	1	0,5	1,5	1	2,5	4
18.Taiwan	2	2	2	1,5	1	4,3	1	2	0,5	0,5	2,5	6,8
Eksiilvalitsused						1,9					1,1	3
19.Lääne-Sahara	1,7	0,7	0,5	0,5	0,5	2	1	0,5	1	0	1,6	3,6
20.Tiibet	1,7	0,7	0	0,5	0,5	1,7	1	0	0	0	0,6	2,3
De jure'd						3,9					4,2	8,1
21.Vatikan	1,3	2	0	2	2	3,7	1,5	0	2	0,5	2,5	6,2
22.Andorra	2	1,3	0	2	1,5	3,4	1,5	0	1	2	2,8	6,2
23.Kongo	2	1,3	2	1	1	3,7	2	1	1	2	3,8	7,5

24.Sierra Leone	2	1,7	2	1	1	3,9	2	1	1	2	3,8	7,7
25.Myanmar	2	1,3	2	1,5	1,5	4,2	2	2	1	2	4,4	8,6
26.Liibüa	2	1,7	2	1,5	1,5	4,4	2	2	1	2	4,4	8,8
27.Somaalia	1,7	0,3	1	0,5	1	2,3	1,5	0	1	2	2,8	5,1
28.Serbia& Mont.	1,7	1	0	1	0,5	2,1	1,5	1	2	2	4,1	6,2
29.Küpros	1,7	2	1,5	1	1,5	3,9	2	1	2	2	4,4	8,3
30.Moldova	2	2	1,5	1	1,5	4	1,5	1,5	2	2	4,4	8,4
31. UK	2	1,3	1,5	1,5	1,5	3,9	2	1,5	2	2	4,7	8,6
32.USA	2	2	2	1,5	2	4,8	2	2	2	2	5	9,8
33.Hiina	2	2	1,5	1,5	1,5	4,3	2	1,5	2	2	4,7	9
34.Venemaa	2	2	2	1	1	4	2	1,5	2	2	4,7	8,7
35.Hispaania	2	2	1	1,5	1,5	4	2	1,5	2	2	4,7	8,7
36.Kanada	2	1,3	2	1,5	2	4,4	2	2	2	2	5	9,4
37.Šveits	2	2	2	2	2	5	2	2	2	2	5	10
38.Eesti	2	2	2	1,5	2	4,8	2	2	1,5	2	4,7	9,5
Organisatsioonid						2,3					2,2	4,5
39.EL	1,7	0,3	1,5	1	1	2,8	1	0	1,5	0,5	1,9	4,7
40.ÜRO	1	1,3	0	0,5	0,5	1,7	1	1	2	0	2,5	4,2

Selgitus: ST- sümboolsed tunnused, SP- sisepoliitiline sõltumatus, R- rahasüsteem, T- territoorium, EK – elanikkond, **SS**- sisesuveräänsus (5 punkti skaalal, moodustub= $ST+SP+R+T+EK/2$). VP- välispoliitiline sõltumatus, J- julgeolek, DS- diplomaatilised suhted, RO- liikmelisus rahvusvahelistes organisatsioonides, **VS**- välissuveräänsus (5 punkti skaalal, moodustub= $VP+J+DS+RO/1,6$). **S**- kogu suveräänsus (10 punkti skaalal, moodustub= $SS+VS$). SS, VS, S näitajate puhul on arvud ümardatud. Kaldkirjas on toodud gruppide keskmised näitajad. Tunnuste kirjeldused asuvad andmebaasis lisas.

Alljärgnevas tabelis 2 olen järjestanud analüüsitud juhtumid tulemuste põhjal hierarhiliselt, nii sise- ja välissuveräänsuse kui ka üldsuveräänsuse astme lõikes. Eristamaks juhtumite grupe visuaalselt paremini üksteisest, olen erinevad grupid tähistanud erivärviliselt.

Tabel 2: Analüüsitulemused hierarhilises järjestuses

	<u>Sisesuveräänsus</u>	0-5	<u>Välissuveräänsus</u>	0-5	<u>Kogu suveräänsus</u>	0-10
1.	<u>Šveits</u>	5	<u>USA, Kanada</u> <u>Šveits</u>	5	<u>Šveits</u>	10
2.	<u>Eesti, USA</u>	4,8	<u>UK, Hiina</u> <u>Venemaa</u> <u>Hispaania, Eesti</u>	4,7	<u>USA</u>	9,8
3.	<u>Kanada, Liibüa</u>	4,4	<u>Myanmar, Liibüa</u> <u>Küpros, Moldova</u>	4,4	<u>Eesti</u>	9,5
4.	<u>Hiina, Taiwan</u>	4,3	<u>Serbia& Montenegro</u>	4,1	<u>Kanada</u>	9,4
5.	<u>Myanmar</u>	4,2	<u>Kongo, Sierra Leone</u>	3,8	<u>Hiina</u>	9
6.	<u>Hispaania, Moldova</u> <u>Venemaa, Transnistria, Somaalimaa</u>	4	<u>Andorra, Somaalia</u>	2,8	<u>Liibüa</u>	8,8
7.	<u>Küpros, Sierra Leone</u> <u>UK</u>	3,9	<u>Palestiina, Taiwan</u> <u>Vatikan, ÜRO</u>	2,5	<u>Hispaania, Venemaa</u>	8,7
8.	<u>Aruba, Kongo</u> <u>Vatikan</u>	3,7	<u>EL</u>	1,9	<u>Myanmar, UK</u>	8,6
9.	<u>Andorra</u>	3,4	<u>Lääne-Sahara</u>	1,6	<u>Moldova</u>	8,4
10.	<u>Hong Kong, PKTV</u>	2,9	<u>Hong Kong</u> <u>Transnistria, Somaalimaa, PKTV</u>	1,3	<u>Küpros</u>	8,3
11.	<u>EL</u>	2,8	<u>Aruba, Puerto Rico</u>	0,9	<u>Sierra Leone</u>	7,7
12.	<u>Puerto Rico</u>	2,7	<u>Gröönimaa, Quebec</u> <u>Ahvenamaa</u>	0,8	<u>Kongo</u>	7,5
13.	<u>Ahvenamaa, Gibraltar, Gröönimaa</u> <u>Baskimaa, Kataloonia</u>	2,4	<u>Baskimaa, Põhja-Iirimaa, Flandria</u> <u>Kosovo, Tiibet</u>	0,6	<u>Taiwan</u>	6,8
14.	<u>Somaalia</u>	2,3	<u>Kataloonia</u>	0,3	<u>Andorra, Vatikan</u> <u>Serbia&Montenegro</u>	6,2
15.	<u>Serbia& Montenegro</u>	2,1	<u>Gibraltar</u> <u>Pr. Guajaana</u>	0,2	<u>Transnistria</u> <u>Somaalimaa</u>	5,3
16.	<u>Lääne-Sahara</u>	2			<u>Somaalia</u>	5,1
17.	<u>Quebec</u>	1,9			<u>EL</u>	4,7
18.	<u>Tiibet, ÜRO</u>	1,7			<u>Aruba</u>	4,6
19.	<u>Flandria, Palestiina</u>	1,5			<u>Hong Kong, ÜRO</u> <u>PKTV</u>	4,2
20.	<u>Põhja-Iirimaa</u>	1,3			<u>Palestiina</u>	4
21.	<u>Kosovo</u>	1,2			<u>L.-Sahara, Puerto Rico</u>	3,6

22.	<u>Pr. Guajaana</u>	0,9		<u>Ahvenamaa,</u> <u>Gröönimaa</u>	3,2
23.				<u>Baskimaa</u>	3
24.				<u>Kataloonia, Quebec</u>	2,7
25.				<u>Gibraltar</u>	2,6
26.				<u>Tiibet</u>	2,3
27.				<u>Flandria</u>	2,1
28.				<u>Põhja-Iirimaa</u>	1,9
29.				<u>Kosovo</u>	1,8
30.				<u>Pr. Guajaana</u>	1,1

Selgitus: de jure iseseisev riik, de facto iseseisev riik, eksiilvalitsus, sõltuv territoorium, regioon, organisatsioon

Rasvaselt on märgitud keskmised näitajad (2,5 punkti/5punkti või sellele kõige lähem).

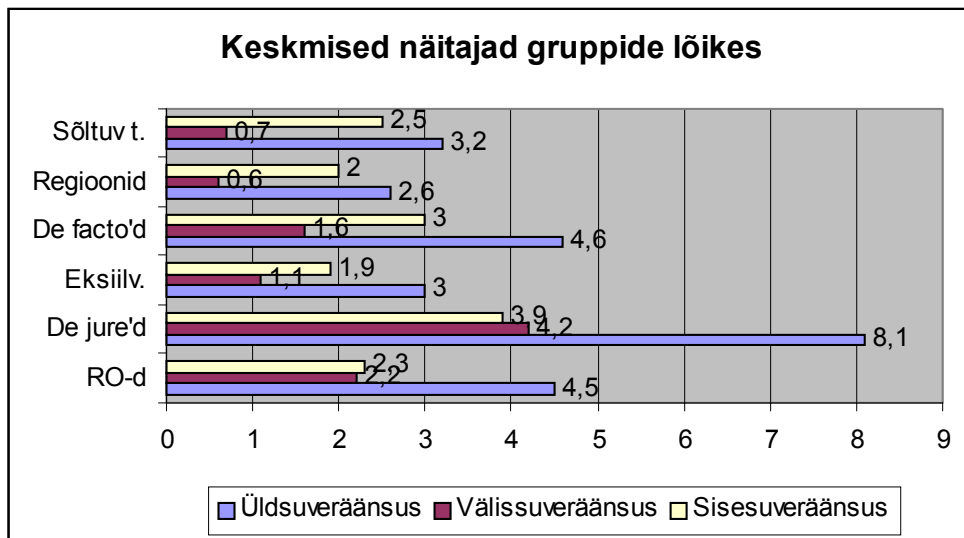
Tabelist 2 selgub, et kogu suveräänsuse lõikes (10-punkti skaalas) eristuvad juhtumid üksteisest kõige enam. Mõnevõrra rohkem hajuvad sisesuveräänsuse kui välissuveräänsuse väärtused. Enamikul juhtumitel on aritmeetilisest keskmisest (2,5) kõrgem sisesuveräänsuse näitaja. Madalaima sisesuveräänsusega on Prantsuse Guajaana. Enam-vähem keskmise tulemuse on saanud Ahvenamaa, Gibraltar, Gröönimaa, Baskimaa ja Kataloonia. Sisesuveräänsuse suhteliselt kõrge keskmine näitaja tuleneb eelkõige sellest, et automaatselt saavad 2*0,5 punkti kõik suveräänid, kellel on olemas defineeritav territoorium ja püsielanikkond (ehkki mitte reaalne kontroll nende üle). Välissuveräänsuse puhul sellised automaatsed primaarsed tunnused puuduvad. Välissuveräänsuse puhul võib täheldada juhtumite paigutumist ühtlaselt alla ja üle aritmeetilise keskmise. Keskmise joone peal on tabelis koos küllaltki erinevate juhtumite kooslus: Palestiina, Taiwan, Vatikan ja ÜRO. Kõige viimasele kohale jääb ka välissuveräänsuse lõikes Prantsuse Guajaana, jagades seda kohta Gibraltariga (mõlemad saavad minimaalseid punkte teatud liikmelisuse eest rahvusvahelistes organisatsioonides). Ka üldsuveräänsuse lõikes jagunevad juhtumid üsna ühtlaselt alla ja üle aritmeetilise keskmise (5 punkti). Enam-vähem keskmisel kohal on Somaalia ning tabeli lõppu jääb jällegi Prantsuse Guajaana.

Antud tabeli 2 põhjal on huvitav jälgida nn isandriikide (juriidiliste suveräänide) ning nende alluvate suveräänide (regioonide, *de facto* riikide) üksteise suhtes paigutumist. Näiteks saavad võrdse sisesuveräänsuse punktide arvu nii Hiina kui ka talle juriidiliselt kuuluv Taiwan. Samuti paiknevad ühes lahtris Moldova ning temast lahkulöönud *de*

facto riik Transnistria. Huvitav on *de facto*'st Somaalimaa paigutumine sisesuveräänsuse hierarhias suhteliselt eesotsas, samal ajal kui *de jure* staatuses Somaalia ise jääb tabeli lõpuossa. Seega sisesuveräänsuse lõikes ei oma juriidiliselt suveräänsed riigid olulisi eeliseid mitte-juriidiliste suveräänide ees ning ei eristu oluliselt teistest rühmadest (ehkki hierarhia esiriikide seas domineerivad juriidilised suveräänid).

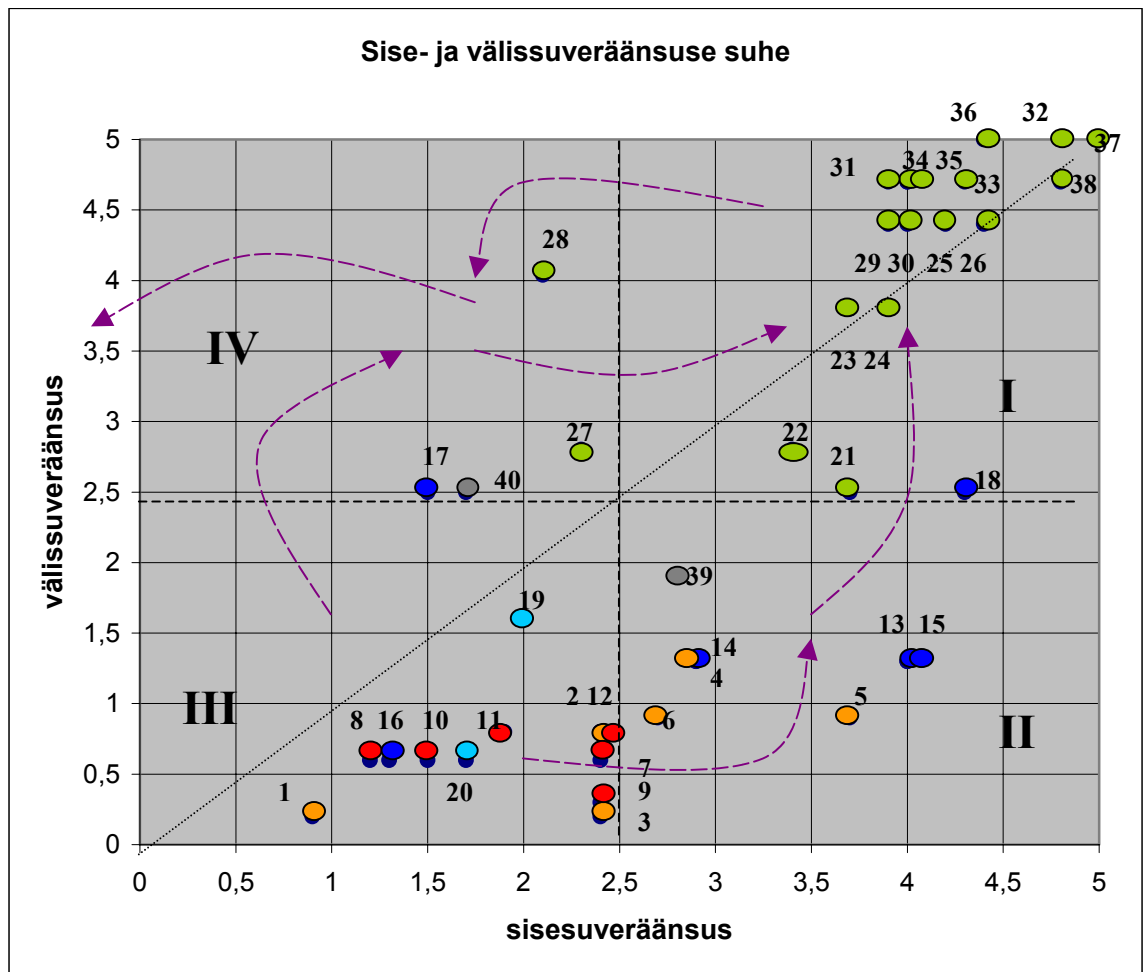
Välissuveräänsuse lõikes eristuvad *de jure* riigid aga selgelt teistest gruppidest ning nende ametlik juriidiline staatus annab selles suhtes tugeva eelise. Välissuveräänsuse puhul võib täheldada selle suhteliselt automaatset (ehkki mitte täielikku) kaasnemist (õigus välispoliitilisele ja julgeoleku-alasele vastutusele, diplomaatilised suhted, liikmelisus rahvusvahelistes organisatsioonides) koos rahvusvahelise õiguse subjektiks saamisega. Välissuveräänsust võib seega pidada ka konstantsemaks väärtuseks kui seda on riikide sisemine suveräänsus. Juriidiliste suveräänide kõrval on suhteliselt kõrge ja aritmeetiliselt keskmise välissuveräänsuse näitajaga ka tugevad (suure rahvusvahelise tunnustuse ja toetusega) *de facto* riigid Palestiina ja Taiwan. Samale tasemele jäävad ka rahvusvahelise õiguse subjektiks kujunev EL ning rahvusvahelist õigust ise kehastav ÜRO.

Kogu suveräänsuse astme lõikes eristuvad jällegi *de jure* riigid selgelt ülejäänud juhtumitest. Vaid Taiwan suudab selles pingereas edestada Andorrat, Vatikani ning Serbia ja Montenegrot. Samuti on tähelepanu vääriv *de facto*'st Somaalimaa (ja Transnistria) ettejäudmine *de jure* suveräänsusest Somaaliast. EL ja ÜRO jäävad ka üldsuveräänsuse lõikes koos sõltuvate territooriumite ja *de facto* riikidega suhteliselt keskmisele positsioonile. Alljärgneva joonise 4 põhjal esitan analüüsitud gruppide keskmised näitajad.

Joonis 4: Suveräänsuse keskmised näitajad gruppide lõikes

Ehkki analüüsitavad juhtumid on valitud valikuliselt ning nende keskmised näitajad ei pruugi olla seega üldistamisel objektiivsed, annab saadud keskmiste näitajate kõrvutamine teatud üldpildi ja huvitavaid tulemusi. Joonise 4 põhjal võib järeldada, et keskmiste näitajate poolest on juriidilised suveräänid nii eraldi suveräänsuse mõõtmete kui ka kogu suveräänsuse lõikes esikohal. *De facto* iseseisvad riigid on sisemise suveräänsuse ja üldsuveräänsuse põhjal teisel kohal, kuid välissuveräänsuse põhjal organisatsioonide (EL ja ÜRO) järel kolmandal kohal. EL ja ÜRO on sisemise suveräänsuse põhjal alles neljandal ning üldsuveräänsuse lõikes kolmandal positsioonil. Sõltuvad territooriumid on sisesuveräänsuse põhjal kolmandal, üldsuveräänsuse lõikes neljandal ning välissuveräänsuse hierarhias eelviimasel positsioonil. Regioonid on sisesuveräänsuse edetabelis enne eksiilvalitsusi eelviimasel ning välissuveräänsuse ja kogu suveräänsuse lõikes viimasel positsioonil. Eksiilvalitsused edestavad seega välissuveräänsuse põhjal sõltuvaid territooriume ja regioone, kuid jäävad sisesuveräänsuses viimasele ning üldsuveräänsuses eelviimasele kohale. Järgnevalt esitan sise- ja välissuveräänsuse suhet ja tasakaalu illustreeriva ning juhtumeid kaardistava joonise 5. Eri juhtumite grupid olen jällegi eristanud erivärviliselt.

Joonis 5: Suveräänide kaardistamine sise- ja välissuveräänsuse põhjal

Selgitus: de jure iseseisev riik, de facto iseseisev riik, eksiilvalitsus, sõltuv territoorium, regioon, organisatsioon

1 Pr. Guajaana, 2 Gröönimaa, 3 Gibraltar, 4 Hong Kong, 5 Aruba, 6 Puerto Rico, 7 Baskimaa, 8 Põhja-Iirimaa, 9 Kataloonia, 10 Flandria, 11 Quebec, 12 Ahvenamaa, 13 Transnistria, 14 Põhja-Küpros, 15 Somaalimaa, 16 Kosovo, 17 Palestiina, 18 Taiwan, 19 Lääne-Sahara, 20 Tiibet, 21 Vatikan, 22 Andorra, 23 Kongo, 24 Sierra Leone, 25 Myanmar, 26 Liibüa, 27 Somaalia, 28 Serbia ja Montenegro, 29 Küpros, 30 Moldova, 31 Suurbritannia, 32 USA, 33 Hiina, 34 Venemaa, 35 Hispaania, 36 Kanada, 37 Šveits, 38 Eesti, 39 EL, 40 ÜRO

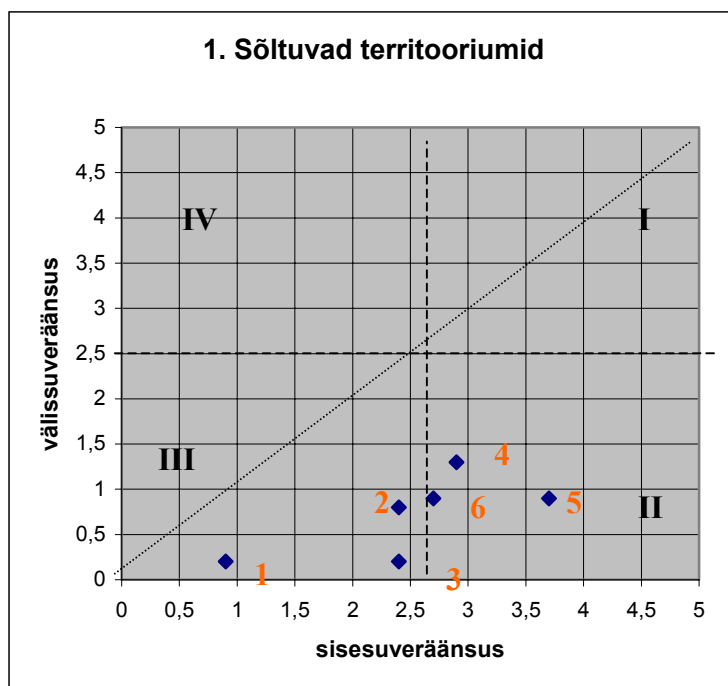
Ülaltoodud joonis 5 kaardistab analüüsitud juhtumid, näidates nende sise- ja välissuveräänsuse suhet ning selle tasakaalu(tust). Graafiku olen aritmeetiliste keskmiste alusel jaotanud neljaks lahtriks, millest I ja III on nn tasakaalu ja stabiilsuse lahtrid (sise-ja välissuveräänsus on omavahel tasakaalus) ning II ja IV on tasakaalutuse ja ülemineku lahtrid (erandlikud juhtumid, mille sise- ja välissuveräänsuse näitaja on tasakaalust väljas). Esimeses ja kolmandas lahtris on seetõttu ka rohkem juhtumeid, kuna teine ja neljas on pigem ajutise ja erandliku staatusega riikide lahtrid. Risti üle graafiku olen tõmmanud ka diagonaalse tasakaalu joone.

Esimesse lahtrisse kuuluvad kõrge (või suhteliselt kõrge) sise- ja välissuveräänsusega juriidiliselt suveräänsed riigid. Enamik analüüsitud juriidilistest riikidest paigutuvad siia alla. Teise lahtrisse kuuluvad kõrge (või suhteliselt kõrge) sisemise, kuid madala välissuveräänsusega juhtumid - tugevad *de facto* riigid ja sõltuvad territooriumid. Samuti leiab siit lahtrist erandliku juhtumina EL-i. Kolmanda lahtri moodustavad nii madala sise- kui ka välissuveräänsusega juhtumid, milleks on regioonid ning nõrgad *de facto* riigid ja sõltuvad territooriumid. Neljandasse graafiku lahtrisse paigutub kõige vähem analüüsitud juhtumeid. Tegemist on erandlike ja lõhestunud *de jure* riikidega, mida iseloomustab kõrge välissuveräänsus, kuid madal sisesuveräänsus.

Joonisel 5 eristuvad ka mitmed piiripealsed juhtumid, mis ei paigutu selgelt ühessegi lahtrisse. Sellisteks erandlikeks juhtumiteks on esimese ja teise lahtri vahel paiknevad Vatikan ja Taiwan ning kolmanda ja neljanda vahel eksisteerivad Palestiina ja ÜRO. Joonise 5 põhjal võib järeldada, et selgelt eristuvad teistest juhtumitest juriidilised suveräänid (paiknevad peamiselt esimeses, erandlikud juhtumid ka neljandas lahtris), ülejäänud analüüsitud juhtumid segunevad üksteisega teise ja kolmanda lahtri lõikes.

Joonise 5 puhul pean oluliseks näidata seda kui protsessi, mille käigus toimub ühelt poolt suveräänsuse kogumine (riikide liikumine esimese lahtri suunas), kuid samal ajal ka suveräänsuse loovutamine (riikide liikumine esimesest lahtrist neljandasse või kadumine üldse). Antud protsessi olen tähistanud joonisel katkendlike nooltega.

Järgnevalt konstrueerin joonise 5 põhjal neli eraldi joonist (joonised 6-9), toomaks analüüsitud gruppe graafiliselt paremini esile. *De facto* riikidega ühele graafikule koondan ka eksiilvalitsused ning *de jure* riikidega koos vaatlen EL-i ja ÜRO-d. Ühtlasi analüüsin gruppide siseseid mõõtmistulemusi ja tunnuseid, tuues välja sarnaseid ja erinevaid jooni. Samuti vaatlen, millised grupid ja juhtumid omavad suveräänsuse nullsumma tunnuseid (vt joonis 2) ja millised mitte ning kuidas see nende suveräänsust mõjutab.

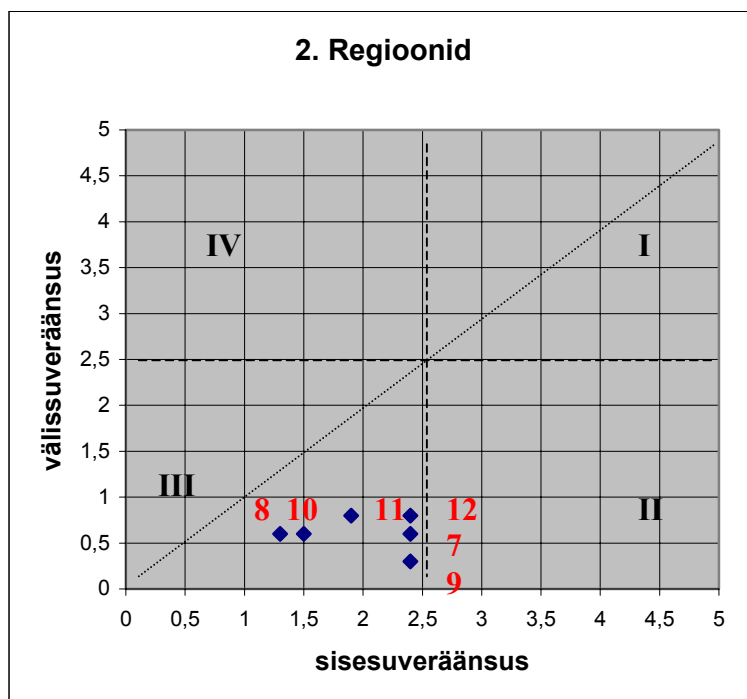

Joonis 6 : Sõltuvate territooriumite suveräänsus

Selgitus: 1 Pr. Guajaana, 2 Gröönimaa, 3 Gibraltar, 4 Hong Kong, 5 Aruba, 6 Puerto Rico

Analüüsitud sõltuvad territooriumid paigutuvad joonisel 6 võrdselt nii teise kui kolmandasse lahtrisse ning neid iseloomustab keskmiselt kõrge sisesuveräänsuse aste. Ükski neist ei küündi üle keskmise välissuveräänsuse näitaja, kuid Hong Kong on selles suhtes teistest mõnevõrra üle. Sisesuveräänsuse poolest eristub teistest Aruba. Kõige nõrgemaks sõltuvaks territooriumiks on teistest selgelt maha jääv Prantsuse Guajaana.

Sõltuvad territooriumid sõltuvad emamaast vaid teatud tunnuste lõikes ning nad ei kuulu emamaa põhiterritooriumi koosseisu. Seetõttu iseloomustab neid mitmete (kuid mitte kõigi) null-summa tunnuste olemasolu, mis omakorda ei mõjuta/vähenda emamaa vastavaid tunnuseid ning suveräänsust. Sõltuvaid territooriume iseloomustab tunnuste lõikes üldjoontes sümboolsete tunnuste olemasolu (Gröönimaa, Aruba, Puerto Rico saavad maksimumpunktid). Neid riike iseloomustab ka suhteliselt kõrge sisepoliitilise sõltumatuse näitaja, ehkki maksimumpunkte nad riigipea (või põhiseaduse) puudumise tõttu ei saa. Oma raha omamise lõikes jagunevad juhtumid pooleks. Täielikult on oma raha vaid Hong Kongil ja Arubal. Tulenevalt emamaast eemal eksisteerimisest iseloomustab neid suhteliselt kõrge territoriaalsuse näitaja. Eristuvad vaid vaidlusalused (Gibraltar, Hong Kong) või ametlikult emamaa osaks loetavad territooriumid (Prantsuse Guajaana). Sõltuvatel territooriumitel puudub aga üldjuhul oma kodakondsuspoliitika ning nad alluvad selles suhtes emamaa keskvalitsusele. Nad on välissuhtluses küllaltki aktiivsed ning omavad üldjuhul õigust osaleda neid puudutavates välispoliitilistes otsustes. Oma julgeoleku eest nad ise ei vastuta ning sõltuvad selles suhtes emamaast. Samuti puuduvad neil ametlikud diplomaatilised suhted teiste riikidega ning nad ka ei pretendeeri (hetkel) rahvusvahelisele tunnustusele. Tulenevalt ja olenevalt oma välispoliitilisest aktiivsusest ja sõltumatusest osalevad nad kõik teatud rahvusvahelistes organisatsioonides. Etniline ja poliitiline olukord neis riikides on suhteliselt rahulik.

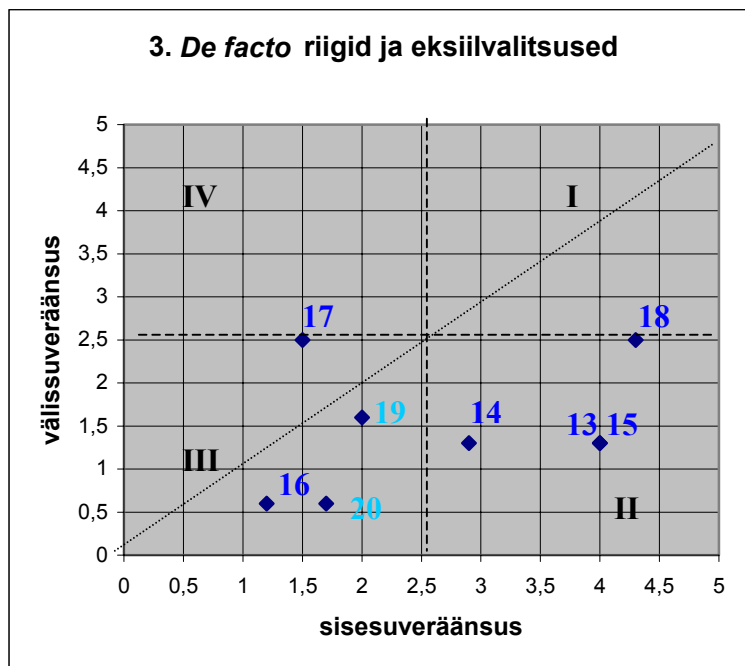

Joonis 7: Regioonide suveräänsus

Selgitus: 7 Baskimaa, 8 Põhja-Iirimaa, 9 Kataloonia, 10 Flandria, 11 Quebec, 12 Ahvenamaa

Analüüsi tulemuste põhjal koonduvad autonoomsed regioonid joonisel 7 kõik kolmandasse lahtrisse ning moodustavad suhteliselt ühtse kogumi. Regioonid on ametlikult juriidilise suverääni osad ning üldjuhul neil null-summa tunnuseid ei ole, mis seletab nende madalamat suveräänsuse astet. Kõrgema sisesuveräänsuse näitaja poolest eristuvad teistest Ahvenamaa, Baskimaa ja Kataloonia. Kõige nõrgem on skaala teises otsas paiknev Põhja-Iirimaa. Regioonid on kõik ühtlaselt madala välissuveräänsuse astmega. Analüüsitud regioonidel on sarnaselt sõltuvate territooriumitega üldjuhul olemas sümboolsed tunnused, samuti iseloomustab neid (kõrgem või madalam) sisepoliitilise autonoomia määr. Neil ei ole üldjuhul ametlikult oma riigipead ja põhiseadust (eristuvad teatud määral Kataloonia, Baskimaa) ega oma raha (mõnevõrra eristub Põhja-Iirimaa). Territoorium ja elanikkond on neil olemas, kuid kontroll nende üle üldjuhul puudub ja kuulub keskvalitsuse pädevusse. Autonoomsed regioonid on üldjuhul välissuhtluses küllaltki aktiivsed. Peaaegu kõik analüüsitud juhtumid soovivad oma välispoliitilist staatust muuta (iseseisvuda), kuid seda ei ole siiani tehtud kas emamaa või rahva vastuseisu tõttu. Oma julgeoleku ees nad ei vastuta, kuid võivad eksisteerida illegaalsed armeed (Baskimaa, Põhja-Iirimaa). Diplomaatilised

suhted ning üldjuhul ka liikmelisus rahvusvahelistes organisatsioonides neil puudub (viimase puhul eristuvad teatud määral välispoliitiliselt aktiivsemad Flandria, Quebec, Ahvenamaa). Kuna enamuse nimetatud regioonidest soovib oma senist staatust muuta ning iseseisvuda, siis on üldine olukord neis suhteliselt rahulik, kuid siiski (eelkõige poliitiliselt) teatud määral pingeline.

Joonis 8: *De facto* riikide ja eksilvalitsuste suveräänsus

Selgitus: 13 Transnistria, 14 Põhja-Küpros, 15 Somaalimaa, 16 Kosovo, 17 Palestiina, 18 Taiwan, 19 Lääne-Sahara, 20 Tiibet

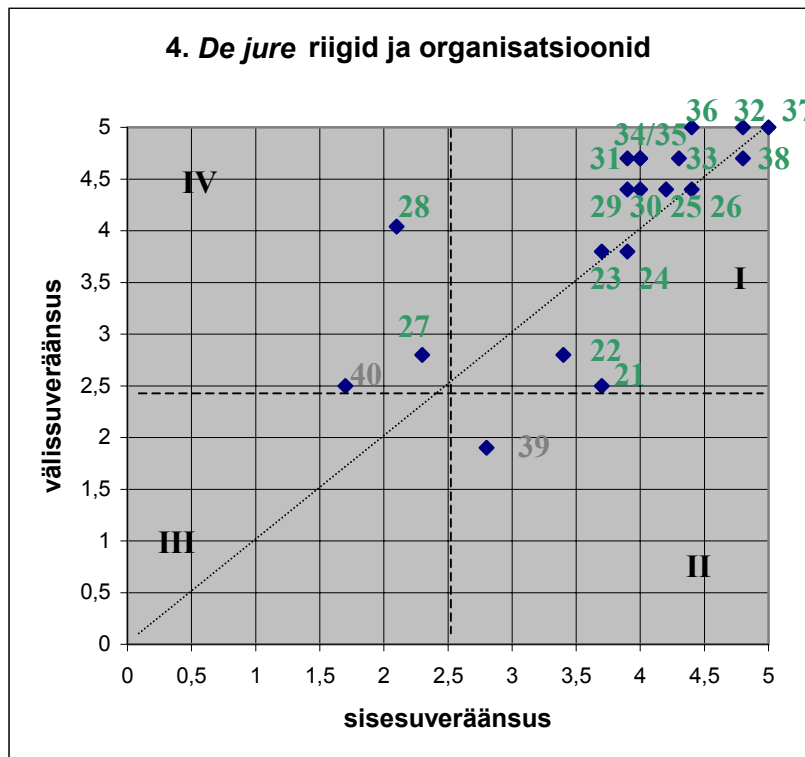
De facto iseseisvate riikide puhul on otseselt tegemist (juriidilise) keskvalitsuse võimu ja tema null-summa suveräänsuse tunnuste vaidlustamise ja vähendamisega. Kuna *de facto* riikide tekkimise põhjused (ning nende võimekus ja olemus) on äärmiselt erinevad, ei moodusta *de facto* iseseisvunud riigid skeemil ühtset kogumit ning paigutuvad ebaühtlaselt joonisel 8 peamiselt teises (kõrgema sisesuveräänsuse astmega) ja kolmandas (madalama sisesuveräänsusega) lahtris. Palestiina ja Taiwan on küll välissuveräänsuselt võrdsed, kuid sisesuveräänsuse poolest täielikult vastandlikud, paiknedes kumbki antud skaala eri otstes ning samuti graafiku lahtrite piiride peal.

Välissuveräänsuse põhjal moodustavad *de facto* riigid ühtlasemaid kogumeid kui sisesuveräänsuse lõikes. Ühte koonduvad nt Põhja-Küpros, Transnistria ja Somaalimaa.

Joonise 8 põhjal võib järeldada, et eksiilvalitsused sobituvad *de facto* riikidega (tulenevalt viimaste suurtest erinevustest) üsna hästi kokku. Välissuveräänsuse lõikes jääb Tiibet Kosovoga ühele tasapinnale ning Lääne-Sahara koondub tugevamate *de facto* riikidega. Sisesuveräänsuselt on eksiilvalitsused aga nõrgad ning võrreldavad vastavalt Kosovo ja Palestiinaga.

De facto iseseisvaid riike ja eksiilvalitsusi iseloomustab üldjoontes sümboolsete tunnuste olemasolu (täpne määr sõltub juhtumist). Sisepoliitilise sõltumatuse lõikes nad ei moodusta ühtset kogumit ning eristuvad selgelt selle maksimaalse (Transnistria, Põhja-Küpros, Somaalimaa, Taiwan) või minimaalse (Kosovo, Palestiina, Lääne-Sahara, Tiibet) olemasolu pinnal. Samas teatud sisepoliitiline võim (eelkõige sümboolsete poliitiliste tunnuste näol) on neil kõigil olemas. Samasugune lahknevus ilmneb rahasüsteemi puhul – tugevamatel on see olemas, nõrkadel mitte. Ka territoriaalse kontrolli osas on juhtumid erinevad, kuid maksimaalset tulemust ei oma neist ükski (kuna ametlikult ollakse teise riigi territoriaalne osa). Nõrkadel *de facto* 'del ja eksiilvalitsustel kontroll territooriumi üle (veel) puudub. Ka oma kodakondsuspoliitika on olemas vaid tugevamatel *de facto* 'del, kuid see on problemaatiline, tulenevalt isikuttõendavate dokumentide vaid osalisest rahvusvahelisest tunnustusest (mistõttu paljud *de facto* iseseisvate riikide elanikud omavad topeltkodakondsuse raames mõne teise riigi kodakondsust). Välispoliitiliselt on *de facto* 'd ja eksiilvalitsused aktiivsed, eelkõige endale rahvusvahelist tunnustust otsides. Oma julgeolekujõud on olemas tugevamatel *de facto* riikidel, kuid vaid Taiwan vastutab enda julgeoleku eest täielikult oma jõududega. *De facto* 'd ning eksiilvalitsused otsivad üldjuhul diplomaatilisi suhteid ning osadel neist on see ka õnnestunud (kõige edukam rahvusvahelise toetuse suhtes on hetkel Palestiina). *De facto* 'de tunnustamine on teiste riikide jaoks raske valik, kuna eeldab *de facto* riiki hõlmava *de jure* riigi mitte tunnustamist (tegemist on puhtalt null-summa tunnusega). Ka liikmelisus rahvusvahelistes organisatsioonides iseloomustab vaid rahvusvaheliselt aktsepteeritud *de facto* 'sid (ning mitte eksiilvalitsusi). Olukord *de facto* riikides on üldjuhul pingeline,

kuna tegemist on ajutise (ning rahvusvahelisel tasandil ja õiguslikult mitte aktsepteeritud) staatusega ning mille eesmärgiks on üldjuhul iseseisvumine või senise staatuse (kuuluvuse) muutmine.

Joonis 9: *De jure* riikide ja organisatsioonide suveräänsus

Selgitus: 21 Vatikan, 22 Andorra, 23 Kongo, 24 Sierra Leone, 25 Myanmar, 26 Liibüa, 27 Somaalia, 28 Serbia ja Montenegro, 29 Küpros, 30 Moldova, 31 Suurbritannia, 32 USA, 33 Hiina, 34 Venemaa, 35 Hispaania, 36 Kanada, 37 Šveits, 38 Eesti, 39 EL, 40 ÜRO

Ehkki analüüsitavateks juhtumiteks on äärmiselt erinevad juriidilised riigid, moodustavad nad joonisel 9 esimeses lahtris suhteliselt ühtse kogumi. Üldgrupist eristuvad kõige selgemalt ühelt poolt lõhestunud riigid Serbia ja Montenegro ning Somaalia. Teisalt jäävad joonise teise lahtri lähedusse või selle piirile (suurema(te)st riikidest sõltuvad) väikeriigid Andorra ja Vatikan. Mõnevõrra eristuvad ka madalama välissuveräänsusega probleemriigid Kongo ja Sierra Leone. Šveits saab maksimumpunktid ja on skeemi põhjal ainus absoluutne suverään, millel on kõik riiklikud tunnused paigas ning juriidilisi (null-summa) tunnuseid kantonite tasandil ei

vaidlustata. Samuti ei kuulu Šveits EL-i, mistõttu tema suveräänsuse aste on kõrgem kui teistel Euroopa riikidel. Seega ei vähenda föderalism iseenesest riigi suveräänsust, kui ei toimu vaidlustamist ega võimu jagamist null-summa tunnuste pinnal. Ka Eesti paikneb joonisel 9 üsnagi Šveitsi lähedal, kuid vastne liikmelisus EL-is hakkab peagi mõjutama kahte null-summa tunnust (rahasüsteem, kodakondsuspoliitika). Seega võib Eesti mõne aasta jooksul liikuda Venemaa ja Hispaaniaga ühele positsioonile, kuid piirilepingu sõlmimine Venemaaga ning diplomaatiliste suhete arvu kasv võib Eesti suveräänsuse astet ka kergitada. Sarnase välissuveräänsuse pinnal koonduvad joonisel 9 veel Küpros, Moldova, Myanmar ja Liibüa. Samuti koonduvad välissuveräänsuse lõikes (koos Eestiga) Suurbritannia, Hiina, Hispaania ja Venemaa. Maksimaalse välissuveräänsuse (kuid mitte päris maksimaalse sisesuveräänsuse) näitajaga saab iseloomustada peale Šveitsi veel Kanadat ja USA-d.

Miniriike (Andorrat ja Vatikani) iseloomustab oma rahasüsteemi ja julgeolekustruktuuride puudumine. Neil on suhteliselt madal sisesuveräänsus ning tunduvalt madam välissuveräänsus. Nad sõltuvad suuresti teistest juriidilistest riikidest (vastavalt Hispaaniast ja Prantsusmaast ning Itaaliast), mis piirab nende välist staatust ja rolli rahvusvahelisel areenil. Andorral on suhteliselt piiratud diplomaatiliste suhete hulk, Vatikanil jällegi vaid vaatlejaliikme staatus ÜRO-s. Kongo ja Sierra Leone suveräänsust mõjutab eelkõige sisepoliitiline ja etniline (territoriaalne) ebastabiilsus ning sellega seonduv piiratud julgeoleku-alane vastutus ning diplomaatiliste suhete arv. Üldine olukord neis riikides on konfliktne ja pingeline.

Myanmari ja Liibüa suveräänsusele avaldavad ühelt poolt mõju etniline rahulolematuse (valitseva režiimi suhtes) ja piirivaidlused naaberriikidega ning teisalt piiratud diplomaatilised kontaktid teiste riikidega. Küprose ja Moldova suveräänsust mõjutavad *de facto* riikide olemasolu nende territooriumil, millega kaasneb nii välise kui ka sisemise suveräänsuse vähenemine. Somaalia ning Serbia ja Montenegro on lõhestunud riigid, neist esimese puhul toimub riigi üles ehitamine, kuid viimase puhul selle jagunemine (kaheks eraldi riigiks). Suurbritannia suveräänsust mõjutab eelkõige Põhja-Iirimaaga seonduv probleemistik. USA jääb maksimumpunktidest ilma territoriaalsete vaidluste tõttu (naaberriikidega) ning osade osariikide (nt Hawaii) eraldumissoovi tõttu.

Hiina ja Venemaa suveräänsust mõjutavad etnilised ja territoriaalsed probleemid (*de facto* riikide hõlmamine ning regioonide iseseisvumistaotlused) ehk null-summa tunnuste vaidlustamine. Hispaania ja Kanada suveräänsusele avaldab samuti mõju regioonide isetegevus ning eraldumissoov. Hispaania kui EL-i liikmesriigi suveräänsust mõjutab lisaks veel osade tunnuste kuulumine EL-i pädevusse (rahasüsteem, osaliselt ka kodakondsuspoliitika).

Analüüsitud organisatsioone (EL-i ja ÜRO-d) oli võimalik sarnaselt teiste juhtumitega riiklike tunnuste alusel mõõta, ehkki nad ei moodusta ühtset kooslust. Kui EL paigutub kõrge sise- ja madala välissuveräänsusega suveräänide kasti, siis ÜRO-d iseloomustab suhteliselt madal sisesuveräänsus, kuid EL-ist mõnevõrra kõrgem välissuveräänsus. ÜRO on seega pigem väliselt ning EL sisemiselt suveräänidega võrreldav. Nende mõlema näol on tegemist maailma mastaabis oluliste välispoliitiliste toimuritega. Kui EL omab liikmestaatust mitmetes rahvusvahelistes organisatsioonides, siis ÜRO väliseks tugevuseks on julgeolekustruktuuride olemasolu. EL vähendab teatud määral oma liikmesriikide suveräänsuse määra, kuid tõenäoliselt on rahvusvahelisest koostööst saadav kasu suurem kui teatavatest (põhiliselt sümboolset tähtsust omavatest) riiklikest tunnustest loobumine. Seega ei pruugi absoluutne suveräänsus olla riigi jaoks eesmärgiks omaette, vaid pigem efektiivsus ja julgeolek. Riigi kestvuse seisukohalt võib olulisemateks pidada võimul (mitte niivõrd sümbolitel) põhinevaid tunnuseid (sisepoliitiline ja välispoliitiline sõltumatus, kaitsevõime, territoriaalne kontroll, etniline poliitika) ning neid üldjuhul globaliseerumine ja rahvusvahelise koostöö süvenemine ei mõjuta.

Kokkuvõte

Minu magistritöö eesmärgiks oli defineerida kaasaegse riigi kui suverääni tunnuseid ning kirjeldada erinevate suveräänide mõõdistamise ja kaardistamise läbi kaasaegset suveräänsust. Minu sihiks oli jõuda suveräänsuse käsitluseni, mis võimaldaks selgitada kaasaegses maailmas toimuvaid ja eelkõige riike kui juriidilisi suverääne puudutavaid ning vaidlustavaid protsesse, mida suveräänsuse piiratud ja juriidilise definitsiooni kaudu ei ole võimalik teha. Kui suveräänsuse juriidilise käsitluse kohaselt ei ole suveräänsus mõõdetav ega jagatav, siis minu eesmärgiks oli kirjeldada ja kujutada kaasaegset suveräänsust just läbi mõõdistamise ja skaalade.

Suveräänsuse mõiste käsitlemise esimestes ala-peatükkides jõudsin järeldusele, et suveräänsuse mõiste olemasolus ja kehtivuses on palju kahtlejaid, kuid see tuleneb eelkõige kahtlustest riigi kui tegeliku ainusuverääni ja absoluutse võimukeskuse osas. Seda seisukohta toetab ka minu töö empiiriline osa, kus suveräänsuse mõiste kõrvale heitmise asemel püüan leida sellele uut ja kaasaegset sisu. Suveräänsuse mõistet on aja jooksul pidevalt vaidlustatud, kuid sellest hoolimata on tegemist jätkuvalt olulise rahvusvahelise mõistega. Suveräänsusel puudub ühtne ja selge definitsioon. Kui algselt nimetas Bodain suverääniks monarhi, siis kaasajal seostatakse suveräänsust eelkõige riigi mõistega. Üldjuhul defineeritakse suveräänsust läbi võimu mõiste ehk suverään on kõrgeima võimu kandja. Ehkki kaasaegset suveräänsust nimetatakse tihti Vestfaali suveräänsuseks, jõuan järeldusele, et nii riigi kui suveräänsuse mõisted on pidevalt ajas muutunud ning 1648.a. Vestfaali rahulepingut saab käsitleda vaid kui teatud algset sammu territoriaalriigi (ja territoriaalse suveräänsuse) mõiste kujunemisel. Riigi defineerimine läbi rahvuse mõiste (rahvusriigi mõiste) tekkis alles paar sajandit hiljem. 1933. a. Montevideo konventsiooni analüüsides jõudsin järeldasin, et ehkki sellele viidatakse kui seaduslikule riigi definitsioonile, ei ole tegemist rahvusvaheliselt üldkehtiva ning piisaval määral kaasaegseid riiklikke tunnuseid loetleva dokumendiga.

ÜRO-d ja juriidilist suveräänsust käsitlevas peatükis jõudsin järeldusele, et ÜRO ja rahvusvaheline õigus vajaksid teatud kaasajastamist. Seda nii laiemate

väärtushinnangute (tähtsustamaks enam universaalseid inimõigusi riikide (võimukeskuste, valitsuste) kui praeguste ainusuveräänide õiguste ees) kui ka konkreetsete otsustusmehhanismide ja institutsioonide (Julgeolekunõukogu koosseis ja otsuste langetamise protsess) osas, saavutamaks oma üllast eesmärki kehtestada maailmas suurem õiglus, võrdsus ja rahu. Ka elementaarsete riiklike kriteeriumite ning riikide (rahvaste) iseseisvumisprotsessi reeglistiku puudumist pean rahvusvahelise õiguse puuduseks, mis muudab iseseisvumisprotsessi ebaselgeks ja ebaõiglaseks ning peaaegselt juriidiliste riikide kui ainusuveräänide tahtest sõltuvaks.

Suveräänsusteooriaid analüüsid jõudsin järeldusele, et suveräänsuse erinevad definitsioonid tulenevad eelkõige erinevatest ettekujutustest sellest, kes (või mis) on (või peaks olema) suveräänsuse kandja ehk suverään. Ka riigi kui suverääni puhul saab eristada laias laastus kitsamat (suverään kui võimukeskus) ja laiemat (riik kui keerukam mõiste ja kooslus) käsitlust. Territooriumit ja rahvast võib vaadelda kui traditsioonilisi riiklikke (suveräänsuse) tunnuseid ja kandjaid. Leidub ka suveräänsust kui riigi eritunnust vaidlustavaid teooriaid, mis kas seostavad suveräänsuse mõiste muude kandjatega (näiteks rahva kui peasuverääniga), vaidlustavad suveräänsuse mõiste kui sellise üldse või käsitlevad riiklikku suveräänsust kui vaid ühte suveräänsuse vormi (riiki kui ühte paljudest suveräänidest). Oma töös võtan aluseks viimase lähenemise, nähes suveräänsust jätkuvalt olulise mõistena, kuid riiki kui vaid ühe (ehkki veel peamise) suverääni ja võimukeskusena. Riikide kõrval eristuvad kaasaegses maailmas paralleelsete võimukeskmetena erinevad regionaalsed ja rahvusvahelised kooslused, mis võivad, kuid ei pruugi riikide eksistentsi vaidlustada.

Töö empiirilises osas jõudsin oma suveräänsuse käsitluse, selle mõõdistamise ning kaardistamiseni. Suveräänsuse mõõdistamise raamistiku konstrueerisin kahemõõtmelisena, eristades suveräänsuse puhul sisemist (viis sisemist tunnust) ja välimist (neli välist tunnust) mõõdet, mis on üksteise suhtes võrdsed. Minu hinnangul paigutub suveräänsuse juriidiline definitsioon vaid välissuveräänsuse mõiste alla ning on seetõttu ebapiisav kogu suveräänsuse kontseptsiooni mõistmisel (joonis 1). Minu käsitluses ei piisa kaasaegse suveräänsuse kirjeldamisel ka *de facto* suveräänsuse mõistest ning riikide (suveräänide) tegeliku võimu mõõtmisest, kuna paljud riiklikud

(suveräänsuse) tunnused põhinevad mitte võimul, vaid on pigem sümboolsed (joonis 2). Samuti on oluline tunnuste puhul arvestada nende jagunemist null-summal ja mitte-null-summal põhinevateks tunnusteks. Kui osad riiklikud (suveräänsuse) tunnused on jagatavad ja ei konkureeri omavahel, siis osad tunnused kuuluvad vaid rahvusvahelise õiguse subjektide pädevusse ning ei ole jagatavad ega delegeeritavad. Mitmed suveräänsuse tunnused võivad aja jooksul liikuda null-summa tunnustest mitte null-summa tunnuste suunas. Sellises liikumises võib näiteks näha sise- ja välispoliitilist võimu ning osalemist rahvusvahelistes organisatsioonides, mis ei ole enam kitsalt juriidiliste suveräänide pärusmaa, vaid aina loomulikum protsess ka teiste võimukeskmete kontekstis. Üldjuhul iseloomustab võimuga seotud tunnuseid null-summa-mäng (nt territoriaalne kontroll, julgeolek) ning sümbolseid tunnuseid mitte-null-summa mäng (nt lipp, rahvuspüha), kuid see ei kehti kõikide tunnuste lõikes. Nii näiteks võib diplomaatilisi suhteid ning raha pidada olemuselt pigem sümbolseteks tunnusteks, kuid ometi on tegemist vaid rahvusvahelise õiguse subjektile kuuluvate jagamatute tunnustega. Seega ei ole kaasaegne suveräänsus vaid võimul põhinev null-summa mäng, vaid oluline osa on ka sümbolitel ning suveräänsuse jagatavusel.

Suveräänsuse tunnused eristuvad ka kvantitatiivseteks (loendatavateks) ning kvalitatiivseteks (hinnatavateks) tunnusteks. Üldjuhul on sümboolsed tunnused loendatavad (nt diplomaatilised suhted, liikmelisus rahvusvahelistes organisatsioonides) ning võimul põhinevad tunnused kvalitatiivselt hinnatavad (territoriaalne kontroll, julgeolek, sise-ja välispoliitiline sõltumatus, elanikkonna-ja kodakondsuspoliitika). Samas on mitmed tunnused osaliselt loendatavad-osaliselt hinnatavad (lipp, rahvuspüha, pealinn, riigipea, põhiseadus).

Minu käsitus ja empiirilise analüüsi põhjal saab suveräänina kaasaegses maailmas vaadelda nii juriidilisi kui mitte-juriidilisi suverääne (joonis 3). Töös analüüsitud ja mõõdetud mitte-suveräänid (sõltuvad territooriumid, regioonid, *de facto* iseseisvunud riigid, eksiilvalitsused, rahvusvahelised organisatsioonid) olid riiklike tunnuste (ehkki mitte tulemuste ja suveräänsuse astme) alusel riikidega võrreldavad. Üldjuhul (kogu suveräänsuse astme (tabel 1) ning sise-ja välissuveräänsuse suhte (joonis 5) põhjal) eristusid juriidilised suveräänid analüüsi tulemusena mitte-juriidilistest suveräänidest.

Ka analüüsitud juriidilised riigid olid hoolimata valitsevast režiimist või arengutasemest omavahel võrreldavad, kuna lähtusin suveräänsuse mõõtmisel universaalsest (mitte niivõrd demokraatlikest) riiklikest tunnustest. Demokraatlikud riigid on üldjuhul töö tulemuste põhjal kõrgema suveräänsuse astmega, kuid see tuleneb mitte sisepoliitilisest võimust ja selle korraldusest (võimude lahususe põhimõttest, demokraatlikest valimistest), vaid rahumeelsemast olukorrast nii etnilisel kui ka poliitilisel pinnal. Kõrge suveräänsusega demokraatlike riikide puhul ei vaidlustata riigi siseselt ega väliselt keskvalitsuse kui suverääni võimu ja selle pädevust null-summa tunnuste lõikes, samuti on selliste riikide puhul üldjuhul paigas ka võimuga (eelkõige valitsemise efektiivsusega) seotud tunnused.

Juriidilised suveräänid eristusid teistest analüüsitud juhtumitest selgelt kõrge välissuveräänsuse, kuid mitte niivõrd sisesuveräänsuse põhjal (ehkki esimese kolme hulka ei pääsenud ükski mitte-juriidiline suverään). Välissuveräänsus on konstantsem ja muutumatum tunnus kui sisemine suveräänsus ning suureneb (tekib) automaatselt koos rahvusvahelise õiguse subjektiks saamisega. Sisesuveräänsuse astme hierarhilises järjestuses võib aga küllaltki eesotsas näha mitmeid tugevaid *de facto* iseseisvunud riike, nt neljandal positsioonil olev Taiwan. Sisesuveräänsuse astme põhjal ei eristu *de facto* iseseisvunud riigid oma nn isand-riikidest ning nii on Hiina ja Taiwan ning teisalt Moldova ja Transnistria sellel skaalal ühel tasandil.

Oma töös jõudsin järeldusele, et maksimaalselt suveräänseid riike eksisteerib maailmas küllaltki vähe ning see ei pruugigi olla alati ülimaks eesmärgiks (kui toimub näiteks osaline suveräänsuse delegeerimine rahvusvahelisele organisatsioonile). Minu töös sai 40-st analüüsitud juhtumist (18-st juriidilisest riigist) vaid Šveits maksimaalsed punktid nii sise- kui ka välissuveräänsuse lõikes. Maksimaalselt suveräänne riik kaasaegses maailmas on seega kõiki oma null-summa (mitte jagatavaid) tunnuseid säilitav riik, mille eksisteerimist ning olemasolevaid piire keegi (ei sisemiselt ega väliselt) ei vaidlusta ning kus on olemas kõik riikidele omased tunnused. Nagu ilmneb, ei vähenda riigi föderalism iseenesest tema suveräänsust, kuna võimu detsentraliseerimine toimub mitte-null-summa tunnuste lõikes. Suveräänsuse vähenemine toimub vaid juhul, kui riik on reaalselt lõhenemas ning territoriaalselt jagunemas (osa territooriumist on eraldumas

või eraldunud). Kaasaegne maksimaalselt suveräänne riik kohandub paindlikult toimuvatele protsessidele ning tema suveräänsus ei põhine vaid võimul. Suveräänsuse puhul ei eristu suurriigid väikestest (ma ei mõõtnud riikide suurust ega tugevust), oluline ei ole mitte niivõrd võim iseenesest, vaid selle rakendamise efektiivsus. Vägivaldselt oma võimu, piire ning rahvast kontrollivad riigid pigem kaotavad oma suveräänsuse astmes.

Eesti paikneb teiste juhtumitega võrrelduna sisesuveräänsuse lõikes (koos USA-ga ja Šveitsi järel) teisel positsioonil, välissuveräänsuse lõikes (koos Suurbritannia, Hiina, Venemaa, Hispaania ja vastavalt esimest kohta hõivavate USA, Kanada, Šveitsi järel) samuti teisel positsioonil ning üldsuveräänsuse lõikes kolmandal positsioonil. Eesti puhul tuleb aga silmas pidada liitumist EL-iga, mille tulemusena kaks null-summa tunnust (kodakondsuspoliitika ja rahasüsteem) kanduvad varsti üle EL-ile. Seega EL-iga liitumine mõjutab teatud määral liikmesriikide suveräänsust (enamjaolt sümboolsete tunnuste lõikes), samas on sellest saadav kasu tõenäoliselt suurem kui absoluutse suveräänsuse säilitamine.

Kui juriidilised suveräänid paiknevad suveräänsuse kaardistamise joonisel 5 peamiselt esimeses (kõrge sise- ja välissuveräänsuse) lahtris ning erandlikud ja lõhestunud juriidiliselt iseseisvad riigid neljandas (madal sisesuveräänsus, kõrge välissuveräänsus) lahtris, siis joonise teise (kõrge sisesuveräänsus, madal välissuveräänsus) lahtrisse on koondunud tugevad *de facto* iseseisvunud riigid ja sõltuvad territooriumid. Kolmandast (madal sise- ja välissuveräänsus) joonise lahtrist leiab regioonid ning nõrgad sõltuvad territooriumid ja *de facto* iseseisvunud riigid. Suveräänsuse puhul pean oluliseks selle kui pideva protsessi kirjeldamist, suveräänid võivad liikuda skeemil ühest lahtrist teise. Peamiselt toimub liikumine (suveräänsuse kogumine) esimese (tasakaalu) lahtri suunas. Samas võib toimuda ka vastupidine protsess ning esimese lahtri suveräänid loovutavad suveräänsust, liikudes neljandasse (tasakaalutuse) lahtrisse või kadudes senisel kujul üldse. Riigid tekivad ja kaovad ning muutuvad aja jooksul tunnuste lõikes. Suveräänsus on pidevas muutumises olev protsess, kuid samas ka mõõdistatav ning kaardistatav.

Allikad

ANSELL, Cristopher; WEBER, Steven "Organising International Politics: Sovereignty and Open Systems". International Political Science Review, vol 20, 1999

BACKGROUND NOTES, U.S. Department of State. www.state.gov/r/pa/ei/bgn (dets. 2004.a.)

BANKNOTES of world. www.banknotes.com (dets. 2004.a.)

BARTELSON, Jens "A genealogy of sovereignty". Cambridge University Press, 1995

BBC News Country Profiles: http://news.bbc.co.uk/2/hi/country_profiles/default.stm (dets. 2004.a.)

BRITANNICA elektroonline entsüklopeedia: www.britannica.com (dets. 2004.a.)

BUZAN, Barry "People, states and fear", 1991

CIA Factbook. www.cia.gov/cia/publications/factbook (dets. 2004.a.)

DELISLE, Jacques "Law's Spectral Answers to the Cross-Strait Sovereignty Question". Elsevier Science Limited, Foreign Policy Research Institute, 2002

EE: Eesti Entsüklopeedia, 9. köide

FRANCESCHET, Antonio "Popular Sovereignty or Cosmopolitan Democracy? Liberalism, Kant and International Reform". European Journal of International Relations, Vol 6, 2000

GATHII, James “Neoliberalism, colonialism and international governance: decentering the international law of governmental legitimacy”. Michigan Law Review, Vol 98, Issue 6, 2000

JACKSON, Robert “Quasi-states: sovereignty, international relations and the Third World”. Cambridge University Press, 1990

KRASNER, Stephen “Organised Hypocrisy”. Princeton University Press, 1999

KRASNER, Stephen “Sovereignty”. Foreign Policy, Jan/Feb, Issue 122, 2001

LATHAM, Robert “Social Sovereignty”. Theory, Culture and Society, Vol. 17, 2000

LOONE, Eero “Suveräänsus, seadus, immigratsioon”. Atlex, Tartu 2004

MONTEVIDEO konventsioon, 1933. U.S., Department of State, Publication 1983, Peace and War: United States Foreign Policy, 1931-1941 (Washington, D.C.: U.S., Government Printing Office, 1943, pp.198-203)
www.mtholyoke.edu/acad/intrel/interwar/rights.htm (dets. 2004.a.)

MUST, Ene “Baltic Sea Region and Northern Dimension – competing region-building projects”? Bakalaureusetöö, Tartu Ülikool, 2001

MÄGI, Artur “Suveräänsuse probleem”, õigusteadlaste Selts Tartu Ülikooli juures, Akadeemilise Kooperatiivi Kirjastus, 1937

NATIONMASTER elektrooniline entsüklopeedia. www.nationmaster.com (dets. 2004.a.)

NEWMAN, David “Boundaries, Territory and Postmodernity”, Frank Cass Publishers, 1999

OSIANDER, Andreas "Before sovereignty: society and politics in ancien regime Europe". Review of International Studies, no 27, p119-145, 2001

PAASI, Anssi "Boundaries as Social Processes: Territoriality in the World of Flows", Newman "Boundaries, Territory and Postmodernity", 1999

PEGG, Scott "De Facto States in the International System", Institute of International Relations, The University of British Columbia, Working Paper No.21, 1998

TAYLOR, Peter "Political Geography: World-Economy, Nation-State and Locality", 1993

O'TUATHAIL, Gearoid "De-Territorialised Threats and Global Dangers: Geopolitics and Risk Society", Newman "Boundaries, Territory and Postmodernity", 1999

ÜRO www.un.org (dets. 2004.a.)

WALTZ, Kenneth "Anarchic Orders and Balances of Power", Theory of International Politics, New York, 1979

WEBER, Cynthia "Simulating Sovereignty: Intervention, the State and Symbolic Exchange". Cambridge University Press, 1995

WEBER, Cynthia; BIERSTEKER, Thomas "State Sovereignty as Social Construct", Cambridge University Press, 1996

WERNER, Wouter; WILDE, J.H "The Endurance of Sovereignty", European Journal of International Relations, 2001

WIKIPEDIA elektroonline entsüklopeedia: <http://en.wikipedia.org> (dets. 2004.a.)

Lisa 1: Töö empiiriline andmebaas

Tabel 3: Suveräänide tunnuste kirjeldused

Sõltuvad territooriumid	1. Prantsuse Guajaana (Prantsusmaa)	P	2. Gröönimaa (Taani) 	P
Sümboolsed Tunnused	1.1 Prantsusmaa lipp (-) 1.2 Pr. rahvuspüha (-) 1.3 Cayenne (+)	0,7	2.1 (+) 2.2 pikim päev, 21. juuni (+) 2.3 Nuuk (+)	2
Sisepoliitiline sõltumatus	1.4 Pr. president (-) 1.5 ei ole autonoomne (-) 1.6 Pr. põhiseadus (-)	0	2.4 Taani kuninganna (-) 2.5 autonoomia (+) 2.6 Taani põhiseadus (-)	0,7
Rahasüsteem	1.7 euro	0	2.7 Taani kroon	0
Territoorium	1.8 91 000 km ² 1.9 Pr. departemang, piirivaidlused Surinamega	0,5	2.8 2,1 milj. km ² 2.9 jagatud kontroll	1,5
Elanikkond	1.10 186 000 1.11 Pr. kodakondsuspoliitika	0,5	2.10 56 000 2.11 Taani kodakondsus	0,5
Välispoliitiline sõltumatus	1.12 Pr. vastutus	0	2.12 välispoliitilistes otsustes kaasotsustus, ei kuulu EL-i	1
Julgeolek	1.13 Pr. vastutus	0	2.13 Taani vastutus	0
Diplomaatilised suhted	1.14 puuduvad	0	2.14 puuduvad	0
Liikmelisus RO-des	1.15 FZ, WCL, WFTU	0,25	2.15 NC, NIB	0,25

	3. Gibraltar (UK) 	P	4. Hong Kong (Hiina) 	P
Sümboolsed tunnused	3.1 (+) 3.2 UK koosseisu jäämise referendumipäev, 10.09; UK rahvuspüha (+/-) 3.3 linnad puuduvad (-)	1	4.1 (+) 4.2 Hiina erihaldusregiooniks saamise päev, 01. juuli; Hiina rahvuspüha (+/-) 4.3 pealinn puudub (-)	1
Sisepoliitiline sõltumatus	3.4 UK kuninganna (-) 3.5 autonoomia (+) 3.6 põhiseadus: 1969.a. (+)	1,3	4.4 Hiina president (-) 4.5 autonoomia (+) 4.6 mini-konstitutsioon: 1990.a. (+)	1,3
Rahasüsteem	3.7 Giblaltari nael, sarnane UK naelale	1	4.7 Hong Kongi dollar	2
Territoorium	3.8 65 km ² 3.9 jagatud kontroll, probleemid Hispaaniaga	1	4.8 1100 km ² 4.9 erinevad arusaamad territoriaalsest seotusest Hiinaga	1
Elanikkond	3.10 27 000 3.11 UK kodakondsuspoliitika	0,5	4.10 7,3 miljonit 4.11 Hiina ja UK kodakondsed	0,5
Välispoliitiline sõltumatus	3.12 UK vastutus	0	4.12 ametlikult Hiina vastutus, kuid enda aktiivsus,	1

			välismajandusesindused	
Julgeolek	3.13 UK vastutus	0	4.13 Hiina vastutus	0
Diplomaatilised suhted	3.14 puuduvad	0	4.14 puuduvad	0
Liikmelisus RO-des	3.15 Interpol	0,25	4.15 APEC, AsDB, BIS, ESCAP (a), ICC, ICFTU, IHO, IMO (a), Interpol, IOC, WCL, WCO, WMO, WToO (a), WtrO	1

	5. Aruba (Holland) 	P	6. Puerto Rico (USA) 	P
Sümboolsed tunnused	5.1 (+) 5.2 Lipu Päev, 18.märts (+) 5.3 Oranjestad (+)	2	6.1 (+) 6.2 Puerto Rico päev, 19.11 (+) 6.3 San Juan (+)	2
Sisepoliitiline sõltumatus	5.4 Hollandi kuninganna (-) 5.5 autonoomia (+) 5.6 põhiseadus: 1986.a. (+)	1,3	6.4 USA president (-) 6.5 autonoomia (+) 6.6 põhiseadus: 1952.a. (+)	1,3
Rahasüsteem	5.7 Aruba kulden	2	6.7 USA dollar	0
Territoorium	5.8 193 km ² 5.9 jagatud kontroll	1,5	6.8 9000 km ² 6.9 jagatud kontroll	1,5
Elanikkond	5.10 70 000 5.11 Hollandi kodakondsus-poliitika	0,5	6.10 3,8 milj. 6.11 USA kodakondsus-poliitika	0,5
Välispoliitiline sõltumatus	5.12 ametlikult Hollandi vastutus, ise aktiivne	1	6.12 ametlikult USA vastutus, ise aktiivne	1
Julgeolek	5.13 Hollandi vastutus	0	6.13 USA vastutus	0
Diplomaatilised suhted	5.14 puuduvad	0	6.14 puuduvad	0
Liikmelisus RO-des	5.15 Caricom, ECLAC, Interpol, IOC, WCL, UNESCO (a), WtoO (a)	0,5	6.15 ECLAC (a), FAO (a), ICFTU, Interpol, IOC, WCL, WFTU, WHO (a), WtoO (a)	0,5

Regioonid	7. Baskimaa (Hispaania) 	P	8. Põhja-Iirimaa (UK) 	P
Sümboolsed tunnused	7.1 (+) 7.2 esimene ülestõusmispüha (+) 7.3 Vitoria-Gasteiz (+)	2	8.1 erinevatel rühmitustel oma lipud+UK+Iirimaa lipud (+/-) 8.2 UK, Iirimaa rahvuspühad (-) 8.3 Belfast (+)	1
Sisepoliitiline sõltumatus	7.4 Hispaania kuningas, Baskimaa president (+/-) 7.5 autonoomia (+) 7.6 autonoomia põhikiri: 1979.a. (+)	1,7	8.4 UK kuninganna (-) 8.5 autonoomia pole veel jõustunud, parlament IRA tõttu laili saadetud (-) 8.6 UK põhiseadus (-)	0
Rahasüsteem	7.7 euro	0	8.7 UK nael, erinevad kohalikud rahatähed	0,5
Territoorium	7.8 7234 km ² 7.9 Hisp. territoriaalne osa	0,5	8.8 14 000 km ² 8.9 UK territoriaalne osa	0,5
Elanikkond	7.10 2,1 milj.	0,5	8.10 1,7 miljonit	0,5

	7.11 Hispaania (EL-i) kodakondsus		8.11 UK, Iirimaa kodanikud	
Välispoliitiline sõltumatus	7.12 puudub, kuid pretendeerib sellele	0,5	8.12 UK vastutus, kuid (osadel) soov seda muuta	0,5
Julgeolek	7.13 ametlikult Hispaania vastutus, ETA tegutsemine	0,5	8.13 UK vastutus, IRA	0,5
Diplomaatilised suhted	7.14 puuduvad	0	8.14 puuduvad	0
Liikmelisus RO-des	7.15 puudub	0	8.15 puudub	0

	9. Kataloonia (Hispaania) 	P	10. Flandria (Belgia) 	P
Sümboolsed tunnused	9.1 (+) 9.2 11. september (+) 9.3 Barcelona (+)	2	10.1 (+) 10.2 rahvuspüha, 11.07 (+) 10.3 Brüssel, ühtlasi ka Belgia ja EL-i pealinn (+/-)	1,7
Sisepoliitiline sõltumatus	9.4 Kataloonia president, Hisp.kuningas (+/-) 9.5 autonoomia (+) 9.6 autonoomia põhikiri: 1979.a. (+)	1,7	10.4 Belgia kuningas (-) 10.5 piiratud autonoomia (+/-) 10.6 Belgia põhiseadus (-)	0,3
Rahasüsteem	9.7 euro	0	10.7 euro	0
Territoorium	9.8 31 000 km² 9.9 Hispaania territoriaalne osa	0,5	10.8 13 522 km² 10.9 Belgia territoriaalne osa	0,5
Elanikkond	9.10 6,3 miljonit 9.11 Hisp. (EL-i) kodakondsus	0,5	10.10 6 milj. 10.11 Belgia (EL-i) kodanikud	0,5
Välispoliitiline sõltumatus	9.12 Hisp.vastutus, kuid soov staatust muuta	0,5	10.12 Belgia vastutus, kuid pretendeerib ise sellele. Sada välisesindust.	1
Julgeolek	9.13 Hisp. vastutus	0	10.13 Belgia vastutus	0
Diplomaatilised suhted	9.14 puuduvad	0	10.14 puuduvad	0
Liikmelisus RO-des	9.15 puudub	0	10.15 WtoO (a)	0

	11. Quebec (Kanada) 	P	12. Ahvenamaa (Soome) 	P
Sümboolsed tunnused	11.1 (+) 11.2 püha J.Baptiste'i päev, 24.06 (+) 11.3 Quebec'i linn (+)	2	12.1 (+) 12.2 Autonoomia Päev, 09.06 (+) 12.3 Mariehamn (+)	2
Sisepoliitiline sõltumatus	11.4 UK kuninganna (-) 11.5 autonoomia (+) 11.6 Kanada põhiseadus (-)	0,7	12.4 Soome president (-) 12.5 autonoomia (+) 12.6 Autonoomia akt: 1920.a. (+)	1,3
Rahasüsteem	11.7 Kanada dollar	0	12.7 euro	0
Territoorium	11.8 1,5 milj. km² 11.9 Kanada territoriaalne osa	0,5	12.8 6784 km² 12.9 Soome territoriaalne osa	0,5
Elanikkond	11.10 7,5 milj.	0,5	12.10 26 000	1

	11.11 Kanada kodakondsus		12.11 kodakondsuspoliitikas eristaatus EL-is (teatav regionaalne kodakondsus)	
Välispoliitiline sõltumatus	11.12 Kanada vastutus, kuid endal välisesindused	1	12.12 Soome vastutus, kuid EL-iga erilepped, kaasotsustusõigus	1
Julgeolek	11.13 Kanada vastutus	0	12.13 Soome vastutus	0
Diplomaatilised suhted	11.14 puuduvad	0	12.14 puuduvad	0
Liikmelisus RO-des	11.15 ACCT	0,25	12.15 NC, NIB	0,25

De facto iseseisvad	13. Transnistria Moldova Vabariik (Moldova) 	P	14. Põhja-Küprose Türgi Vabariik (Küpros) 	P
Sümboolsed tunnused	13.1 (+) 13.2 Vabariigi päev, 02.09 (+) 13.3 Tiraspol (+)	2	14.1 (+) 14.2 iseseisvuspäev, 15.11 (+) 14.3 Lefkosa (osa Nikosiast) (+/-)	1,7
Sisepoliitiline sõltumatus	13.4 president (+) 13.5 olemas (+) 13.6 põhiseadus: 1996.a. (+)	2	14.4 president (+) 14.5 olemas (+) 14.6 põhiseadus: 1975.a.(+)	2
Rahasüsteem	13.7 Transnistria rubla	2	14.7 Türgi liir	0
Territoorium	13.8 4163 km ² 13.9 kontrollitav, kuid vaidlustatud Moldova poolt, ametlikult Moldova osa	1	14.8 3355 km ² 14.9 territoriaalne kontroll olemas, kuid problemaatiline. Ametlikult Küprose osa.	1
Elanikkond	13.10 660 000 13.11 Transnistria kodakondsus, paljudel ka Vene kodakondsus	1	14.10 190 000 14.11 PKTV-i kodakondsus	1
Välispoliitiline sõltumatus	13.12 ametlikult Moldova vastutus, kuid ise aktiivne.	1	14.12 erinevalt Lõuna-Küprosest ei ole EL-is, ise aktiivne.	1
Julgeolek	13.13 enda armee+Venemaa väekontingent	1	14.13 enda armee+Türgi väekontingent+ÜRO väed.	1
Diplomaatilised suhted	13.14 puuduvad, keegi ametlikult ei tunnusta.	0	14.14 tunnustatud vaid Türgi poolt	0
Liikmelisus RO-des	13.15 puudub	0	14.15 ECO (a)	0

	15. Somaalimaa (Somaalia) 	P	16. Kosovo ja Metohija (Serbia ja Montenegro)	P
Sümboolsed tunnused	15.1 (+) 15.2 iseseisvuspäev, 26.06 (+) 15.3 Hargeysa (+)	2	16.1 veel puudub, Albaania/Serbia lipud (-) 16.2 puudub, Albaania/Serbia rahvuspühad (-) 16.3 Priština (+)	0,7
Sisepoliitiline sõltumatus	15.4 president (+) 15.5 olemas (+) 15.6 põhiseadus: 2001.a. (+)	2	16.4 Kosovo president, Serbia (ja Montenegro) president (+/-) 16.5 võim ÜRO missiooni käes (-)	0,7

			16.6 ajutine põhiseadus (+/-)	
Rahasüsteem	15.7 Somaalimaa šilling	2	16.7 euro, Serbia dinaar	0
Territoorium	15.8 137 000 km ² 15.9 kontrolli all, piirivaidlused naaberregioonidega, ametlikult Somaalia osa.	1	16.8 10 000 km ² 16.9 endal kontroll territooriumi üle veel puudub.	0,5
Elanikkond	15.10 3,5 milj. 15.11 Somaalimaa kodanikud	1	16.10 2 milj. 16.11 kodakondsuspoliitika väljatöötamisel. ÜRO missioon väljastab ajutisi isikutunnistusi.	0,5
Välispoliitiline sõltumatus	15.12 enda aktiivsus, kuid ametlikult Somaalia vastutus, Välisbürood.	1	16.12 hetkel Serbia ja ÜRO vastutus, edasine staatus otsustamisel.	0,5
Julgeolek	15.13 endal armee, vahepeal riigis ÜRO rahuvalvejõud	1	16.13 ÜRO, NATO; illegaalne Kosovo Vabastusarmee.	0,5
Diplomaatilised suhted	15.14 puuduvad	0	16.14 puuduvad	0
Liikmelisus RO-des	15.15 Puudub	0	16.15 puudub	0

	17. Palestiina 	P	18. Taiwan 	P
Sümboolsed tunnused	17.1 (+) 17.2 iseseisvusdeklaratsiooni päev, 15.11 (+) 17.3 (Ida)Jeruusalemm, kuid see Iisraeli kontrolli all, Iisraeli pealinn (-)	1,3	18.1 (+) 18.2 Hiina revolutsiooni aastapäev, 10.10 (+) 18.3 Taipei (+)	2
Sisepoliitiline sõltumatus	17.4 Vabastusorganisatsiooni ja Omavalitsuse juht (1995-2004.a. Y.Arafat, neist 3 aastat peakorteris arestis) (+/-) 17.5 ajutine Palestiina Omavalitsus, autonoomia ei ole veel jõustunud (-) 17.6 põhiseaduse projekt kinnitatud (+/-)	0,7	18.4 president (+) 18.5 olemas (+) 18.6 põhiseadus: 1947.a. (+)	2
Rahasüsteem	17.7 Iisraeli seekel, Jordaania dinaar. Oma raha veel pole.	0	18.7 Taiwani dollar	2
Territoorium	17.8 Palestiina territooriumiks on rahvusvaheliselt määratud Gaza Sektor (360 km ²) ja Läänekallas (5800 km ²). Palestiina enda kaartidel hõlmab see ka Iisraeli alasid. 17.9 territoorium ametlikult Iisraeli poolt okupeeritud, jätkuvad territoriaalsed vaidlused ja konfliktid.	0,5	18.8 35 000 km ² 18.9 kontrollitav, kuid vaidlustatud Hiina poolt (peab enda territoriaalseks osaks).	1,5
Elanikkond	17.10 3 milj. (2/3 Läänekaldal, 1/3 Gaza Sektoris) 17.11 ajutised dokumendid, oma kodakondsuspoliitika	0,5	18.10 22 milj. 18.11 Taiwani kodakondsus, alates 2003.a. uued passid. Hiina vastuseis sellele.	1

	loomisel, etnilised konfliktid.			
Välispoliitiline sõltumatus	17.12 Ametlikult ajutiselt Iisraeli vastutus, ise veel nõrk toimur.	1	18.12 ametlikult Hiina vastutus, kuid ise aktiivne, välissuhteid takistab Hiina vastuseis.	1
Julgeolek	17.13 ametlikult Iisraeli vastutus. Kohapeal ÜRO ja NATO väed. Endal "politseijõud"+terroristlikud Hamas ja Islamidžihaad.	0,5	18.13 enda vastutus, kaitsekulud 16% eelarvest.	2
Diplomaatilised suhted	17.14 102 riigiga	1,5	18.14 27 riigiga	0,5
Liikmelisus RO-des	17.15 WFTU, IFRCs (a), IOC, IDB, NAM, OIC, ICFTU, ABEDA, AFESD, AL, AMF, CAEU, G-77	1	18.15 APEC, AsDB, BCIE, ICC, ICFTU, IFRCs, IOC, WCL, WtrO	0,5

Eksiil-valitsused	19. Sahara Araabia Demokraatlik Vabariik 	P	20. Tiibet (Hiina) 	P
Sümboolsed tunnused	19.1 (+) 19.2 iseseisvuspäev, 27.02 (+) 19.3 Laayoune, kuid valitsusasutused eksiilis Alžeerias (+/-)	1,7	20.1 (+) 20.2 ülestõusupäev, 10.03 (+) 20.3 Lhasa, valitsusasutused eksiilis Indias (+/-)	1,7
Sisepoliitiline sõltumatus	19.4 Polisario Fronti president, Maroko kuningas (+/-) 19.5 eksiilvalitsus, reaalne võim puudub (-) 19.6 ajutine põhiseadus: 1995.a. (+/-)	0,7	20.4 eksiilis Dalai Laama, reaalselt Hiina president (+/-) 20.5 eksiilvalitsus, reaalselt võim puudub (-) 20.6 ajutine põhiseadus: 1991.a. (+/-)	0,7
Rahasüsteem	19.7 Sahara peseeta (praegu kollektsoonmüntide kujul), reaalselt Maroko dirham	0,5	20.7 Hiina jüaan	0
Territoorium	19.8 266 000 km ² 19.9 eksiilvalitsusel kontroll territooriumi üle puudub. Alad okupeeritud Maroko poolt.	0,5	20.8 2,5 milj. km ² (Tiibeti provints+ümbritsevad alad) 20.9 kontroll territooriumi üle Hiina käes.	0,5
Elanikkond	19.10 261 000 19.11 kodakondsuspoliitika puudub, rahvas erinevast kodakondsusest, palju Maroko kodanikke.	0,5	20.10 6 milj. tiibetlast, 7,5 milj. hiinlast (eksiilis 111 000 tiibetlast) 20.11 Hiina kodakondsus, eksiilis India kodakondsus.	0,5
Välispoliitiline sõltumatus	19.12 Teatud (kuid piiratud) välispoliitiline staatus, suhtlus. Ise aktiivne.	1	20.12 Teatud (kuid piiratud) välispoliitiline staatus, suhtlus. Mitmed välisesindused.	1
Julgeolek	19.13 10 000-line väeüksus Alžeerias. Lääne-Saharas Maroko väed, ÜRO jõud.	0,5	20.13 Hiina vastutus, endal sõjalised jõud puuduvad.	0
Diplomaatilised suhted	19.14 üle 50 riigiga, paljud suhted katkenud.	1	20.14 puuduvad	0
Liikmelisus	19.15 puudub	0	20.15 puudub	0

RO-des				
--------	--	--	--	--

<i>De jure</i> iseseisvad	21. Vatikani Linnriik, Püha Tool 	P	22. Andorra Vürstiriik 	P
Sümboolsed tunnused	21.1 (+) 21.2 paavsti ametisse pühitsemise päev, 22.10 (+) 21.3 linnad puuduvad (-)	1,3	22.1 (+) 22.2 leedi Meritxell'i päev, 08.09 (+) 22.3 Andorra La Vella (+)	2
Sisepoliitiline sõltumatus	21.4 Rooma paavst (+) 21.5 võim kuulub paavstile & tema määratud komisjonile (+) 21.6 apostellik põhiseadus: 1967.a. (+)	2	22.4 kaks vürsti: Pr. president ja Hisp. piiskop (-) 22.5 olemas (+) 22.6 põhiseadus: 1993.a. (+)	1,3
Rahasüsteem	21.7 euro	0	22.7 euro	0
Territoorium	21.8 0,44 km ² 21.9 kontrollitav, ümbritsetud linnamüüriga	2	22.8 468 km ² 22.9 kontrollitav, probleemideta	2
Elanikkond	21.10 900 21.11 Vatikani kodakondsus	2	22.10 69 000 22.11 andorralased nii rahvuselt kui kodakondsuselt vähemuses (kolmandik rahvast)	1,5
Välispoliitiline sõltumatus	21.12 Ühisvastutus Itaaliaga, välispoliitikaga otseselt ei tegele	1,5	22.12 ametlikult enda vastutus, kuid sõltuvus Hispaaniast, Prantsusmaast. Erisuhe EL-iga.	1,5
Julgeolek	21.13 Itaalia vastutus. Paavsti valvab Šveitsi kaardivägi.	0	22.13 Prantsusmaa ja Hispaania vastutus	0
Diplomaatilised suhted	21.14 166 riigiga	2	22.14 72 riigiga	1
Liikmelisus RO-des	21.15 ÜRO-sse ei kuulu, paljudes RO-des (s.h ÜRO-s) vaateleja. IAEA, ICFTU, ITU, OPCW, OSCE, UNCTAD, UNHCR, UPU, WIPO	0,5	22.15 ÜRO (alates 1993.a.) jt.	2

	23. Kongo Demokraatlik Vabariik 	P	24. Sierra Leone Vabariik 	P
Sümboolsed tunnused	23.1 (+) 23.2 iseseisvuspäev, 30.01 (+) 23.3 Kinshasa (+)	2	24.1 (+) 24.2 iseseisvuspäev, 27.04 (+) 24.3 Freetown (+)	2
Sisepoliitiline sõltumatus	23.4 president (+) 23.5 kuni 2002.a. kodusõda, alates 2003.a. ajutine valitsus (kuni 2005.a. valimiseni) (+/-) 23.6 ajutine põhiseadus alates 2003.a. (+/-)	1,3	24.4 president (+) 24.5 kodusõda kuni 2002.a., mil toimusid valimised (+/-) 24.6 põhiseadus: 1991.a. (+)	1,7
Rahasüsteem	23.7 Kongo frank	2	24.7 Sierra Leone leone	2
Territoorium	23.8 2345 km ² 23.9 riigil puudub kontroll paljude riigi osade (eriti idaosa)	1	24.8 71 000 km ² 24.9 probleemid, separatistide tegutsemine.	1

	üle, piirikonfliktid naabritega.			
Elanikkond	23.10 56 milj. 23.11 etniliselt diskrimineeriv kodakondsuspoliitika, inimeste hukkimine, põgenikeprobleem.	1	24.10 5 milj. 24.11 etniliselt diskrimineeriv kodakondsuspoliitika, inimeste hukkimine, põgenikud.	1
Välispoliitiline sõltumatus	23.12 enda vastutus	2	24.12 enda vastutus	2
Julgeolek	23.13 enda armee+ÜRO rahuvalvejõud+separatistlikud võitlejad+2002.aastani Rwanda, Uganda väed riigis.	1	24.13 enda armee+ÜRO rahuvalvejõud, 2002.a. desarmeeriti 70 000 separatisti	1
Diplomaatilised suhted	23.14 täpsed andmed puuduvad	1	24.14 täpsed andmed puuduvad	1
Liikmelisus RO-des	23.15 ÜRO jt.	2	24.15 ÜRO jt.	2

	25. Myanmar Liit 	P	26. Suur Liibha Araabia Sotsialistlik Rahvadžamahirija 	P
Sümboolsed tunnused	25.1 (+) 25.2 iseseisvuspäev, 04.01 (+) 25.3 Yangon (endine Rangoon) (+)	2	26.1 (+) 26.2 revolutsioonipäev, 01.09 (+) 26.3 Tripoli (+)	2
Sisepoliitiline sõltumatus	25.4 Riigi Rahu ja Arengu Nõukogu esimees (+) 25.5 võim Rahu ja Arengu Nõukogu käes (+) 25.6 põhiseadus puudub, katkestati 1989.a. (-)	1,3	26.4 revolutsiooniline liider e. "rahva juht teel sotsialismi" (+) 26.5 mitmesugused mitte-valitavad hierarhilised komiteed (rahvakomiteed, revolutsioonilised komiteed) (+) 26.6 Gaddafi poliitilis-filosoofiline "Roheline Raamat"+islami seadused (+/-)	1,7
Rahasüsteem	25.7 Myanmar'i kyat	2	26.7 Liibüa dinaar	2
Territoorium	25.8 678 000 km ² 25.9 piirivaidlused-ja konfliktid Taiga	1,5	26.8 1,7 milj. km ² 26.9 piirivaidlused-ja konfliktid naaberriikidega.	1,5
Elanikkond	25.10 42 milj. 25.11 opositsionäärade tagakiusamine, inimõiguste rikkumine.	1,5	26.10 5,4 milj. 26.11 opositsionäärade tagakiusamine, inimõiguste rikkumine.	1,5
Välispoliitiline sõltumatus	25.12 enda vastutus	2	26.12 enda vastutus	2
Julgeolek	25.13 enda vastutus	2	26.13 enda vastutus	2
Diplomaatilised suhted	25.14 72 riigiga	1	26.14 täpsed andmed puuduvad	1
Liikmelisus RO-des	25.15 ÜRO jt.	2	26.15 ÜRO jt.	2

	27. Somaalia Demokraatlik Vabariik 	P	28. Serbia ja Montenegro 	P
Sümboolsed tunnused	27.1 (+) 27.2 vabariigi päev, 01.07 (+) 27.3 Muqdisho, kuid vaid osaliselt keskvõimu kontrolli all (+/-)	1,7	28.1 endine Jugoslaavia lipp (+) 28.2 endine Jugoslaavia rahvuspüha, 27.04 (+) 28.3 ametlikult Belgrade (Serbia pealinn), kuid paljud valitsusasutused Podgorica's (Montenegro pealinn) (+/-)	1,7
Sisepoliitiline sõltumatus	27.4 president, kuid valiti ja ajutiselt tegutseb Keenias (+/-) 27.5 ajutine valitsus, reaalne võim veel puudub (-) 27.6 uut põhiseadust ei ole veel vastu võetud (-)	0,3	28.4 ühine president+vabariikide presidendid (+/-) 28.5 ühine valitsus+eraldi vabariikide valitsused (+/-) 28.6 põhiseadus: 2003.a. (otsus liitu lõdvendada)+vabariikide põhiseadused (+/-)	1
Rahasüsteem	27.7 Somaalia šilling, Somaalimaa šilling.	1	28.7 enne Jugoslaavia dinaar, nüüd Serbial oma dinaar, Montenegros kehtib euro.	0
Territoorium	27.8 637 000 km ² 27.9 kontroll territooriumi üle valitsusel veel puudub.	0,5	28.8 102 000 km ² 28.9 lõtv kooslus, territoriaalsed probleemid (s.h. Kosovo), piirivaidlused Bosnia&Hertsegoviinaga.	1
Elanikkond	27.10 8 milj. 27.11 Somaalia kodakondsus, Somaalimaal oma kodakondsus, elanikkond ei ole valitsuse kontrolli all.	1	28.10 10 miljonit 28.11 kummagil vabariigil omaette kodakondsuspoliitika	0,5
Välispoliitiline sõltumatus	27.12 välispoliitiliselt veel nõrk toimur.	1,5	28.12 välispoliitiliselt lõhestunud toimur, pigem eraldi kui koos.	1,5
Julgeolek	27.13 armee (taas)loomisel, regioonidel oma armeed.	0	28.13 armee+ÜRO, NATO rahuvalveväed	1
Diplomaatilised suhted	27.14 andmed puuduvad	1	28.14 177 riigiga	2
Liikmelisus RO-des	27.15 ÜRO jt.	2	28.15 ÜRO jt.	2

	29. Küprose Vabariik 	P	30. Moldova Vabariik 	P
Sümboolsed tunnused	29.1 (+) 29.2 iseseisvuspäev, 01.10 (+) 29.3 suurem osa Nikosiast (+/-)	1,7	30.1 (+) 30.2 iseseisvuspäev, 27.08 (+) 30.3 Chisinau (+)	2
Sisepoliitiline sõltumatus	29.4 president (+) 29.5 olemas (+) 29.6 põhiseadus: 1960.a. (+)	2	30.4 president (+) 30.5 olemas (+) 30.6 põhiseadus: 1994.a. (+)	2
Rahasüsteem	29.7 Küprose nael (varsti euro), PKTV-s mitte	1,5	30.7 Moldova leu, Transnistrias omaette süsteem	1,5
Territoorium	29.8 9250 km ² 29.9 kontrollitav vaid lõunaosa,	1	30.8 33 000 km ² 30.9 probleemid, kontroll	1

	kontroll põhjaosa üle puudub.		Transnistria üle puudub.	
Elanikkond	29.10 771 000 29.11 Küprose kodanikud, PKTV-il oma kodakondsuspoliitika.	1,5	30.10 4,4 milj. 30.11 Moldova kodanikud, v.a. Transnistrias	1,5
Välispoliitiline sõltumatus	29.12 enda vastutus	2	30.12 enda vastutus, teatav Venemaa mõju (SRÜ riik)	1,5
Julgeolek	29.13 enda armee+ÜRO rahuvalvajakodanikud+PKTV-i sõjalised jõud	1	30.13 enda armee, Transnistrias omaette sõjalised jõud.	1,5
Diplomaatilised suhted	29.14 171 riigiga	2	30.14 üle 150 riigiga	2
Liikmelisus RO-des	29.15 ÜRO jt.	2	30.15 ÜRO jt.	2

	31. Suurbritannia ja Põhja-Iirimaa Ühendkuningriik 	P	32. Ameerika Ühendriigid 	P
Sümboolsed tunnused	31.1 (+) 31.2 kuninganna sünnipäev (+) 31.3 London (+)	2	32.1 (+) 32.2 iseseisvuspäev, 04.07 (+) 32.3 Washington (+)	2
Sisepoliitiline sõltumatus	31.4 kuninganna (+) 31.5 olemas (+) 31.6 kirjalik põhiseadus puudub (-)	1,3	32.4 president (+) 32.5 olemas (+) 32.6 põhiseadus: 1789.a.(+)	2
Rahasüsteem	31.7 nael, Šotimaal ja Põhja-Iirimaa ka omaette rahatähed	1,5	32.7 dollar	2
Territoorium	31.8 244 000 km ² 31.9 probleemne Põhja-Iirimaa	1,5	32.8 9,6 milj. km ² 32.9 piirivaidlused naabritega, Hawaii (üks 50-st osariigist) eraldumissoov.	1,5
Elanikkond	31.10 60 milj. 31.11 Suurbritannia (EL-i) kodanikud	1,5	32.10 290 miljonit 32.11 USA kodanikud	2
Välispoliitiline sõltumatus	31.12 enda vastutus	2	32.12 olemas	2
Julgeolek	31.13 enda vastutus, IRA tegutsemine	1,5	32.13 olemas	2
Diplomaatilised suhted	31.14 enamiku riikidega	2	32.14 enamiku riikidega, v.a. mõned paaria-riigid, kellega suhted on katkestatud	2
Liikmelisus RO-des	31.15 ÜRO jt.	2	32.15 ÜRO jt.	2

	33. Hiina Rahvavabariik 	P	34. Vene Föderatsioon 	P
Sümboolsed tunnused	33.1 (+) 33.2 vabariigi rajamispäev, 01.10 (+) 33.3 Peking (+)	2	34.1 (+) 34.2 Venemaa päev, 12.06 (+) 34.3 Moskva (+)	2
Sisepoliitiline	33.4 president (+)	2	34.4 president (+)	2

sõltumatus	33.5 olemas (+) 33.6 põhiseadus: 1982.a. (+)		34.5 olemas (+) 34.6 põhiseadus: 1993.a. (+)	
Rahasüsteem	33.7 Hiina jüaan, Taiwanil oma rahatähed	1,5	34.7 rubla	2
Territoorium	33.8 9,5 milj. km ² 33.9 Taiwanil, Tiibeti (kui provintside) iseseisvustootlus, Hong Kongi ja Macau kui erihaldusregioonide kasvav eraldumissoov. Piirivaidlused naaberriikidega.	1,5	34.8 17 milj. km ² 34.9 probleemid territooriumi kontrollimisel. Tšetšeenia iseseisvusvõitlus, mitmed vabariigid end iseseisvaks kuulutanud. Ebastabiilsus Taga-Kaukaasias.	1
Elanikkond	33.10 1,2 miljardit 33.11 Hiina kodanikud, Taiwanil oma poliitika. Opositsiooni (ja iseseisvuslaste) represseerimine.	1,5	34.10 143,8 milj. 34.11 Vene kodanikud, tšetšeenidel olid oma passid; etnilised pinged ja konfliktid, sõjaline genotsiid Tšetšeenias.	1
Välispoliitiline sõltumatus	33.12 enda vastutus	2	34.12 olemas	2
Julgeolek	33.13 enda vastutus, Taiwanil oma armee	1,5	34.13 olemas, relvastatud separatistid, Tšetšeenide armee	1,5
Diplomaatilised suhted	33.14 156 riigiga, osad tunnustavad Taiwanil	2	34.14 184 riigiga	2
Liikmelisus RO-des	33.15 ÜRO jt.	2	34.15 ÜRO jt.	2

	35. Hispaania Kuningriik 	P	36. Kanada 	P
Sümboolsed tunnused	35.1 (+) 35.2 Hispaania päev, 12.10 (+) 35.3 Madrid (+)	2	36.1 (+) 36.2 Kanada päev, 01.07 (+) 36.3 Ottawa (+)	2
Sisepoliitiline sõltumatus	35.4 kuningas (+) 35.5 olemas (+) 35.6 põhiseadus: 1978.a. (+)	2	36.4 UK kuninganna (-) 36.5 olemas (+) 36.6 konstitutsiooni akt: 1982.a. (+)	1,3
Rahasüsteem	35.7 euro	1	36.7 Kanada dollar	2
Territoorium	35.8 504 000 km ² 35.9 eralduda soovivad Kataloonia, Baskimaa.	1,5	36.8 9,9 milj.km ² 36.9 probleemne Quebec, piirivaidlused	1,5
Elanikkond	35.10 40 milj. 35.11 Hispaania (EL-i) kodakondsus	1,5	36.10 32 milj. 36.11 Kanada kodanikud	2
Välispoliitiline sõltumatus	35.12 olemas	2	36.12 olemas	2
Julgeolek	35.13 olemas, kuid baski terroristid ohustavaks nähtuseks	1,5	36.13 olemas	2
Diplomaatilised suhted	35.14 enamiku riikidega	2	36.14 enamiku riikidega	2
Liikmelisus RO-des	35.15 ÜRO jt.	2	36.15 ÜRO jt.	2

	37. Šveitsi Konföderatsioon 	P	38. Eesti Vabariik 	P
Sümboolsed tunnused	37.1 (+) 37.2 riigi asutamispäev, 01.08 (+) 37.3 Bern (+)	2	38.1 (+) 38.2 iseseisvuspäev, 24.02 (+) 38.3 Tallinn (+)	2
Sisepoliitiline sõltumatus	37.4 president (+) 37.5 olemas (+) 37.6 põhiseadus: 1874.a. (muudetud 2000.a.) (+)	2	38.4 president (+) 38.5 olemas (+) 38.6 põhiseadus: 1991.a.(+)	2
Rahasüsteem	37.7 Šveitsi frank	2	38.7 kroon (kuni euron)	2
Territoorium	37.8 41 000 km² 37.9 kontrollitav, probleemideta	2	38.8 45 000 km² 38.9 kontrollitav, sõlmimata piirileping Venemaaga	1,5
Elanikkond	37.10 7,5 milj. 37.11 Šveitsi kodakondsus	2	38.10 1,3 milj. 38.11 Eesti kodanikud (12% mitte-kodanikke)	2
Välispoliitiline sõltumatus	37.12 olemas	2	38.12 olemas	2
Julgeolek	37.13 olemas	2	38.13 olemas	2
Diplomaatilised suhted	37.14 enamiku riikidega	2	38.14 116 riigiga	1,5
Liikmelisus RO-des	37.15 ÜRO jt.	2	38.15 ÜRO jt.	2

Rahvusv. organisatsioonid	39. Euroopa Liit 	P	40. Ühinenud Rahvaste Organisatsioon 	P
Sümboolsed tunnused	39.1 (+) 39.2 Euroopa Päev, 09.05 (+) 39.3 Brüssel, ka Belgia (ja Flandria) pealinn (+/-)	1,7	40.1 (+) 40.2 ÜRO päev, 24.10 (eriti ei tähistata) (+/-) 40.3 pealinn puudub, peakorter New Yorgis, esindus Genfis (-)	1
Sisepoliitiline sõltumatus	39.4 eesistujamaa vahetub rotatsiooni korras (-) 39.5 jagatud võim EL-i liikmesriikide valitsustega (+/-) 39.6 põhiseaduslik lepe veel vastu võtmata (-)	0,3	40.4 ÜRO peasekretär (+) 40.5 pigem seadusandlik funktsioon, piiratud võim (-) 40.6 ÜRO harta: 1945.a. (+)	1,3
Rahasüsteem	39.7 euro, kuid ei kehti kõikides liikmesriikides. Liikmesriikidel oma kujundusega mündid.	1,5	40.7 puudub	0
Territoorium	39.8 25 Euroopa riiki 39.9 teatud kontroll territooriumi üle (tugevad välispiirid, ühtne viisaruum)	1	40.8 191 riiki 40.9 kontroll territooriumi üle puudub.	0,5
Elanikkond	39.10 450 milj. (25 riigi elanikud) 39.11 EL-i kodanikud (samal ajal kodakondsus- ja	1	40.10 191 riigi elanikud 40.11 maailma kodakondsus puudub	0,5

	migratsioonipoliitika üldjuhul liikmesriikide pädevuses).			
Välispoliitiline sõltumatus	39.12 kokku lepitud ühisvastutus. Tegutseb erinevate institutsioonidena. Ühtne välispoliitika veel kujunemisel	1	40.12 mitte väga ühtne ja tugev välispoliitiline toimur. Palju erinevaid institutsioone.	1
Julgeolek	39.13 julgeolekustruktuurid –ja poliitika veel loomisel	0	40.13 rahuvalvefunktsioon, vajalik liikmesriigi nõusolek	1
Diplomaatilised suhted	39.14 Euroopa Komisjonil 128 esindusbürood ja välisdelegatsiooni	1,5	40.14 kõikide oma liikmesriikidega	2
Liikmelisus RO-des	39.15 ise RO, mõnedes teistes RO-des vaatleja. Esindatud erinevate institutsioonidena: Austraalia Grupp (liikmeks Euroopa Komisjon), BIS (Euroopa Keskpank), EBRD, G-8, G-10, IDA, OECD, WtrO	0,5	40.15 ise peamine RO, mõnedes teistes RO-des vaatleja.	0

Selgitus: 1- lipp, 2- rahvuspüha, 3- pealinn, 4- riigipea, 5- sisepoliitiline võim/valitsus, 6- põhiseadus, 7- rahasüsteem, 8- pindala, 9- territoriaalne kontroll, 10- elanikkonna suurus, 11- elanikkonna-ja kodakondsuspoliitika, 12- välispoliitiline võim/sõltumatus, 13- julgeolek/kaitsestruktuurid, 14- diplomaatilised suhted teiste riikidega, 15- liikmelisus rahvusvahelistes organisatsioonides (RO-d: vt lisa 2, a- assotsieerunud liige).

Tunnused hinnatud skaalal 0...2. Sümbolsete tunnuste, sisepoliitika hindamisel: “+”= 0,7 punkti, “+/-”=0,3 punkti. Hindamismetoodika kirjeldus vt ptk 2.1.

Lisa 2: Lühendid

Rahvusvaheliste organisatsioonide (RO) lühendid andmebaasis lisas 1:

ABEDA (Arab Bank for Economic Development in Africa)

ACCT (Agency for the French-Speaking Community)

AFESD (Arab Fund for Economic and Social Development)

AsDB (Asian Development Bank)

AL (Arab League)

AMF (Arab Monetary Fund)

APEC (Asia-Pacific Economic Cooperation)

BCIE (Central American Bank for Economic Integration)

BIS (Bank for International Settlements)

CAEU (Council of Arab Economic Unity)

Caricom (Caribbean Community and Common Market)

EBRD (European Bank for Reconstruction and Development)

ECLAC (UN, Economic Commission for Latin America and the Caribbean)

ECO (Economic Cooperation Organisation)

ESCAP (UN, Economic and Social Commission for Asia and Pacific)

FAO (Food and Agriculture Organisation)

FZ (Franc Zone)

G-8/10/77 (Group of 8/10/77)

IAEA (International Atomic Energy Agency)

ICC (International Chamber of Commerce)

ICFTU (International Confederation of Free Trade Unions)

IDA (International Development Association)

IDB (Islamic Development Bank)

IFRC (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies)

IHO (International Hydrographic Organisation)

Interpol (International Criminal Police Organisation)

IMO (International Maritime Organisation)

IOC (International Olympic Committee)

Lisa 2 järg 1

ITU (International Telecommunication Union)

NAM (Nonaligned Movement)

NC (Nordic Council)

NIB (Nordic Investment Bank)

OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development)

OIC (Organisation of the Islamic Conference)

OPCW (Organisation for Prohibition of Chemical Weapons)

OSCE (Organisation of Security and Cooperation of Europe)

UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development)

UNESCO (United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organisation)

UNHCR (UN High Commissioner for Refugees)

UPU (Universal Postal Union)

WCL (World Confederation of Labour)

WCO (World Customs Organisation)

WFTU (World Federation of Trade Unions)

WHO (World Health Organisation)

WIPO (World Intellectual Property Organisation)

WMO (World Meteorological Organisation)

WToO (World Tourism Organisation)

WtrO (World Trade Organisation).

Allikas: CIA Factbook

Summary

SURVEYING AND MAPPING CONTEMPORARY SOVEREIGNTY

Sovereignty is one of the most important, but also one of the most contested and variously defined international conceptions. On the one hand, the principle of sovereignty is the main cornerstone of contemporary international law (and United Nations), having quite narrow and concrete juridical meaning – world consists of sovereigns, i.e. juridical independent states, sovereigns are equal by power and rights and have no rights to intervene or violate the independence of other sovereigns. On the other hand, sovereignty is an abstract conception, which real meaning and essence has been differently defined and described through history and different contexts, both theoretical and practical ones. In the course of time the amount of different ideas and visions about the real subject (or owner) of sovereignty has gradually enlarged. The main question is thus who is (or should be) sovereign? Jean Bodain, who invented the word “sovereignty” in 16th century, saw monarch as (absolute) sovereign. Nowadays sovereignty is mostly connected to the conception of state, which is also one of the most important, but abstract and variously defined international conceptions. Concurrently there have arisen suspicions whether the juridical definition of sovereignty matches with the reality and real world – i.e. whether *de jure* sovereignty exists *de facto*? As juridical definition of sovereignty is too narrowly defined and fixed in order to adequately describe all the processes (concerning states) in contemporary world, the whole conception of sovereignty has been either denied or contested. However, the juridical justness of sovereignty (including existence of states and their equal rights) is not so much questioned at all.

In my view it is important to distinguish juridical and theoretical (empirical) conceptions of sovereignty, the last being my focus of study. My goal is not to work out better solutions for juridical and legal definition of sovereignty. The aim of my master thesis is to define modern characteristics of state (sovereign) and describe contemporary sovereignty, by surveying and mapping different states (sovereigns). Through the thesis

I am trying to find answers to the most important and topical questions nowadays, which concern states, sovereignty, the whole world system and different power centers. While juridical sovereignty is based on nominal scale (state either is or is not sovereign, sovereignty is not divisible and measurable), theoretically it is possible to measure sovereignty by larger (ordinal) scales. Thus, in my approach sovereignty is not abstract and immeasurable, but quite concrete and measurable (by concrete criteria of statehood/sovereignty). On the other hand, in my approach sovereignty is not fixed, but changing through time, due to different changes influencing states and their specific characteristics.

My master thesis is divided into two large parts – theoretical and empirical part. In theoretical part I conclude that contemporary conception of sovereignty is somewhat in identical crisis, but it is important to see it as changing and constantly re-defined in course of time. Conceptions of state and sovereignty have both acquired new definitions and meanings through history, they have not been fixed. They are both abstract and re-definable conceptions. Contemporary (vision of) state is not the state that emerged after the Westphalia Treaty in 17th century. In my point of view the non-existence of juridical and international definition of state is problematic and there is a need for it. Both theorists and politicians refer mostly to the article number one of Montevideo convention (from year 1933) when talking about the definition of state and its characteristics. However, it is regional or continental (American) document and besides, it is very general and a bit old-fashioned in defining states and their characteristics. Analysing juridical conception of sovereignty and United Nations as the supervisor of international law, I concluded that both international law and UN need some modernisation. Both in general values (evaluating more universal human rights as compared to states' (as power centers) absolute sovereign rights) and in institutional level (composition of Security Council and its decision-making process), in order to achieve its highest goal to guarantee equality, peace and justice in world. I define the deficiency of basic criteria of statehood and rules of process of independence of states (nations) also as the problem of international law and UN. The lack of them makes these processes unclear and unfair, depending merely on the will of juridical states as absolute legal sovereigns in their territory. Analysing different theories of sovereignty

and specifically their emphasis on possible subject (carrier) of sovereignty, I found out that there are different views and definitions of state as sovereign. Two other important carriers of sovereignty can be distinguished – territory and people, state is not imaginable (at least so far) without these two historically important characteristics. The importance of the former is gradually changing and diminishing, while the latter is defined by many theorists as the main carrier of sovereign (real sovereign). The main idea of democracy is actually people having supreme power, however, in practical politics states (as power centers) have remained absolute sovereigns. In addition to states it is possible to see many other power centers existing in world and having growing importance, both in regional (below states) and international (above states) levels. These power centers may, but also may not challenge the existence of states.

In empirical part of my thesis I have constructed the methodological framework for measuring states and sovereignty. Sovereignty in my approach has two large dimensions – internal (sovereignty) and external (sovereignty). These two dimensions of sovereignty are equal and each measurable according to 5-point scale. The whole sovereignty (internal+external sovereignty) is measurable according to 10-point scale. Internal sovereignty (internal characteristics of states) consists of five parts – symbolic characteristics of states (flag, national holiday, capital), independence and autonomy of internal affairs (measured by head of state, government, constitution), monetary system, territoriality and people/citizens. I define external sovereignty (external characteristics of states) as consisting of four parts – independence in external affairs, security structures, diplomatic relations and participation in international organisations. Every single part (nine as a whole) of sovereignty is measured according to 2-point (0...2) scale. Some characteristics of sovereignty can be defined as zero-sum-game (not divided), some as non-zero-sum-game of sovereignty. On the other hand they can be described as either showing the power (effectiveness) of sovereign or carrying simply symbolic value. Mostly power is connected to zero-sum-game, but there exist also many symbolic characteristics of sovereignty which can be defined as zero-sum game (belonging solely to the juridical and absolute sovereigns).

According to this methodological framework I have measured and analysed 40 different cases (sovereigns). As sovereigns I have defined both juridical (states) and non-juridical sovereigns. As non-juridical sovereigns I have analysed: dependent areas, autonomous regions of states, *de facto* independent states, governments in exile and international organisations. The results of empirical analysis show that juridical sovereigns achieve clearly higher values on external sovereignty (and whole sovereignty) scale, but not on internal sovereignty scale. Internal sovereignty is characteristic to both juridical and non-juridical sovereigns. External sovereignty is more fixed and is achieved mostly automatically with the juridical status. According the results of empirical analysis only one state qualified as an absolute sovereign – Switzerland. However, in my view absolute and 100% sovereignty should not be an absolute goal for states, but instead security and effectiveness. According to my approach federalisation does not influence (diminish) sovereignty of state, if it is not challenging zero-sum-game characteristics of states. Membership of European Union does have a certain influence on states' sovereignty, because European Union could be viewed as a sovereign itself and states have delegated some of their zero-sum-game characteristics to the EU. According to the results of analysis Estonia has relatively high degree of sovereignty, but it somewhat decreasing because of the membership in EU. In this framework of sovereignty large and powerful states have no privileges and higher positions. Democratic states do not have privileges solely because of their democratic characteristics of sovereignty, but they do have generally higher sovereignty because of their stability, in territorial, ethnic and political affairs. Sovereignty is equal and characteristic to different sovereigns existing in different parts and levels of the world. It is also important to see contemporary sovereignty as a process, which can be characterised as a constant process of gather and release. Some sovereigns are moving towards higher levels of sovereignty, some sovereigns are weakening their positions in scale of sovereignty or disappearing entirely. Contemporary sovereignty exists in different levels and dimensions and is moving towards different directions. It is not fixed, but changing and transforming. Juridical states are not the sole sovereigns and power centers in world, although they are still the highest ones with the highest degree of sovereignty.